

CEP ÜNİVERSİTESİ

Hitler ve Nazizm

CLAUDE DAVID

İletişim Yayınları • PRESSES UNIVERSITAIRES DE FRANCE

CEP ÜNİVERSİTESİ

Hitler ve Nazizm

Hitler et le nazisme

CLAUDE DAVID
Paris-Sorbonne Üniversitesi Öğretim Üyesi

Çeviren
HÜSEYİN BOYSAN

İletişim Yayınları • PRESSES UNIVERSITAIRES DE FRANCE

İletişim Yayınları • PRESSES UNIVERSITAIRES DE FRANCE

CEP ÜNİVERSİTESİ

Genel Yayın Yönetmeni: Murat Belge
Yayın Koordinatörü: Taha Parla
Yayın Danışmanı: Ahmet İnsel
Yayın Yönetmeni: Erkan Kayılı

Yayın Kurulu:
Fahri Aral, Murat Belge, Tanıl Bora, Ahmet İnsel,
Erkan Kayılı, Taha Parla, Mete Tunçay.

Görsel Tasarım: Ümit Kıvanç
Dizgi ve Sayfa Düzeni: Hüsnü Abbas - İsmail Abbas
Baskı: Şefik Matbaası (iç) / Seda Matbaası (kapak)
Dağıtım: Hür Basın Dağıtım A.Ş.

İletişim Yayıncılık A.Ş. - Cep Üniversitesi 14 - ISBN 975-470-098-2

1. Basım - İletişim Yayınları, Şubat 1991.

Aralık 1987 Tarihli 11. Baskısından Çevrilmiştir.

© Que sais-je?, Presses Universitaires de France, 1979
108, Boulevard Saint-Germain, 75006, Paris-France
© İletişim Yayıncılık A.Ş., 1991
Klodfarer Cad. İletişim Han. No:7 34400
Cağaloğlu-İSTANBUL, Tel: 516 22 60 - 61 - 62

Önsöz

Günümüzde bilgi bir yandan en önemli değer haline gelirken diğer yandan da artan bir hızla gelişiyor, çeşitleniyor. Ama katlanarak büyüyen bilgi üretiminden yararlanmak, özellikle gündelik yaşam kaygılarının baskısı altında, zorlaşıyor. Her şeye rağmen bilgiye ulaşma çabasını sürdürenler için de imkânlar pek fazla değil.

Ayrıca, özellikle Türkiye gibi ülkelerde bir konuda kendini geliştirmek ya da sırf merakını gidermek için herhangi bir konuyu öğrenmek isteyenlerin şansı çok az. Üniversitelerimiz, toplumumuzun yetişkin bölümüne katkıda bulunmak için gerekli imkânlardan yoksun.

Cep Üniversitesi kitapları işte bu olumsuz ortamda, evlerinde kendilerini yetiştirmek, otobüste, vapurda, trende harcanan zamandan kendileri için yararlanmak isteyenlere sunulmak üzere hazırlandı.

20. yüzyıl Fransız kültür hayatının en önemli ürünlerinden olan, bugün yaklaşık 3000 kitaplık dev bir dizi oluşturan "Que sais-je" (Ne Biliyorum?) dizisini İletişim Yayınları Türkçe'ye kazandırıyor. İletişim'in Cep Üniversitesi, bu büyük diziden seçilmiş,

Türkiyeli okurlar için özellikle ilgi çekici olabilecek eserlerin yanısıra, Avrupa'nın başka yayınevlerinin benzer bir çerçevede yayımladığı kitapları da içeriyor.

Ayrıca, Türkiye'nin siyaset, kültür, ekonomi hayatıyla ilgili konularda özel olarak bu dizi için yazılmış telif eserler "üniversite"nin "öğrenim programını" tamamlayacak.

Cep Üniversitesi'nin her kitabı alanının öndegelen bir uzmanı tarafından yazıldı. Kitaplar, hem konuya ilk kez eğilen kişilere hem de bilgisini derinleştirmek isteyenlere seslenebilecek bir kapsam ve derinlikte. Bilginin yeterli ve anlaşılır olması, temel kıstas. Cep Üniversitesi kitaplarını lise ve üniversite öğrencileri yardımcı ders kitabı olarak kullanabilecek; öğretmenler, öğretim üyeleri ve araştırmacılar bu kitaplardan kaynak olarak yararlanabilecek; gazeteciler yoğun iş temposu içinde çabuk bilgilenme ihtiyaçlarını Cep Üniversitesi'nden karşılayabilecek; çalıştığı meslek dalı.da bilgisini geliştirmek isteyen, evinde, kendi programlayabileceği bir meslekî eğitim imkânına kavuşacak; ayrıca, herhangi bir nedenle herhangi bir konuyu merak eden herkes, kolay okunur, kolay taşınır, ucuz bir kaynağı Cep Üniversitesi'nden temin edebilecek.

Cep Üniversitesi kitapları sık aralıklarla yayımlandıkça, benzersiz bir genel kültür kitaplığı oluşturacak. İnsan Hakları'ndan Genetik'e, Kanser'den Ortak Pazar'a, Alkolizm'den Kapitalizm'e, İstatistik'den Cinsellik'e kadar uzanan geniş bir bilgi alanında hem zahmetsiz hem verimli bir gezinti için ideal "mekân", Cep Üniversitesi.

İletişim
Yayınları

İçindekiler

BİRİNCİ KISIM
İktidarın Fethi (1919-1934) 7

I. BÖLÜM
Tarihçe 7
1919-1923 7
1923-1929 17
1929-1933 20
1933-1934 25
Hitler'in Yükselişi Nasıl Açıklanır 32

II. BÖLÜM
Program 36
Nasyonal Sosyalist Programın Değeri 36
Yirmi Beş Madde 37

III. BÖLÜM
Atalar ve Komşular 46
Nasyonal Sosyalizm ve Alman Tarihi 46
Atalar 48
Komşular 59

İKİNCİ KISIM
Hitlerizm İktidarda (1934-1945) 67

I. BÖLÜM
Hitler Devletinin Yapısı 67
Merkezî İktidar 67
Büyük Devlet Hizmeteri 72

II. BÖLÜM
Ekonomik Politika 79
Rejimin Finansmanı 79
Tarım Politikası 82
Sanayinin Organizasyonu: 4 Yıllık Planlar 84

Sosyalizm mi, Kapitalizm mi? ... 86
Fiyatlar ve Ücretler ... 87

III. BÖLÜM
İç Politika: Zulüm ve Krizler ... 89
Yahudi Düşmanlığı Politikası ... 89
Kiliselerle Mücadele ... 91
1938 Krizi ... 94
Fritsch ve Blomberg Olayları ... 96
Direniş Hareketlerinin Doğuşu (1938-1942) ... 98
Partideki İç Gelişmeler ... 104
Bozgunlardan Sonra Muhalefet (1942-1944) ... 106
Rejimin Son Ayları (Temmuz 1944-Mayıs 1945) ... 111

SONUÇ
Son Söz: Nuremberg Duruşması ... 116
Sonuç ... 117

BİBLİYOGRAFYA ... 121

BİRİNCİ KISIM
İKTİDARIN FETHİ (1919-1934)

BİRİNCİ BÖLÜM
TARİHÇE

I. 1919-1923

1. Hitler'in Ortaya Çıkışı *- Haziran 1919'da Almanya* - Haziran 1919'da, Kasım 1918 mütarekesinden kısa bir zaman önce başlamış olan devrim tamamen kontrol altına alınmıştı. İşçi ve asker sovyetleri her yerde dağıtılmışlardı. Bir Kurucu Meclis toplanmış ve o güne dek yürütmeyi üstlenmiş olan halk komiserleri yetkilerini, Demokrat Parti, Katolik Merkezi ve sosyal demokrat temsilcilerinin oluşturduğu, içinde hiçbir devrimci sosyalistin bulunmadığı bir koalisyon hükümetine devretmişlerdi.

Görünüşte, zor bir sorun olan terhis işlemleri halledilmiş gibiydi. Cepheden gelen birlikler dağıtılmışlardı, Versailles Antlaşması ordunun kesin statüsünü belirlemeden önce, geçici bir Reichswehr kurulmuştu. Ilımlı hükümet, kendiliğinden oluşuveren halk topluluklarını silahlandırmak istemedi. Muvazzaf subayların komutasında bir gönüllüler ordusu oluşturuldu. 28 tugaydan meydana gelen bu Reichswehr'in, Haziran 1919'da 300.000'e yakın mevcudu vardı ve amaç "bağımsız birlikler"i kendi içinde eritmekti. Bu bağımsız birlikler, gönüllülerin kurdukları gruplardan oluşuyorlardı, Aralık 1918'den itibaren özellikle Doğu sınırlarında, Polonyalılar, Çekler ve Bolşevik Ruslar'a karşı koymak üzere oluşmuştu bu gruplar. Reichswehr onları ancak kısmen kendi bünyesinde eritebildi. Bunun yanında

pek çok askeri örgüt de mevcuttu: Dışarıya, Slavlara dönük ve yeni Reichswehr'e karşı düşmanca bir tutum içinde bulunan bağımsız birliklerden başka, yurt içindeki komünistlere yönelik sivil muhafızlar *(Einwohnerwehren)* da vardı. Merkezî yönetim içerdeki örgütleri iyi kontrol ediyordu, ama eski ordunun en aktif ve en tutucu elemanlarının toplandığı, sınırlardaki örgütleri iyi idare edemiyordu. Örneğin, Baltık Birliği *(Baltikum)* de, özellikle bir Yüzbaşı Ehrhardt çıkıp kendi başına, Riga civarındaki Bolşevik Ruslarla savaşa girebiliyordu: Ancak müttefiklerarası bir kurulun müdahalesiyle bu tür girişimlere son verilebiliyordu.

Bu askeri örgütlerin yanında, vatanseverlerin oluşturduğu çeşitli beden eğitimi dernekleri ve bir alay monarşist, milliyetçi, ırkçı parti ya da örgüt, Weimar'da kotarılmakta olan Cumhuriyeti kerhen kabul ediyorlardı.

Haziran 1919, Alman hükümetinin, Clemenceau'nun Barış Konferansı'nda kendisine empoze ettiği katı şartları kabul ettiği ay oldu. Uzun tartışmalar gerekmişti: Hükümetin bir kanadı ve ordu, tekrar savaşa başlamayı düşünmüşler: Kendisine danışılan Mareşal Hindenburg "şerefli bir sonu yüz karası bir barışa" yeğleyeceğini beyan etmiş, sonra da ordu başkanlığından istifa etmişti. 20 Haziran'da yeni bir kabine kuruldu. 21 Haziran'da donanma Scapa Flow'da kendi kendini batırdı. Berlin'de subay ve öğrenci gösterileri başladı. Aynı anda, Wiesbaden'de, Fransa'nın da desteklediği bir "Rhein Cumhuriyeti" ilân edildi.

Sol ihtilâl bastırılabilmişti ama, Reich'ın durumu yine de pek istikrarsızdı. Adamakıllı azınlıkta olmakla birlikte tutucu ve milliyetçi muhalefet etrafa korku salmaya başlamıştı. Bu durum özellikle Bavyera için geçerliydi. Devrimci sosyalistler en uzun

süre Münih'de iktidarda kalabilmişlerdi. Şefleri Kurt Eisner, Şubat'ta öldürülmekle birlikte, 6 Nisan'da bir "Sovyet Cumhuriyeti" ilân edilmişti. Bavyera'nın kendine özgü durumu hem aşırı sağ, hem de aşırı sol partilerde kendini gösteriyordu. Ordunun yanı sıra von Epp'in Bavyera bağımsız birliklerinin de katılacağı, Berlin'den yönetilen bir seferle Münih'in "geri alınması" gerekiyordu. Bavyera, sosyalist devrimin uç noktası olduktan sonra, bu kez tutucu eylemlerin merkezi olacaktı.

Alman İşçi Partisi - Savaşın sonuna doğru, Mart 1918'de Bremen'de "hakça bir Alman barışı için" bir komite kuruldu. Bu, milliyetçilikten esinlenen bir topluluktu. Münih kolu Drexler adlı bir işçi tarafından yönetiliyordu.

Savaştan sonra bu Komite, o dönemde oluşan sayısız partilerden birine dönüşüverdi. "Alman İşçi Partisi" adını aldı. 1921'de "Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi" oldu. Ne adı ne de kendisi şaşırtıcıydı. Drexler'in partisi Almanya'da bir değişiklik yaratmamıştı. Hanover'de, Julius Streicher'in mücadelesini verdiği bir "Alman Sosyalist Partisi" vardı, başka bir yerde bir "Alman Sosyal Partisi". Ta II. Wilhelm döneminde, Yahudi düşmanı, tutucu grupların en büyüklerinden biri, Friedrich Naumann'inki, "Sosyal Hıristiyanlar"a nazire olarak "Sosyal-Nasyonal" adını almıştı. Bu partilerin "sosyalizm"i hilekârlık bile değildi: Sol parti olarak gözükmek istemiyorlar, tam tersine, eğilimlerini âdeta haykırıyorlardı.

Alman İşçi Partisi, Haziran 1919'da, altmışa yakın üyeden oluşan küçücük bir topluluktu. Partiye üç önemli kişi hâkimdi: Bir "Alman burjuvazi ittifakı" kurmak isteyen gazeteci Deitrich Eckart, Parti'nin ilk teorisyeni olacak olan mühendis Gottfried Feder, von Epp'in bağımsız bikliklerinden ayrılma,

yarı serüvenci bir eski Subay, Yüzbaşı Ernst Roehm.

Temmuz 1919'daki parti toplantısında, katılanlardan biri Bavyera'nın ayrılmacılığına karşı çıkan ateşli bir konuşma yaptı. Partiye yazılmaya davet edildi ve hemen yönetim komitesi üyesi yapıldı. Bu kişinin adı Adolf Hitler'di.

Hitler'in Gençliği - Hitler'in gençliğini ancak, kendi kaleme aldığı *Mein Kampf*'daki kısa bölümden öğrenebiliyoruz. Babası Avusturyalı bir gümrük memuru olup, 1889'da, Hitler doğduğunda Inn'deki Fraunau sınırında görevliydi. Babasının arzu ettiği gibi memur olmayı reddetti: Kendinde resme yönelik bir yetenek görüyordu. Bu arada Linz'de öğrenimini sürdürüyordu. Ama 13 yaşında babasını yitirdi. İki yıl sonra, oldukça önemli bir akciğer hastalığına tutuldu ve öğrenimini bırakmak zorunda kaldı. Kısa bir süre sonra da annesi öldü. 1905'de 16 yaşında, öksüz ve parasız, Viyana Resim Akademisi'ne girmek üzere yola çıktı. Okula alınmadı. Zor yıllar geçirdi. Parasızlık yüzünden işçilik yaptı. Daha sonra, bir yandan mimari çizim öğrenimi görürken, diğer yandan da suluboya tablolar yapıyordu. 1912'de, Münih'e gitti, zaten savaş ilânı zamanı da gelmişti.

Hitler'in, yaşamının bu ilk yıllarında bile saptadığı hedefe ulaşmak için ne kadar azimli olduğunu görebiliriz. Dediği gibi, "biri" olmak istiyordu. Her ne pahasına olursa olsun yükselmek isteyen alçakgönüllü bir memur çocuğu. Biyografisinde, kaygıyla kendisini proletaryadan ayıran mesafenin uzunluğunu işaret eden, başarıya ulaşamamış bir sanatçı tasviri sezilir: "Giysilerim hâlâ kusursuz, kullandığım sözcükler özenli ve davranışlarım ihtiyatlıydı." Bizzat "gençlik çevresinin, kısa bir süre önce el emekçilerinin seviyesindeyken daha yükselmiş olan

küçükburjuvalardan oluştuğunu... ve bunların, bu aşağılık sınıfın kültürel yoksulluğunun tiksindirici izlerini taşıdıklarının" altını çiziyordu. Viyana'nın kalabalık mahallelerinin görüntüsü karşısında şöyle haykırıyordu: "Eğer (bir gün) bu zincirden boşanmış köleler, bu sefil batakhanelerden çıkıp, tasasız insanlığın geri kalanına doğru yayılacak olursa, ne olurdu?" Sosyal kariyerindeki payı *Mein Kampf*'ın her sayfasında karşımıza dikiliyordu.

Hitler'in Viyana'da geçirdiği yıllar, kendini oluşturma yıllarıydı. Okuma açlığı duyuyordu. Politik yazarları, Georges Sorel'i Nietzsche'yi, Schopenhauer'i, tarihçileri, teknik eserleri okuyordu. Onu tanımış olanlar silahlanma sorunları ve mekanik konularda tam bir uzman olduğu fikrinde birleşiyorlar. Geri kalan konularda ise olağanüstü bir belleğin desteklediği yüzeysel bilgilerle, her alanda söyleyecek birtakım sözleri oluyordu.

Kendi ifadesine göre, siyasal çıraklık dönemini de Viyana'da geçirmişti. Ulusların hak arama girişimleriyle yırtılan Avusturya- Macaristan monarşisinin görüntüsü, onda Almanların üstünlüğü bilincini geliştirdi. Viyana Belediye Başkanı Karl Lueger'in Yahudi düşmanı yöntemi onu ırkçı doktrinlere bağladı.

Hitler, Avusturya'daki Askerlik Meclisi tarafından çürüğe çıkarılmış olmasına rağmen savaş başlar başlamaz Bavyera ordusuna yazıldı. Yaralandı, zehirli gazdan etkilendi, Demirhaç nişanıyla onurlandırıldı. Ateşkes sırasında hastanede tedavi görüyordu. Uğranılan bozgundan kendisini aşağılanmış hissederek taburuna döndüğünde, Münih asker konseyleriyle başı derde girdi, söylediğine göre 27 Nisan 1919'da tutuklanması için emir çıkarılmıştı. Münih devrimci hükümetinin sona ermesi sayesinde kurtuldu ve kısa bir süre sonra, dünkü rakipleri-

ne karşı tanık olarak ifade verdi.

Bu tavrı, yeni ordu tarafından benimsenmesini sağladı. Taburundaki diğer askerler gibi, o da bir alıştırma kursundan geçti. Bu kursun öğretmenleri arasında Gottfried Feder de vardı ve Hitler onu ilk kez dinliyordu. İşte "Alman İşçi Partisi" ile ilk teması böyle oldu.

Orduda izlediği bu kurs sırasında bir gün antisemitizm konusundaki fikrini açıkça söyledi. "Sonuçta," diye yazıyor, "kısa bir süre sonra beni Münih'de bir birliğe "Propaganda Subayı" *(Bildungsoffizier)* olarak atadılar... Görevim askeri disiplini kurmak ve birliğe yeniden vatanseverlik ve milliyetçilik duygularını aşılamaktı." Hitler, Reichswehr'deki bu görevini 1 Nisan 1920'ye kadar sürdürdü.

2. Hitler Kendini Kabul Ettiriyor - Temmuz 1919'da Hitler silik bir Bavyera partisinin üyesidir. 1923'de tüm aşırı sağcı örgütlerin onayıyla iktidarı ele geçirmek için darbe girişiminde bulunuyor. Olaylar da ona yardımcı olmuştu, ama rakiplerinin ayaklarını çabucak kaydırmasını da iyi becermişti.

Almanya'da Karışıklıklar Dönemi - Yarı askeri örgütlerin Almanya Cumhuriyeti üzerindeki tehditleri kısa zamanda kendini hissettirmekte gecikmedi. 1920'den 25'e, bir dizi komplo ve cinayet siyasi yaşamın dengesini bozup, rejimi tehlikeye attı: Mart 1920'de Kapp ve Lüttwitz'in, Yüzbaşı Ehrhardt'ın silahlı denizciler müfrezesi destekli darbesi, hükümetin taşraya kaçıp, günlerce orada kalmasına neden oldu. 1921'de büyük siyasi suikastlar dizisi başladı, bunların en ünlülerinde, ateşkesi imzalayan Erzberger yaşamını yitirdi, bir sonraki yıl da Dışişleri Bakanı, ünlü ekonomist Walter Rathenau öldü.

Almanya'nın sadece 100.000 kişilik bir ordu bu-

lundurmasına izin veren Versailles Antlaşması'nın uygulanması, sivil muhafızlar ve askeri derneklerin özlerini değiştirmelerine neden oldu. O zamana kadar onlara hoşgörüyle bakılıyor, gereksinimleri karşılanıyor, hatta bazen hükümet bile bunlardan yararlanıyordu. Bundan böyle yeraltına indiler, terörist gruplara dönüştüler. Müttefikler'in baskısıyla, 22 Mart 1921 tarihli bir yasa, prensip olarak bütün örgütlerin silahsızlanmasını karar altına almış, ama onları dağıtamamıştı. Bu yasa, Prusya'nın sosyal demokrat hükümeti tarafından enerjik bir biçimde uygulanmıştı: Prusya'da terörizm öteki yerlerden çok daha az şiddetliydi. Reich hükümeti yasayı daha değişik bir biçimde uyguladı. Bavyera tanımazlıktan geldi. Mart 1920'den Eylül 1921'e kadar iktidar von Kahr'ın elindeydi. Kahr bu "tamamen sivil" örgütlerin, ülkeyi "Bolşevizm'in yıkıcı dalgalarına karşı" koruyabileceklerini ilân ediyordu. O zamandan itibaren Bavyera, Almanya'nın silah deposu oldu. Yarı askeri kuruluşlarda 300.000'den az adam yoktu. Bunların en önemlilerinden biri kurucusunun adıyla anılıyordu, Escherisch Örgütü ya da *Orgesch*. Prusya'da dağıtılan Ehrhardt birliği, Bavyera'da toplandı ve ünlü "O.C."yi (Organisation Consul) oluşturdu. 1921'de Yukarı Silezya'da savaşmış olan bağımsız birlikler, Bavyera'da başlarını sokacak bir yuva buldular.

Alman İşçi Partisi böyle bir çevrede gelişiyordu. Hitler zaferini Bavyera'nın devlet içinde kendi gelenek ve özgürlüklerini koruma eğilimi ve niyetine borçluydu, ama o da varlığını ona borçluydu.

İşçi Partisi'nde Hızlı Gelişmeler - 1919'da İşçi Partisi'nin 60'a yakın üyesi vardı. Bir sonraki yıl 3.000 oldu. 1922'de gazeteleri 20.000 basılıyordu.

Parti, önce küçük sokak kavgaları tertiplemek ve propaganda toplantılarını çoğaltmakla yetindi. 3

Şubat 1921'de Hitler, Krone Sirki'ne binlerce dinleyici toplamıştı. Aynı yılın 4 Kasım'ında, Hofbrau'da, "Nazi"lerle sosyal demokratlar arasında silahlı bir çatışma çıktı. Aynı dönemde ülkenin diğer kentlerinde, özellikle de Güney Almanya'da, Parti'nin taşra örgütleri kuruluyordu. İlk kongre Ocak 1922'de Münih'de toplandı. Aralık 1920'den beri Parti'nin bir de gazetesi vardı, önceleri haftalık yayınlanan *Völkischer Beobachter* 1923'den itibaren gündelik olarak çıkmaya başladı.

Ama o yılların en önemli olayı Hücum Kıtaları'nın kurulmasıydı. Parti'de baştan beri kol kuvveti kıtası *Ordnertruppen* vardı. Ama 3 Ağustos 1921'de, amacı "özgür bir halkın askerî idealini sürdürmek" olan bir "beden eğitimi ve spor topluluğu" kuruldu. Bu kuruluş sivil muhafızları lağveden kararnamenin ilânından dört ay sonra gerçekleştirildi. Bu örgütlerin personeli Parti'ye miras kalmıştı bir bakıma. Kısa bir süre sonra maskesini atan spor topluluğu "SA" Hücum Kıtası adını aldı.

Gelecekteki yöneticilerin pek çoğu işte bu yıllarda partiye kaydolmuşlardır. Savaş sırasında hava kuvvetlerinin "as"larından olan Hermann Goering, SA'ların başına geçti. Himmler, Rudolf Hess, o dönemde ortaya çıktılar. Hitler, milliyetçi ve toplumcu eğilimli Otto ve Gregor Strasser'le temasa geçti. Strasser kardeşler Rusya'yla anlaşmaya yönelik bir politika taraflısıydılar. Tam karşılarında yer alan Baltık kökenli, ilerde Parti'nin "düşünür"lerinden biri olacak Alfred Rosenberg, SSCB'ye şiddetle karşı çıkıyordu.

Ama Parti dışardan da destek görüyordu. Rosenberg vasıtasıyla, Beyaz Rus'lar ve Ukrayna'nın eski efendisi, hetman Skoropadski ile ilişki kurulmuştu. Münih'in yüksek bürokratlarından Frick vasıtasıyla Bavyera polisinin hoşgörüsü sağlanmıştı. Özel-

likle Roehm sayesinde Reichswehr'in tutucuları ve von Epp ile güçlü bağlar kurulmuştu. Gregor Strasser, Hitler'i Ludendorff'la temasa geçirdi. Hitler, Kuzey Almanya'daki büyük Yahudi düşmanı örgütler ve İşverenler Sendikası başkanı von Borsig'le de görüşme halindeydi. İşte bütün bu çevrelerden Parti'ye adamlar alıyor ve özellikle de para sağlıyordu.

Ama Partideki bu gelişmeler beraberinde birtakım tehlikeleri de getirmiyor değildi. Çok daha güçlü ve daha geniş örgütler tarafından eritilebilirdi. Ama Hitler'in dinamizmi ve ustalığı bunun tersinin gerçekleşmesini sağladı. 1921'de Hitler, Drexler'i silerek Parti'nin yani NSDAP'ın başkanı oldu, 1923'de Echart'ın yerine gazetenin yönetimine geçti. 1923'de Reich'ın çeşitli yarı askerî kuruluşları birleşip "Mücadele Dernekleri Birliği"ni *(Kampfbund)* oluşturduklarında, Hitler'in "Reichswehr'in tutsağı"ndan başka bir şey olamayacağı düşünülüyordu. Oysa, 24 Eylül 1923'de, Ludendorff'un çekimserliğine rağmen Hitler, Kampfbund'un başı olarak kabul edildi.

3. Başarısız Hükümet Darbesi - Hitler aşırı sağ hareketin başı olmuştu. Ama iktidarı ele geçirebilme düşlerini kurabilmesi için daha bir dizi olay gerekiyordu.

Darbenin Dış Nedenleri - Önce 1923'de Ruhr havzasının Fransız kıtaları tarafından işgali gerçekleşti. Amacı, Almanya'nın ödemeyi geciktirdiği savaş tazminatına bir güvence getirmek olan bu işgalin çok çeşitli sonuçları oldu. Önce, tüm partilerde Alman yurtseverliğini canlandırdı ve aşırı sağ fraksiyonların milliyetçi propagandalarına âlet oldu. Ruhr halkı pasif direnişe karar verdi ve önce hükümet tarafından da desteklendiğinden, iş bırakma eylemine gidildi. Bu şartlardan yararlanan Reichswehr, yarı askerî kuruluşlarla temasını sıkılaştırdı

ve onlara para ve silah verdi. Ve hep birlikte "Kara Reichswehr"i oluşturdular. Sağ kanattaki ajitasyon tehlikeli bir biçimde yoğunlaştı. 2 Eylül'de Bayreuth'da bir "Almanya Günü" kutlandı, 1 Ekim'de Kustrin'de rejimi devirmeye yönelik bir ayaklanma girişimi oldu.

Bu arada Ruhr'da iş bırakımı ve işsizlere verilmesi gereken yardım paraları, zaten epey sarsılmış olan ekonomiye son darbeyi indiriyorlardı. Enflasyon epeydir yükseliyordu. 1923'de baş döndürücü bir tırmanışa geçti. Servetler çok hızlı bir biçimde el değiştiriyor, iç barışı çok kötü etkileyen bir kuşku ve dengesizlik duygusu halka yerleşiyordu.

Diğer önemli bir olay, 1922'de İtalyan faşistlerinin Roma'ya yürüyüşü idi. Önündeki bu umulmadık başarı örnek olmasaydı, büyük bir olasılıkla Hitler de Berlin'e yürümeye kalkışmazdı.

8 Kasım 1923 Darbesi - Eylül 1923'den itibaren, Stresemann'ın yönettiği yeni Reich hükümeti Ruhr'daki pasif direnişe son verdi. Şiddet yerine pazarlıkla daha çok şey elde edilebileceğini düşünüyordu. Bu uysallık, aşırı sağı yeniden başkaldırıya sevk etti.

Genel kaynaşmada, Bavyera da kenarda kalamazdı. Ama Alman Cumhuriyeti'nin şansına, sağ muhalefet bölünmüştü. Fraksiyonlardan biri ayrılıkçıydı: Münih'de, Wittelsbach'ların veliaht prensi Rupprecht başa geçirilmek isteniyordu. Bu fraksiyonun başında von Kahr vardı, o da Eylül ayından beri eyaleti, Devlet Komiseri sıfatıyla yönetiyordu. Hitler'in başını çektiği öteki fraksiyon tüm ayrılıkçılığa karşıydı: Amaç Berlin hükümetini devirmekti. Projelerden, ilerde ordunun başına geçmesi tasarlanan Ludendorf'da desteğini eksik etmiyordu.

Hitler daha önce de Bavyera yönetimine toslamıştı. 1922'de toplantı özgürlüğünü engellemekten

bir ay hapis yatmıştı. 1 Mayıs 1923'de sosyalistlerin toplantısına silahla engel olmak girişiminden dolayı neredeyse Bavyera'dan atılıyordu.

8 Kasım'da harekete geçmeye karar verdi. Von Kahr'ın Bürgerbräu birahanesindeki toplantısını kendi güruhuyla bastı. Salona dalıp, von Kahr'ı tehdit ederek, davalarının ortak olduğu konusunda beyanat verdirdi. Münih'de geçici bir hükümet kurulacak ve Berlin'e bir yürüyüş düzenlenecekti. Ama ertesi gün, 1 Kasım'da Kahr kendini toparladı: Ludendorff ve Hitler'in yönettikleri kortejin üzerine ateş açtırdı. 16 parti üyesi öldü ve derhal hareketin "kurbanları" olarak ilân edildiler. Olayı haber alan Berlin, sıkıyönetim ilân etti. Hitler kaçtı ama daha sonraki gün Roehm, Gregor Strasser, Frick, Dietrich Eckart ve daha başkalarıyla birlikte yakalandı. Goering İtalya'ya kaçtı. Ludendorff tahliye edildi.

Hitler darbesini başaramamıştı. Bu hatasını onarabilmesi için 10 yıl geçmesi gerekecektir.

II. 1923-1929

1. Almanya Duruluyor - Bu altı yıl Hitler'in kariyerinde uzun bir parantezi oluşturur. 1923'de başarının yanıbaşında durduğunu sanmıştı. Oysa yıllar boyu az önemli bir kişi olarak kaldı. Mayıs 1929 seçimlerinde, Ruhr'un işgalinin kışkırttığı yurtseverlik krizlerinden sonra, ırkçıların hâlâ 32 sandalyesi vardı (ya da oyların yüzde 6,6'sı) 1928'de Hitlerciler oyların yüzde 3,5'ini alabildiler. Weimar Cumhuriyeti adamakıllı yerleşmiş, halka dayanan diktatörlük yönetimi tehdidi uzaklaşmış gözüküyordu.

İşte o zaman -sadece o zaman- sağlam bir merkezî çoğunluğa dayanan parlamenter rejim normal bir biçimde işlemiştir. 1923 sonlarından itibaren mark

dengesini bulmuştu. Dışarda da Almanya yavaş yavaş Avrupa'daki yerini buluyordu: 1925'de Locarno Antlaşması'nı imzaladı, 1926'da Milletler Cemiyeti'ne girdi, 1928'de savaşı red antlaşmasına katıldı. Ağustos 1925 sonlarında Ruhr boşaltıldı: Müttefik birlikleri yavaş yavaş Rheinland'ı terkettiler. Peşpeşe gelen Dawes ve Young planları savaş tazminatlarının kademeli bir biçimde ödenmesini öngörüyorlardı. Yokluk yıllarından sonra Alman ekonomisi kendini toplamaya başlamıştı. Sağ Ebert'in ölümünden sonra Reich'ın başkanlığına Mareşal von Hindenburg'u seçtirmişti. Ama, son yılları dışında, yaşlı monarşist parlamento oyununu dürüst bir biçimde oynadı. 1926'da Parlamento'da "Kara Reichswehr"den söz edilmesi, General von Seeckt'i ordu başkanlığından çekilmeye zorladı. Ama problemin, hükümet çoğunluğunu oluşturan partilerden biri tarafından ortaya konulması da ilginç bir durumdur: Kanunsuz davranış devri kapandı.

2. Nazi Partisinin Büyük Krizi - Münih darbesiyle ilişkili dava Ocak 1924'de başladı, Hitler 5 yıla mahkûm oldu, Ludendorff beraat etti. Nasyonal Sosyalist Parti dağıldı.

Tutukluluğu sırasında Hitler, kendisi gibi tutuklu olan Rudolf Hess'e, *Mein Kampf*'ı dikte ettirmeye başlamıştı. Bavyera Landtag'ına seçilen Gregor Strasser salıverildi ve Ludendorff'la birlikte parti birliklerini toparlama girişimlerine başladı. İlk yapabildiği von Graefe'nin geleneksel ırkçılarıyla birleşip "Irkçı Özgürlük Parti"sini kurmak oldu. O sırada Roehmde yeni bir ad altında SA'ları toparlamaya bakıyordu.

Bavyeralı Adalet Bakanı'nın müdahalesi sayesinde Hitler bir yıllık tutukluluktan sonra salıverildi. Olağanüstü durumun kalkmasıyla 27 Şubat 1925'de Nasyonal Sosyalist Parti tekrar kuruldu.

Ama bu kez, yükselme döneminde ortaya çıkmamış olan "eğilimler" şiddetle kendilerini gösterdiler. Strasser önem kazandı. Kuzey Almanya'dan partiyi yönetiyor ve zor gizlenen bir düşmanlık duygusu, Kuzey'le Güney'i ayırıyordu. Hitler'in Münih'teki gazetesi *Völkischer Beobachter*'e karşılık Strasser kardeşler Berlin'de *Arbeiterzeitung*'u çıkarıyorlardı. İşte o dönemde ortaya bir Rhieneli çıktı, önceleri Strasser'e yakın olan Joseph Goebbels sonradan Hitler'e bağlandı. İki Almanya çatışması 1926 Bamberg Kongresi'nde ve 1927 Nuremberg Kongresi'nde patlak verdi.

Hitler'le Strasser'in çatışmaları doktriner değil, taktik alandaydı. Strasser Ruslarla anlaşma eğiliminde olup, sosyal sorunlara daha çok eğiliyordu. Hitler'in gönlü ise İtalya'daydı. Ama özellikle Strasser, partinin "aktivist" kanadını temsil ederken, Hitler, kriz yılları süresince Almanya içinde geleneksel sağı rahatlatmaya, dışardaysa Anglosakson kamuoyunu yatıştırmaya yönelik bir ihtiyat politikası sürdürmüştü. 1926-27 arasında Ruhr'daki sanayi çevrelerini dolaşıp, özel mülkiyete saygının altını çizmişti. Açıkça Ludendorff'un "Cermen" çoktanrıcılığını eleştirip, partisinin kilise düşmanı görüntüsünü hafifletmişti. 1926'da kamuoyu, mülkleri ellerinden alınan Alman prenslerine ödenen tanzimatlara karşı harekete geçtiğinde, Hitler, prenslerin tarafını tuttu.

Ve aynı zamanda Parti'sini yeniden düzenleyip, onu daha merkezî bir yapıya kavuşturdu. *Gauleiter*'lerin bundan böyle seçimle gelmeyip, bizzat kendisi tarafından atanmasını karara bağladı ve en zayıf noktalardan Berlin'e *Gauleiter* olarak Goebbels'i atadı. SA'ları reforma tabi tuttu, 1927'de bunların sayıları yine 20.000'e ulaştı. Bunların yanında her türlü sürprize hazırlıklı olmak amacıyla SS'leri

oluşturdu. 1923'den itibaren "Hitler'in Şok Birlikleri" adı altında, tamamen kendine bağlı bir muhafız falanjı teşkil etmişti. İşte SS'lerin kökeninde bu kuruluş vardır. 1927'de Himmler'in emrine verildiler. Her türlü yan örgütler, nasyonal sosyalist hukukçu, öğretmen, öğrenci birlikleri de bu dönemde doğmuştur. Öte yandan Goering sürgünden döndü, 1928'de Reichstag'a seçildi: Rheinland'daki sanayicilerle olan iyi ilişkilerinden Hitler'in de yararlanmasını sağladı.

1929'lara doğru Almanya'da henüz Hitler'in bir geçerliliği yoktu.Ama partisine sağlam bir yer kazandırmıştı. Ve olay peşpeşe karşısına çıkmaya başladı.

III. 1929-1933

İlk Hitler tehdidi enflasyonla aynı döneme rastlamıştır. Gerilemesi bolluk yıllarına denk gelmişti. Dönüşü 1929 ekonomik kriziyle oldu.

Para kurlarının alt üst olması, 1927'lerden itibaren bu krizi haber vermeye başlamıştı. İflaslar arttı, işsizlerin sayısı akıl durduracak bir hızla arttı: 1929'da 1.500.000, 1932'de 6 milyon. 24 Ekim 1929'da New York'ta ünlü borsa faciası yaşandı. Amerikan sermayesine bağlı Alman sanayisi derhal bunun etkisini gördü. Borç verenler alacaklarını tahsil etmek zorundaydılar: Alman ekonomisi büyük bir tehdit altındaydı. Üretim 1932'de yüzde 50 azaldı, bazı alanlarda 1929 seviyesinin yüzde 30 altına indi. Reichsbank'ın altın rezervi 1930-31 arasında 2.216 milyondan 984 milyon RM'ye indi. Alman demokrasisi böylesine hacimli bir sarsılmaya dayanamazdı.

1. Bruning Hükümetleri Dönemi (1930-1932) - ***Rejimin Evrimi*** - 1928 seçimlerinde, Parlamento

tarihinde görülmemiş bir sayı olan 153 Sosyal Demokrat Reichstag'a girmişlerse de, 1929'dan sonra oyların aşırı uçlara yönelişi kaydedilmeye başlanmıştı. Mayıs 1929'da Saxe'da Landtag seçimlerinde Naziler bir önceki yıl aldıkları oyları iki katma çıkardılar. 1929'da Parti'nin 120.000 üyesi vardı, 1930'da bu sayı 210.000'e çıktı. Ocak 1930'da Frick Thüringen'de bakan oldu: İktidara geçen ilk nasyonal sosyalist unvanını aldı.

Soldaki sosyalistlerden, sağdaki popülistlere kadar geniş bir kitleyi kapsayan "büyük koalisyon" dağıtılıyordu. Ekonomik iflâsı durduramayacaklarını hisseden bu partiler, kanatlarını komünistlere ve Nazilere kaptırmaktan korkuyorlardı. Mart 1930'da, Hermann Müller Kabinesinin düşüşünden itibaren Weimar Cumhuriyeti'nin de sonu görünmüştü. Hükümetler Reichstag'da ancak azınlık desteklerine sahip olabiliyorlardı: Rejim, parlamenter olmaktan çıkmıştı. Bruning, Papen, Schleicher hükümetleri "başkanlık" hükümetleriydi, çünkü sadece başkan Hindenburg'un şansölyeye duyduğu güvene dayanıyorlardı. Reichstag giderek daha az toplanır olmuştu. Sadece orduya dayanabilen (orası da Hitler'in propagandasının etkilerine açıktı) bu rejim kısa zamanda son derece istikrarsız bir duruma düştü. Parlamentarizm imkânsız hale gelmişti, en dinamik ve en radikal hareketin ötekilere üstün gelmesi kaçınılmazdı.

Ülkedeki tek sağlam unsur olan Reichswehr, hükümet üzerinde sıkı baskı kurmuştu. Savaş bakanlığından bir yüksek yetkili, yaşlı Reich başkanı üzerinde büyük etkisi olan General von Schleicher, iktidara Bruning'i aday gösterdi.

Hitler İktidara Yaklaşıyor - Hitler 1925'lerden beri sürdüregeldiği ihtiyatlı politikaya devam ediyordu. Örneğin, 1930'da, orduda Nasyonal Sosyalist

hücreler oluşturmakla suçlanan iki subaya karşı açılan davada, tanık olarak çağrılan Hitler, yasadışı eylemlere kesinlikle karşı olduğunu bildiriyor ve hazırladığı devrimin sadece "manevi" alanda olduğunu iddia ediyordu.

Oysa aynı taktik, partisinin içinde kendisine karşı kullanılıyordu. Otto Strasser partiden ayrılıp rakip bir dernek kurdu: "Kara Cephe". Kendi ifadesine göre bu dernek "Alman devriminin subay ve astsubaylarının okulu" olacaktı. Bu hareket dini prensiplerden yola çıktığı iddiasındaydı; katılanlar arasında Çelik Miğfer hareketinin eski muharipleri de vardı. Otto Strasser, SA'lar arasında isyanlar çıkarmayı başardı. İlk olay 1930'da patlak verdi. Hitler, birliklerini tekrar avcunun içine alabilmek için başlarına Bolivya'dan yeni gelen Roehm'ü getirdi.

Yüzbaşı Stennes'in yönettiği ikinci başkaldırı 1 Nisan 1931'de meydana geldi.

Ama bütün bu iç kaynaşmalara rağmen Hitler "geleneksel" sağın güvenini kazanmıştı. Bu cephede 1928'den beri, basın kralı ve UFA film şirketinin en büyük hissedarlarından olan Hugenberg başı çekiyordu. Ve yine 1928'den beri, Hitler, Hugenberg ve Çelik Miğferler'in şefi Seldte arasında bir tür triumvira kurulmuştu. Bu arada Hitler Ruhr madenleri işverenler sendikası başkanı Emil Kirdorf'la da temastaydı.

14 Eylül 1930 seçimlerinde Nasyonal Sosyalizm ilerleme göstermişti; buna parti yöneticileri bile şaşırmışlardı: Parti birden 12 milletvekilinden 107 milletvekiline yükselivermişti. Oyların yüzde 18'ini toplamış, yani 6.500.000 kişinin oyunu almıştı. Bu muhteşem başarının sonuçları çok geçmeden ortaya çıktı. Sonbahar boyunca Hitler von Schleicher'le temaslarını sürdürdü. Reichswehr'in tarafsızlığına saygı göstermeyi taahhüt ediyordu, karşılık olarak

kendi birliklerinden serbestçe yararlanabilmesine izin verildi. 10 Ekim 1931'de Hitler ve Goering, Hindenburg tarafından kabul edildiler. Reich Başkanı boş yere Nazilerden Bruning hükümetine katılmalarını istedi. Ertesi gün, 11 Ekim'de Bad Harzburg'da güçlü bir gösteri düzenlendi: Kıtalarıyla birlikte Hitler ve Seldte, Hugenberg, Pancermanist birlikten Class, çelik kartelinin yöneticisi para babası Schacht, General von Seeckt vs... "Klasik" sağ Hitler'i kullanabileceğini, ama siyasetin dümenini kaptırmayacağını sanıyordu. Bundan böyle sorun Hitler'in iktidara geçip geçmeyeceği değil, tek başına iktidar olup olamayacağı idi.

Hitler bu oyunu hemen hemen kazanmıştı. Ama bir hata yaptı. Ocak 1932'de Bruning ona bir teklifte bulundu; yeni seçimlere gidilmeden, iki yıl için Hindenburg'un başkanlığının uzatılmasını kabul etmesini istedi. Buna karşılık Bruning çekilecek ve yerine Hitler geçecekti. Reich başkanı seçileceğinden emin olan Hitler bu teklifi reddetti. 13 Mart 1932'de başkanlık seçimi yapıldı. Hitler, bakanlıkları basıvermek amacıyla milislerini Berlin'in etrafında toplamıştı bile. Ama Hindenburg seçimi kazandı, ikinci turda komünistler bile ona oy verdiler.

Bu hezimet hükümete, Hitler'e karşı yeni bir eyleme girişmek fırsatını verdi. Hindenburg'un çekimserliğine rağmen Savaş Bakanlığı 13 Nisan 1932'de "Devlet otoritesinin çıkarı açısından" SA ve SS'lerin yasaklanmasını sağladı. Bu tedbir ordunun desteğiyle alınmıştı. Buna paralel olarak, Gregor Strasser rakibinin bu yenilgisinden yararlanmaya kalkıştı. General von Schleicher'le temasa geçti ve sendika çevrelerinde de aynı eyleme destek aradı.

Ama Hitler'in başarısızlığı çabuk giderildi. 24 Nisan 1932'de Prusya Landtag'ı seçimleri birlikler için büyük bir başarı oldu. Papen, Schleicher ve Hu-

genberg'in çevirdiği dolaplar sayesinde 31 Mayıs'ta Bruning istifa etti. Beklenen son çok gecikmeyecekti artık.

2. Papen ve Schleicher Kabineleri (Haziran 1932-Ocak 1933)

Kısa ömürleri, Alman Cumhuriyeti'nin sonunu damgalayan bu iki kabine, Hitler'e karşı ancak iki türlü tutum takınabilirdi: Papen barışı denedi. Schleicher savaş ilan etti.

Von Papen kabinesinde 6 aristokrata karşı 6 burjuva kökenli milletvekili vardı: Bu kabine hiçbir yerden destek sağlayamıyordu, ne parlamentodan, ne de ülke içinden (12 Eylül 1932, 32'ye karşı 513 oyla hükümet azınlığa düştü). Hindenburg, kabine kurulur kurulmaz Hitler, Roehm ve artık Reichstag Başkanı olan Hermann Goering'i kabul etti. Hükümete muhalefet etmemelerini rica etti. Hitlerciler şartlarını ileri sürdüler: Reichstag dağıtılacak ve yeni seçimlere gidilecek, hücum kıtaları kurulacak, Parti'nin radyo yayınları yapmasına izin verilecekti. Von Papen bu üç koşulu kabul etti. Ayrıca Prusya'nın sosyal demokrat hükümetini görevden aldı.

Bu ödünlerin sadece Nazilerin iştihasını kabartmaya yarayacağı açıktır. 31 Ağustos 1932 seçimleri oyların yüzde 37,2'sini getirdi. Artık hiç ödünsüz iktidarın tümünü istiyorlardı. Sonuçta Papen'in uzlaşmacı siyaseti meyve verememişti. Bir kez daha Reichstag fesholdu. Bu kez Naziler önemli bir gerileme kaydettiler: İki milyon oy ve 34 milletvekilliği.

İşte 2 Aralık 1932'de şansölye Schleicher, Hitler'e karşı bu konjonktürden yararlanmayı düşünüyordu. Önce Gregor Strasser'e bakanlık sunarak partiyi bölmeyi denedi. Tam Strasser kabule yanaşırken Goebbels'in tehditleri son anda onu engelledi. Bu

kez Schleicher'in kafasında daha da cüretkâr bir plan belirdi: Hem Hitlerci partiyi, hem de komünist partiyi yasaklamak, belirsiz bir zamanda Reichstag'ı feshetmek. Ve İtalyan faşizminden esinlenmiş bir korporatif rejimi, daha doğrusu tek bir sendikaya dayanan bir tür askerî diktatörlüğü kurmak istiyordu. Bu hareket oldukça riskliydi: Yasallıkla ipleri koparıyor, Hitlerin birlikleriyle açık bir mücadeleyi öngörüyordu, iç savaşa bile neden olabilirdi, dolayısıyla pek kolay hallolacak gibi değildi. Reichswehr'in çoğunluğu Schleicher'den yanaydı ama General von Blomberg gibi, Hitler'in davasına inanmış bazı subaylar, ortalığı karıştırmaya koyulmuşlardı bile. Meşruiyet konusunda çok titiz olan Hindenburg, sosyal yapısı bozulmuş bir Almanya'ya böyle bir maceranın neler getirebileceğinden korkuyordu, Papen, ayağını kaydırmış olan, nefret ettiği Schleicher aleyhine yavaş yavaş pazarlıklara başlamıştı bile. Hitler'le Köln'de, bankacı von Schröder'in evinde buluştu. Hitler fırsattan yararlanmak amacıyla isteklerinden biraz fedakârlık etmeyi ve bir süre için iktidarı "Alman milliyetçileriyle" paylaşmayı uygun gördü.

30 Ocak'ta Hitler, hükümeti kurmakla görevlendirilmişti. Gerek Alman, gerekse yabancı kamuoyu bu olaydan pek telaşa kapılmıyor, Hitlercilerin iktidarda adamakıllı yıpranacaklarına inanıyordu. Bu hükümette Hitler'in dışında sadece iki Nazi vardı: İçişleri Bakanı Frick ve Havacılık Bakanı Goering. Ama bu yalnızca ilk adımdı. Hitler, kendisini iktidara getirenleri çarçabuk bertaraf edecekti.

IV. 1933-1934

1. Rejimin İlk Ayları - Hitler iktidara yerleşir yerleşmez eşi görülmemiş bir ustalık ve hızla hare-

kete geçti. Muhteşem jestlerle endişeli müttefiklerini rahatlattı. Ama aynı zamanda kendi diktatörlüğünü de kurdu: En önemli kararnameler iktidarın ilk altı ayında çıkmıştır.

Her şeyden önce, yeni seçimlerle partisinin mutlak çoğunluğu elde edeceğini ve böylece can sıkıcı ortaklarından kurtulacağını uman Hitler, Hindenburg'dan, üç ay önce seçilmiş meclisi feshetmesini istedi. Seçim kampanyası için, Schacht'ın aracılığıyla sanayi çevrelerinden (Krupp, Schnitzler, Vögler) üç milyon marklık bir yardım elde edilmişti. SA'ların saçtığı dehşetle yoldan çıkmış bir kampanyadan sonra, 5 Mart 1933'de seçimler yapıldı. Hitler'in umutları kırıldı. Hitlercilerin Kasım 1932'de yüzde 33 olan oyları yüzde 44'e çıkmış ama salt çoğunluğa ulaşamamışlardı. Yine de hükümeti oluşturan koalisyon, parlamentodaki 647 sandalyenin 340'ına sahipti.

21 Mart 1933'de Potsdam'da, Büyük Frederic'in mezarı başındaki gösterişli toplantıda Hitler'le Hindenburg karşı karşıya geldiler. Şansölye, Prusya geleneklerinin izleyicisi ve dünya barışının savunucusu olacağını ileri sürüyordu. Ama ertesi gün Reichstag'da oylattığı bir yasayla Hindenburg'un onayı olmaksızın yasa çıkartmak yetkisine kavuşuyordu.

1 Mayıs 1933'de, Berlin'de ilk kez büyük bir İşçi Bayramı organize edildi. Hitler işçilerin koruyucusu olarak boy gösterdi. Ertesi gün, 2 Mayıs'ta, sendikalar dağıtılıp mallarına el kondu.

Hitler, 20 Temmuz 1933'de Papa'yla bir Konkordato imzalıyor, ama aynı anda kiliseyle olan savaşını da başlatıyordu.

17 Mayıs 1933'de, Hitler, Almanya'yı hâlâ aşağı bir konumda tutan Macdonald silahsızlanma planını kabul ettiğini ilan ediyor, ama aynı yılın 19

Ekim'inde Milletler Cemiyeti'ni terkedip, hareket özgürlüğüne kavuşuyordu.

İktidara geçer geçmez Reichstag'ın yeniden feshini sağlayan Hitler, seçim sonucu ne çıkarsa çıksın, hükümetin kompozisyonunu değiştirmeyeceğine söz vermişti. Ama Eylül 1933'e doğru 16 bakanın 9'u Hitlerciydi. Yeni gelenler arasında Darré tarım bakanı, Goebbels propaganda bakanı, Roehm ve Hess de sandalyesiz bakanlardı. Hitler'in iktidara gelmesine herkesten çok emeği geçmiş olan Hugenberg, Ağustos 1933'de hükümetten ayrıldı. Çalışma bakanı Seldte, başkanı olduğu Çelik Miğfer'i kendi eliyle feshederek Nasyonal Sosyalistlere katıldı.

Hükümet ilk günlerden itibaren bütün kolluk görevini kendinde topladı. 27 Şubat 1933'de, seçimlerden hemen önce Reichstag yangını patlak verdi. Bugün bu yangını Nazilerin çıkarmış olduğu konusunda artık kimsenin kuşkusu yok. Olay, kamuoyunu galeyana getirmek ve kendilerine hayali bir komplo yüklenilen komünistleri ezmek için tertiplenmişti. Mart 1933 başlarında Komünist Parti feshedildi, ama bu yalnızca bir başlangıçtı ve 14 Temmuz 1933'de Nasyonal Sosyalizm tek Parti ilan edildi.

23 Mart 1933'de Reichstag'ın üçte ikisinin anayasal çoğunluğu ile Hitler'e olağanüstü yetkiler verildi. Katolik Merkezi de bunu onayladı, sadece sosyal demokratlar karşı çıktılar. Bundan böyle yasama ve yürütme gücü Hitler'in elinde toplanmıştı. Reichstag arada sırada toplanıp, alınan kararları resmen onaylıyordu. Reich Başkanı'nın yalnızca itibarî bir otoritesi vardı. Tüm yetkiler şansölyenin elinde toplanmıştı, Bakanlar Konseyi'nin bile bir anlamı kalmamıştı: Hitler bakanlarının yerine de kararlar veriyordu. Hiçbir diktatörün bu kadar kesin bir gücü olmamıştır.

Ocak ve Mayıs 1933 arasında Hitler ülkenin tüm

yapısını yeniden düzenledi: Değişik Alman devletlerini "milli" hükümetler seçmeye zorladı ve hepsinin başına kendine bağlı birer yönetici *(Statthalter)* oturttu. Biraz direnir gibi olan Bavyera'yı, von Epp'in enerjik yönetimine teslim etti. "Ârileştirme" bahanesiyle bütün memurlar elekten geçirildi. Eylül 1933'den itibaren yüksek memurlar Rudolf Hess, "Führer'in Teğmeni" olarak atandı. Eskiden devletlere bağlı olan polis bu kez *(Geheime Staatpolizei,* kısacası *Gestapo)* "Devlet Gizli Polisi" adıyla merkezileştirildi. Rejimin ilk aylarında SA'lara da polisin yetkileri tanındı.

Adalet sistemi de ilk başlarda elden geçirildi. Protestan Kilisesi'nin adımlarını uydurma çabaları ilk günlerden başladı. 1 Nisan 1933'de Yahudi tüccarlara boykot başlatıldı. 2 Mayıs'ta Ley'in yönettiği İş Cephesi eski sendikaların yerini aldı. 14 Temmuz 1933'de, bir yasayla doğuştan özürlü kişilerin kısırlaştırılması kararlaştırıldı. "Gönüllü Çalışma Servisi" kuruldu, aynı zamanda boş zamanlar organize edildi (KDF) ve Nasyonal Sosyalist hayır kurumu (NSV) oluşturuldu.

Birkaç hafta içinde Hitlerizm Almanya'ya yerleşmişti.

2. 1934 Krizi - 30 Haziran Tasfiyesi - Görüldüğü gibi başlangıçta Hitler açıkça mücadele birliklerine dayanıyordu: SA'lar yardımcı bir polis gücü oldular. 1933 sonlarına doğru, aşağı yukarı bir milyon kişiyi kapsıyordu bu güç: Ayda 3 milyon marklık bir sübvansiyon tahsis edilmişti. Aşırılıkları rejimin ilk aylarını kana bulayan, iyi kontrol edilemeyen, taşkın bir kuruluştu. Başlangıçta Hitler, milislerinin savunmasını bizzat üstleniyor ve onların aleyhine açılmış soruşturmaları kapattırıyordu. Ama 1933 yazından itibaren, Prusya İçişleri Bakanı Goering, SA'lardan, yönettiği bölgede kolluk görevi yapabil-

me yetkilerini kaldırdı. Rejimin yerleşmiş olmasını bir türlü kabul edemeyen SA'lar kendi ifadeleriyle bir "ikinci devrim" bekliyor ve umuyorlardı. Hitler ilk kez, 1 ve 6 Temmuz 1933 tarihlerinde, "devrimin sona erdiğini" ilan etti. Çok geçmeden kendisi de, bu özel muhafızların tutsağı olmaktan korkmaya başlamıştı.

Roehm ve birliklerinin Parti içinde iki güçlü hasmı vardı: Tutucu çevrelerle sıkı bağları olan Goering, Roehm'ün milislerinden çok endişeleniyordu. SS'lerin şefi ve bu unvanıyla Roehm'ün astı olan Himmler ise otoriteye zor tahammül ediyordu. Parti dışında SA'lar, von Papen gibi muhafazakârların ve bu anarşist rakiplere tamamen ters düşen düzenli ordunun düşmanlığından çekiniyorlardı. SA'lar sürekli devrim istiyorlardı, oysa Hitler, rejimini oturtmanın peşindeydi; ancak doktrin ya da programda bir farklılık olduğu sanılmamalı. SA'lar Hitler'den ne daha ilerici, ne de daha toplumcu eğilimdeydiler. Bunlar bir fesat yuvası, sivil iktidarı avcuna almak isteyen bir milis gücüydüler.

1933 sonlarından beri için için kıpırdanmakta olan çatışma, Devlet Bakanı Roehm, 1943 ilkbaharında SA'nın orduyla bütünleşmesini istediğinde, patlak verdi. Mareşal von Blomberg ve General von Reichenau Führer'e çıkıp yakındılar, o da Mart 1934'de Roehm ve yardımcılarını hizaya çekti.

Reich'daki tek muhalefet unsuru ordu değildi. Naziler de vardı, Gregor Strasser görevsiz, sıradan bir militana dönüşmüş, Hitler'den nasıl öç alacağını düşünür olmuştu. Bir de von Schleicher vardı, 1932'den beri Hitler'in yeminli düşmanı olmuştu. Von Papen vardı, o da biraz geç olmakla birlikte Hitler'in kendisine oyun oynadığını fark etmiş ve 17 Haziran 1934'de Marbourg Üniversitesi'nde, genel olarak rejim, özellikle de SA'lar aleyhinde ileri geri

konuşmuştu. Bu muhaliflerin aralarında bir bağlantı da yoktu: Schleicher Roehm'ü küçümser, Papen'den nefret ederdi. Sadece birtakım taktiklerden doğan rastlantılar, bu tutarsız muhalifler arasında iki grup oluşturdu: Bir yandan Roehm ve Strasser, öte yandan Papen ve Reichswehr.

14 Haziran 1934'de, Hitler ilk kez Venedik yakınlarındaki Stra'da Mussolini'yle karşılaştı. Duçe, milislerinin aşırılıkları konusunda dikkatini çekti, çünkü bunların davranışları hem rejimin dengesini sarsıyor, hem de yabancı ülkelerde yanlış anlaşılıyordu. Hitler Almanya'ya döndüğünde 17 Haziran'da Marbourg'da Papen'in suçlamasıyla karşılaştı. 29 Haziran'da Reichswehr haberalma örgütü ve Himmler'in polisi Rheineland'a doğru yolculuk yapan Hitler'e ayın otuzunda Bavyera'da SA şeflerinin toplanacağını ve Roehm'ün bir hükümet darbesi tasarlamış olmasından kuşkulandıklarını bildirdiler. Bu darbe muhtemelen hayaliydi. Görünüşe göre Goering'le Himmler daha önceki günlerde orduyla SA'lar arasındaki anlaşmazlığı körükleyerek Hitler'i Roehm'ü harcaması gerektiğine iknaya çalışmışlardı.

Ve sonunda işi zamana bırakmış olan Hitler harekete geçmeye karar verdi: Uçağa atlayıp Bavyera'ya gitti ve Roehm ile yardımcılarını hemen bulundukları yerde öldürttü. Aynı anda Goering de Berlin'de, aralarında Karl Ernst'in de bulunduğu diğer SA şeflerini öldürtüyordu. Halkı uyutmak için bu SA yöneticilerinin eşcinsel oldukları öne sürüldü: Ama Hitler bu durumu zaten biliyordu, bu sadece yapılanlara bir bahane olarak kullanıldı. Aynı gün Berlin'de General von Schleicher ve karısı, General von Bredow, Gregor Strasser de öldürüldüler.

İki karşıt grup arasına sıkışmış olan Hitler, askeri çevrelerle, finans çevrelerini idare etme yolunu

seçti. Her şeye rağmen, bağımsızlığını ispatlamak için, von Papen'in iki yakın yardımcısını, Edgar Jung'la von Bose'yi öldürttü. Papen'i sadece korkutmakla yetindi, iki gün evinde gözaltında tuttu. Çok geçmeden Papen şansölye yardımcılığı görevinden ayrıldı ve bütün bu aşağılayıcı davranışlara rağmen Viyana büyükelçiliği görevini kabul etti. Hitler bazı eski kişisel hesaplaşmaları için de bu fırsattan yararlandı. 30 Haziran'da aralarında von Kahr'ın da bulunduğu 1923'lerden kalan birkaç rakibini öldürttü.

Von Schleicher'in katli Reichswehr'de hızla bastırılan kıpırdanmalara neden oldu: Von Blomberg davayı kazanmış, SA'lar yok edilmişlerdi. Ama bu geçici bir durumdu. Birkaç yıl sonra, 30 Haziran'ın iyice güçlendirdiği SS'ler bu kez büyük bir başarıyla orduya el koyacaklardı.

Hitler 70 tane kurban olduğunu itiraf etmişti. Aslında 300 kadardır. Ama Führer, büyük bir ustalıkla iktidarını oturtmasını bildi. 30 Haziran'da başarıya ulaşan ekip rejimi sonuna kadar yönetti.

Hindenburg'un Ölümü - Mareşal Hindenburg başlangıçta Hitler'i son derece gönülsüz bir biçimde kabullenmişti. Ama Führer kısa zamanda yaşlı başkanın güvenini kazanmayı bildi. 30 Haziran'daki kan banyosundan sonra Hindenburg, Hitler'e bir tebrik telgrafı gönderdi. Bu tutuma, 30 Haziran'ın ordunun SA'lara galebe çaldığı gün olduğunu unutanlar şaşabilir.

Çok geçmeden mareşalin sağlığı hızla kötüleşmeye başladı. 2 Ağustos 1934'de öldü. Ardından, uzun yıllar düzmece olduğu iddia edilen ama bugün doğruluğu ispatlanmış bir vasiyetname bıraktı. Bu vasiyette Hitler'e duyduğu şükran ve güveni belirtiyordu. Bir başka belgede de Hitler'e, şartlar uygun olur olmaz monarşiyi getirmesini tavsiye ediyordu.

Hitler bu ikinci belgeyi yok etti, ama birinciyi yayınlattı. Hindenburg'un ölümünden bir gün önce, hükümet elindeki olağanüstü yetkilere dayanarak anayasayı değiştirdi ve Adolf Hitler'le Reich Başkanlığı ve şansölyelik görevleri özdeşleştiler. 19 Ağustos'da yapılan bir plebisitle bu kararlar çok büyük bir çoğunlukla onaylandı. Subaylar ve memurlar Führer'e yemin ettiler.

Hitler rejimi oturmuştu. Ama o an, hiç kimsenin aklından sâkin bir döneme girilmiş olduğu geçmiyordu. 20 Temmuz 1934'de Avusturya şansölyesi Dollfuss öldürüldü. Schuschnigg'in enerjisi ve Mussolini'nin kararlılığı sayesinde Avusturya'nın rejiminde bir değişiklik olmadı. Bu başarısızlık karşısında Hitler olaya karıştı, hakkındaki dedikoduları reddetti. Yine de Nasyonal Sosyalizm yerleşir yerleşmez, uzun bir suikastler zinciri başlamış oluyordu.

V. Hitler'in Yükselişi Nasıl Açıklanır?

Hitler de pekçok kişi gibi Weimar rejiminin muhaliflerinden biriydi. Mütevazi kökenleri, siyasi formasyonunun eksik olması onu iktidara yöneltebilecek hususlar değildi. Ne tür bir rastlantılar dizisinin, kariyerinde başarılı olmasını sağladığını gördük. Sürekli olarak ne biçim ustalıklar gösterdiğine de tanık olduk. İnsanları "büyülediğinden" söz etmek, Hitler'in başarısına akıldışı unsurları ya da mucizeleri katmak demektir. Tartışılmaz konuşma yeteneği de tek başına böylesine olağanüstü bir başarıyı açıklamaya yetmez. Onu iktidara getiren birtakım siyasal nitelikleri oldu: Bir kurnazlık ve fanatizm karışımı, onu sadece şiddete dayanan Roehm'den ve sadece kurnaz olan Papen'den üstün kıldı. Hitler açıkgöz hasımlarını uyutmak için sab-

retmesini çok iyi bilirdi. Ama uygun fırsatı yakaladığında da öylesine bir sürat ve güçle hareket ederdi ki, herkesi şaşırtırdı. Bir silah gibi kullanmayı çok iyi bildiği taşkınlık ve öfke krizlerinin ardında, şansları tartıp, imkânları yaratan gerçek bir muhakeme gizliydi. Tanrı'nın bir lütfu olduğunu ileri sürerek övündüğü siyasal önsezisi kafadan atma değildi. Bunu daha sonra savaş yönetiminde kullanacak ve başarılar kazanacaktı.

Ama bir başka husus, çok önemli bir husus daha vardı. Hitler'in neden öteki çete reislerinden baskın çıktığı anlaşılıyordu. Ama nasıl olur da bir çete reisi Reich şansölyesi olabilirdi? Nedenleri çok çeşitlidir. Sosyal demokratlar, devrimci sola karşı Almanya'nın en tutucu unsurlarıyla anlaşmaya gitmekle ta 1918'lerde Weimar Cumhuriyeti'nin başlangıcında, rejimin geleceğine kilit vurmuş oldular, dendi. Olabilir. Ama yine de rollerinin çok zor olduğunu kabul edelim: Hem sağlarına, hem de sollarına karşı kendilerini savunmak zorundaydılar. O aralık, Bolşevizm'e set çekmekten başka bir şey düşünmeyen Müttefikler, komünizme yönelmiş Almanya'yı içlerine sindirebilirler miydi?

1918 devriminin, idare, adalet ve eğitim kadrolarındaki rejime düşman unsurları tam temizlemediği de bir gerçektir. Almanya'da 1919'dan 1922'ye kadar 376 siyasi cinayet işlenmiştir: 354 sağ cinayetin ancak bir tanesinin (Rathenau'nun öldürülmesi) katili cezalandırılmış, 22 sol cinayetin 17 suçlusu ceza görmüştür. Münih darbesinden sonra, Avusturyalı olmasına rağmen Hitler, Almanya'dan dışarı atılmadı: Bir yıllık tutukluktan sonra affedildi. Yönetim kadrolarından gördüğü açık ya da gizli destek olmadan başarısı açıklanamaz. Ruhr'un işgalinin hata olduğu doğrudur: Birazcık savaş tazminatından başka Fransa'ya hiçbir şey getirmedi,

konuşmuştu. Bu muhaliflerin aralarında bir bağlantı da yoktu: Schleicher Roehm'ü küçümser, Papen'den nefret ederdi. Sadece birtakım taktiklerden doğan rastlantılar, bu tutarsız muhalifler arasında iki grup oluşturdu: Bir yandan Roehm ve Strasser, öte yandan Papen ve Reichswehr.

14 Haziran 1934'de, Hitler ilk kez Venedik yakınlarındaki Stra'da Mussolini'yle karşılaştı. Duçe; milislerinin aşırılıkları konusunda dikkatini çekti, çünkü bunların davranışları hem rejimin dengesini sarsıyor, hem de yabancı ülkelerde yanlış anlaşılıyordu. Hitler Almanya'ya döndüğünde 17 Haziran'da Marbourg'da Papen'in suçlamasıyla karşılaştı. 29 Haziran'da Reichswehr haberalma örgütü ve Himmler'in polisi Rheineland'a doğru yolculuk yapan Hitler'e ayın otuzunda Bavyera'da SA şeflerinin toplanacağını ve Roehm'ün bir hükümet darbesi tasarlamış olmasından kuşkulandıklarını bildirdiler. Bu darbe muhtemelen hayaliydi. Görünüşe göre Goering'le Himmler daha önceki günlerde orduyla SA'lar arasındaki anlaşmazlığı körükleyerek Hitler'i Roehm'ü harcaması gerektiğine iknaya çalışmışlardı.

Ve sonunda işi zamana bırakmış olan Hitler harekete geçmeye karar verdi: Uçağa atlayıp Bavyera'ya gitti ve Roehm ile yardımcılarını hemen bulundukları yerde öldürttü. Aynı anda Goering de Berlin'de, aralarında Karl Ernst'in de bulunduğu diğer SA şeflerini öldürtüyordu. Halkı uyutmak için bu SA yöneticilerinin eşcinsel oldukları öne sürüldü: Ama Hitler bu durumu zaten biliyordu, bu sadece yapılanlara bir bahane olarak kullanıldı. Aynı gün Berlin'de General von Schleicher ve karısı, General von Bredow, Gregor Strasser de öldürüldüler.

İki karşıt grup arasına sıkışmış olan Hitler, askeri çevrelerle, finans çevrelerini idare etme yolunu

seçti. Her şeye rağmen, bağımsızlığını ispatlamak için, von Papen'in iki yakın yardımcısını, Edgar Jung'la von Bose'yi öldürttü. Papen'i sadece korkutmakla yetindi, iki gün evinde gözaltında tuttu. Çok geçmeden Papen şansölye yardımcılığı görevinden ayrıldı ve bütün bu aşağılayıcı davranışlara rağmen Viyana büyükelçiliği görevini kabul etti. Hitler bazı eski kişisel hesaplaşmaları için de bu fırsattan yararlandı. 30 Haziran'da aralarında von Kahr'ın da bulunduğu 1923'lerden kalan birkaç rakibini öldürttü.

Von Schleicher'in katli Reichswehr'de hızla bastırılan kıpırdanmalara neden oldu: Von Blomberg davayı kazanmış, SA'lar yok edilmişlerdi. Ama bu geçici bir durumdu. Birkaç yıl sonra, 30 Haziran'ın iyice güçlendirdiği SS'ler bu kez büyük bir başarıyla orduya el koyacaklardı.

Hitler 70 tane kurban olduğunu itiraf etmişti. Aslında 300 kadardır. Ama Führer, büyük bir ustalıkla iktidarını oturtmasını bildi. 30 Haziran'da başarıya ulaşan ekip rejimi sonuna kadar yönetti.

Hindenburg'un Ölümü - Mareşal Hindenburg başlangıçta Hitler'i son derece gönülsüz bir biçimde kabullenmişti. Ama Führer kısa zamanda yaşlı başkanın güvenini kazanmayı bildi. 30 Haziran'daki kan banyosundan sonra Hindenburg, Hitler'e bir tebrik telgrafı gönderdi. Bu tutuma, 30 Haziran'ın ordunun SA'lara galebe çaldığı gün olduğunu unutanlar şaşabilir.

Çok geçmeden mareşalin sağlığı hızla kötüleşmeye başladı. 2 Ağustos 1934'de öldü. Ardından, uzun yıllar düzmece olduğu iddia edilen ama bugün doğruluğu ispatlanmış bir vasiyetname bıraktı. Bu vasiyette Hitler'e duyduğu şükran ve güveni belirtiyordu. Bir başka belgede de Hitler'e, şartlar uygun olur olmaz monarşiyi getirmesini tavsiye ediyordu.

Hitler bu ikinci belgeyi yok etti, ama birinciyi yayınlattı. Hindenburg'un ölümünden bir gün önce, hükümet elindeki olağanüstü yetkilere dayanarak anayasayı değiştirdi ve Adolf Hitler'le Reich Başkanlığı ve şansölyelik görevleri özdeşleştiler. 19 Ağustos'da yapılan bir plebisitle bu kararlar çok büyük bir çoğunlukla onaylandı. Subaylar ve memurlar Führer'e yemin ettiler.

Hitler rejimi oturmuştu. Ama o an, hiç kimsenin aklından sâkin bir döneme girilmiş olduğu geçmiyordu. 20 Temmuz 1934'de Avusturya şansölyesi Dollfuss öldürüldü. Schuschnigg'in enerjisi ve Mussolini'nin kararlılığı sayesinde Avusturya'nın rejiminde bir değişiklik olmadı. Bu başarısızlık karşısında Hitler olaya karıştı, hakkındaki dedikoduları reddetti. Yine de Nasyonal Sosyalizm yerleşir yerleşmez, uzun bir suikastler zinciri başlamış oluyordu.

V. Hitler'in Yükselişi Nasıl Açıklanır?

Hitler de pekçok kişi gibi Weimar rejiminin muhaliflerinden biriydi. Mütevazi kökenleri, siyasi formasyonunun eksik olması onu iktidara yöneltebilecek hususlar değildi. Ne tür bir rastlantılar dizisinin, kariyerinde başarılı olmasını sağladığını gördük. Sürekli olarak ne biçim ustalıklar gösterdiğine de tanık olduk. İnsanları "büyülediğinden" söz etmek, Hitler'in başarısına akıldışı unsurları ya da mucizeleri katmak demektir. Tartışılmaz konuşma yeteneği de tek başına böylesine olağanüstü bir başarıyı açıklamaya yetmez. Onu iktidara getiren birtakım siyasal nitelikleri oldu: Bir kurnazlık ve fanatizm karışımı, onu sadece şiddete dayanan Roehm'den ve sadece kurnaz olan Papen'den üstün kıldı. Hitler açıkgöz hasımlarını uyutmak için sab-

retmesini çok iyi bilirdi. Ama uygun fırsatı yakaladığında da öylesine bir sürat ve güçle hareket ederdi ki, herkesi şaşırtırdı. Bir silah gibi kullanmayı çok iyi bildiği taşkınlık ve öfke krizlerinin ardında, şansları tartıp, imkânları yaratan gerçek bir muhakeme gizliydi. Tanrı'nın bir lütfu olduğunu ileri sürerek övündüğü siyasal önsezisi kafadan atma değildi. Bunu daha sonra savaş yönetiminde kullanacak ve başarılar kazanacaktı.

Ama bir başka husus, çok önemli bir husus daha vardı. Hitler'in neden öteki çete reislerinden baskın çıktığı anlaşılıyordu. Ama nasıl olur da bir çete reisi Reich şansölyesi olabilirdi? Nedenleri çok çeşitlidir. Sosyal demokratlar, devrimci sola karşı Almanya'nın en tutucu unsurlarıyla anlaşmaya gitmekle ta 1918'lerde Weimar Cumhuriyeti'nin başlangıcında, rejimin geleceğine kilit vurmuş oldular, dendi. Olabilir. Ama yine de rollerinin çok zor olduğunu kabul edelim: Hem sağlarına, hem de sollarına karşı kendilerini savunmak zorundaydılar. O aralık, Bolşevizm'e set çekmekten başka bir şey düşünmeyen Müttefikler, komünizme yönelmiş Almanya'yı içlerine sindirebilirler miydi?

1918 devriminin, idare, adalet ve eğitim kadrolarındaki rejime düşman unsurları tam temizlemediği de bir gerçektir. Almanya'da 1919'dan 1922'ye kadar 376 siyasi cinayet işlenmiştir: 354 sağ cinayetin ancak bir tanesinin (Rathenau'nun öldürülmesi) katili cezalandırılmış, 22 sol cinayetin 17 suçlusu ceza görmüştür. Münih darbesinden sonra, Avusturyalı olmasına rağmen Hitler, Almanya'dan dışarı atılmadı: Bir yıllık tutukluktan sonra affedildi. Yönetim kadrolarından gördüğü açık ya da gizli destek olmadan başarısı açıklanamaz. Ruhr'un işgalinin hata olduğu doğrudur: Birazcık savaş tazminatından başka Fransa'ya hiçbir şey getirmedi,

buna karşılık, boş yere Alman milliyetçiliğini şahlandırdı, enflasyonu hızlandırdı ve bütün bunların sonuçları da bir felâkete yol açtı.

Ama yine de bu nedenlerin hiçbiri kesin sonuca götürmez. Hitler 1923'de yenilgiye uğradı. 6 yıl süreyle Almanya bir demokrasi gibi işledi: Uluslararası yaşama entegre oldu. Savaş sonrası hemen işlenen hatalar etkisiz hale gelmiş gibiydi. İşte yukarıda saydıklarımız, sınav günü geldiğinde neden gayrı memnunların sola değil de sağa yöneldiklerini, Almanya'nın neden komünist değil de Hitlerci olduğunu açıklayabilir.

Hitler'in başarısını sağlayan en önemli husus 1929 ekonomik krizidir. Kuşkusuz bundan tek etkilenen Almanya olmadı ve bu kriz evrenseldi. Ama kriz patlak verdiğinde Alman ekonomisi tam onarılmış olmadığından bundan şiddetle etkilendi. Her yerde işsizlik vardı, ama en kötüsü Almanya'daki idi. Dawes ve Young anlaşmalarından sonra Almanya'nın borç ödemesini bir yıl erteleyen 1931 Hoover moratoryumu ekonomik yıkımı durduramadı. Zaten savaş tamiratları en önemli unsur değildi. Ondan daha vahimi pazara açılamamaktı. Almanya öteki ülkelerden daha az ihracat yapıyordu, kriz iç pazarı da asgariye indirdi.

Memnuniyetsizlik ve endişe Almanya'yı aşırı uçlara ve umutsuz çözümlere sürükledi. Yine de şunu bilmekte yarar var, sağa kayış yadsınamaz, ama bu bazen belirtildiği gibi düzeni alt üst edecek bir büyüklükte olmamıştır. Weimar Cumhuriyeti'nin değişik seçim sonuçlarını incelediğimizde Katolik Merkezi ve Sosyal Demokratlar'ın istikrarını görebiliriz. Sosyalistler 1928'de en yüksek noktalarına ulaşmışlardı: 153 sandalye; 1932 seçimlerinde de 133 sandalyeleri vardı. Hitler'in organize ettiği 1933 seçimlerinde de 119 sandalye kazanmışlardı.

Bu kayıplar da komünistlerin gerçekleştirdikleri artışla giderilebiliyordu, onlar da 55'den 89 sandalyeye çıkmışlardı. Merkez Parti'nin Bavyeralı halkçılarla 1924'de 87, 1930'da 86, 1936'da 96 ve 1933'de 92 milletvekilleri vardı. Peki ne oldu? Nasyonal Sosyalizm sağdaki irili ufaklı bütün partileri yuttu: Ilımlılar giderek fanatikleştiler. Halkçılarla demokratlar kayboldu. Bugün sık sık, eski Alman muhafazakârlarıyla Hitler birbirlerinin karşısındaymış gibi gösteriliyorlar. Oysa bu muhafazakârlar, sermaye, sanayi, ordu çevreleri Hitler'i önce parayla desteklediler, sonra da onun emrine girdiler. İlerde, Nasyonal Sosyalizm'e karşı direniş hareketlerine girenler de bu çevrelerden çıkacaktır, bu da doğrudur: Varlığını tamamen onlara borçlu olan bir diktatörlüğü durdurmaya çalışacaklardır, ama artık çok geç kalmışlardır.

İKİNCİ BÖLÜM
PROGRAM

I. Nasyonal Sosyalist Programın Değeri

Nasyonal Sosyalizm sayısız mensubunu birtakım vaatlerle bir program etrafında toplayabilmiştir. Ama yine de bu programa gereğinden fazla önem yüklemek yanlış olur.

Hitlerizm bir doktrin değil, bir harekettir. İdeolojiden, sadece propagandasını yönlendirebilmek açısından birkaç "slogan" ister. Esasta eylemler tamamen konjonktüre bağlı olarak ortaya çıkan, sistematik sanılmış bu politika gerçekte tamamen oportünisttir.

Tek değişmez nokta, tek dogma, ırkçılıktı. Bu ırkçılık, milliyetçi politikayı, hareketin emperyalist projelerini destekler ve haklı çıkarırdı. Büyük bir olasılıkla ırkçılık, Hitlerci şeflerin pek çoğu için bir hükümet etme yönteminden çok, bir inançtı. Bu kanıtlanamaz ve saçma inanç, onların gözünde bir iman mertebesindeydi. İşte bu tutku dolu inanç, Hitlerizm'e tarihteki bütün öteki diktatörlükler ve müstebit yönetimlerden daha başka bir yer vermiştir. Bu durum Hitler'i Mussolini'den çok Cromwell'e yaklaştırır. Başlangıç noktası olarak sarsılmaz bir temel inancı kabul etmezsek Hitlerizm'in aşırılıkları ve fanatizmini psikolojik açıdan açıklayabilmek imkânsız olur.

Ne tür kurnazlıklara başvurursa vursun, Hitler gibi bir adam sadece hırslı bir milis komutanı değil, bir tutkundur. Yalanlarının, uzun süre karşıtlarını

kandırabilmiş olmasının nedeni de, oynamak için seçtiği rolleri hemen tüm içtenliğiyle bir mim gibi yaşamasıdır. Kurnazlığı bir diplomatinki gibi değildir, her an saldıracak noktayı bulan, eyleme geçtiğinde kimsenin kendisini tutamadığı bir fanatiğin sezgisel kurnazlığıdır.

Ama Hitlerizm'de, bu milliyetçi inancın dışında hiçbir şey yoktur. Programında yer alan siyasi, sosyal, ekonomik prensipler sadece bu amaca varmak için kullanılan araçlardır. Bunlar ihtiyaçlara göre ya değiştirilir, ya da yadsınırlar. Irkçılık bir güçlülük siyasetini öngörür. Tek amacı Alman ırkının üstünlüklerini harekete geçirmektir. Başka hedefi yoktur: Eylem için eylemle son bulur. Program öylesine oynak terimlerle yazılmıştır ki, tatmin olmak imkânsızdır. Nasyonal Sosyalizm'in niteliklerinden biri de değişkenliktir. Varmak istediği amaç büyümek olduğundan sadece hareketle yaşar ve sürekli yeni hasımlarla baş etmek durumundadır. Şiddet yine şiddet yoluyla kendini aklar. İşte bu nedenle, önce Dantzig Senatosu Nasyonal Sosyalist başkanı, sonra da Hitler'in amansız düşmanı olan Hermann Rauschning, buna "Nihilizm Devrimi" adını vermiştir.

II. Yirmi Beş Madde

Parti programı ilk kez 25 Şubat 1920'de, Münih'teki Hofbräuhaus'da gündeme gelmişti. Gottfried Feder'in kafasından çıkmış yirmi beş maddeden oluşuyordu. Hitler daha sonra, özellikle taktik sorunların altını çizerek bu programı *Mein Kampf*'a aldı. Program Feder'in yorumları da eklenerek 1927'de yayınlandı. Daha sonra özellikle tarım sorunlarına değinen yeni görüşler eklenerek 181 baskısı yapıldı.

1920'yle 1930 arası, sürekli yeni eklerle program adamakıllı değişmişti. 1920'de devrim ateşlerinin henüz yatıştığı dönemde toplumcu yanı ağır basıyordu. Ruhr işgalinden sonra, Hitler *Mein Kampf*'ı yazdığında, emperyalizm ve yayılmayla ilgili sorunlar ötekileri bastırmıştı. 1927'den itibaren programın "sosyalizmi" giderek daha sulandırıldı.

Bu gelişme, 5 bölüm halinde düzenleyebileceğimiz maddelerin ayrıntılarını incelediğimizde daha iyi ortaya çıkar.

1. Irkçılık - Sadece Alman kanı taşıyan Alman vatandaşı sayılmalıdır. Yahudiler yabancılarla ilgili mevzuata tâbi tutulacaklardır. Hiçbir kamu görevinde çalışamazlar, toprak sahibi olamazlar. Program kesin bir şekilde 2 Ağustos 1914'den sonra Almanya'ya girmiş "Alman olmayanların" Reich'ı terketmek zorunda olduklarını belirtiyordu. Diğerleri, Reich'ın beslenmesinde bir sorun teşkil etmedikleri sürece kalabilirlerdi. Programda, sistematik bir biçimde Yahudilerin köklerinin kazınmasından söz edilmiyordu. Daha sonraki bir şerhte Gottfried Feder bir "ırksal hiyjen"den, biyolojik seleksiyondan söz ediyor ve ülkenin "kuzeyleştirilmesi"nin amaç olarak saptanmasının gerektiğini ileri sürüyordu.

2. Dış Politika - Ülkeye en büyük sıkıntıyı veren Versailles ve Saint-Germain antlaşmaları geçersiz ilân edilmeli ve Almanya'ya öteki uluslarla eşit muamele edilmeliydi. "Büyük bir Almanya"da toplanacak "tüm Almanlar", halklar hukuku gereğince kendi düzenlerini kendileri kurmalıydı. 1920'de, Avusturya Anschlüss'ü ve Yukarı Silezya sorunları sıcakken bu hak arama dar sınırlarda yorumlanabilirdi. Ama G.Feder'in 1927'deki yorumu, durumu daha açıklığa kavuşturuyordu: Mesele, Cermen "kökenli" tüm halkları aynı sınırlar içinde topla-

maktı: Danimarka'nın (Schleswig), Polonya'nın (Poznanya, Yukarı Silezya), Çekoslovakya'nın (Südetler), İtalya'nın (Güney Tiroller), Fransa'nın (Alsace-Lorraine) etnik azınlıklarını. Feder bu halkların katılmalarının şiddet kullanılmadan (yani plebisitler yoluyla) gerçekleşmesi gerektiğini vurguluyordu; bu duruma ulaşana kadar da Almanya bu ülkelerden, azınlıkların ezilmemesini istemek zorundaydı. Ayrıca, tüm dünyada Almanya bu ülkelerden, azınlıkların ezilmemesini istemek zorundaydı. Ayrıca, tüm dünyada Alman göçmenlerin haklarını korumak mecburiyetindeydi. Bu teoriler hemen başından itibaren birtakım fırsatçılık girişimleri nedeniyle sınırlanmışlardı. Böylece Hitler, *Mein Kampf*'ında Tirol'deki Almanları İtalya'ya terk etmişti: Mussolini'ye duyduğu hayranlığı açıkça belirtirken, çok kin beslediği Avusturyalıları yola getirmekten de ayrı bir keyif duyuyordu.

1920'de Almanya, Versailles Antlaşması yüzünden sömürgelerinden yoksun kaldığı sırada, Nasyonal Sosyalist program işletme ve nüfuslandırma amacıyla sömürgeler elde edilmesini şart koşuyordu. Ama 1925'de Hitler, İngiltere'yi idare etmek amacıyla bu hak aramalardan vazgeçti. Almanya Avrupa'da, Polonya ve Ukrayna'nın zengin topraklarına doğru genişlemeliydi. "Yavaş yavaş" marjinal "koloniler" yaratmalı *(Randkolonien)*, "buralarda oturanlar tamamen en saf ırktan olmalılar"dı. "Hayat sahası" kavramı *Mein Kampf*'ın ana temalarından biridir. "Dış politika, halkın sayısal önemiyle, işgal ettiği alanın nitelik ve yaygınlığı arasında sağlıklı, doğal ve yaşanabilir bir denge tesis etmek suretiyle, Devlet şeklinde örgütlenmiş bir ırkın varlığını güvence altına almalı"dır.

Bu genel prensibin yanında *Mein Kampf* bir taktiğin ana hatlarını oluşturuyordu. Ama Hitler'in ik-

tidardayken, önceden belirlenmiş bir planın gerçekleştirilmesi amacına yönelik bir dış politika sürdürdüğünü düşlemek çok yanlış olur. Bu politika günü gününe saptanıp, Avrupa'da beliren en az dirençli hatlara göre gelişiyordu. *Mein Kampf*'ta 1925-26'larda çizilmiş taktik buna çok uzak kalıyordu. Bu taktik, 1925'in siyasal konjonktüründen esinlenmişti. İtalya'da faşizm yerleşmiş ve Hitler olağanüstü değer verdiği bu rejime dayanarak projeler geliştirmişti. Öte yandan, Fransa'ya karşı en iyi müttefik, o ülkenin geleneksel hasmı İngiltere olabilirdi. Böylece yeni bir üçlü ittifak düşlüyordu; İngiltere, İtalya ve Almanya arasında, boş düşlere dayanan bir anlaşma, Almanya Doğu'ya doğru gelişiyor, İtalya Akdeniz'e hâkim oluyor ve İngiltere, İmparatorluğu sayesinde dünyanın geri kalanını kontrol ediyor. Hitler, bir strateji heveslisi olarak dünya haritasını bozup yeniden yapıyordu. *Mein Kampf*'ın son sayfaları Batı'ya karşı oluşabilecek bir Alman-Rus anlaşmasının ne kadar saçma olacağını gösterir. Hitler planlarında ABD'nin gücünü yoksaymaktadır, çünkü bu ülkeyi fazla Yahudileşmiş bulmakta ve bu nedenle onu küçümsemektedir. Sadece yeni topraklar ele geçirmek prensibi önemlidir: Gerisi geçici bir yapıdır, önemi de yoktur.

3. Ekonomik ve Sosyal Politika - 1920 programı çalışmayı, her vatandaşın yapması gereken bir görev olarak tanımlıyordu. Daha henüz zorunlu çalışma konusuna gelinmemişti: Bu fikir daha sonra, işsizlerin aylâklığa sapmalarını önlemek ve topluluk ruhu geliştirmek amacıyla ileri sürülecekti.

Daha sonra Feder'in ana formülünü ele alan 1920 programı Almanya'yı "faiz darboğazından" kurtarmak iddiasındaydı. Ekonomi "rantabilite" kavramını terketmeli, tek amaç ülkenin "ihtiyaçlarını" karşılamak olmalıydı. Planlamaya dayanan,

devletçi bir ekonomiyi tanımlamadıkça bu formül havada kalırdı: Mülkiyet serbest oldukça, yatırımlar ancak rantabl olmak kaydıyla gerçekleştirilebilir, sadece Devlet, kendince önemli gördüğü bazı sektörlere, zarar etmek pahasına yatırım yapmaya karar verebilirdi. Aslında 1920 programı toplumcu havalı olup, özel mülkiyete önemli sınırlamalar öngörüyordu: Tröstlerin devletleştirilmesi (madde 13), büyük kuruluşlarda işçilerin kârdan pay alması (madde 14), bedeli ödenmeyen istimlâkı da içeren tarım reformu (madde 17).

Ama çok geçmeden bu maddeler niteliklerini yitirdiler. G.Feder bizzat "Nasyonal Sosyalizm'in ana prensiplerinden birinin özel mülkiyeti tanıma ve onu devlet güvencesi altına alma" olduğunu belirtir. Her Alman, çalışmasının ürününden serbestçe yararlanabilirdi.

"Faizin zulmüne" karşı savaş, derinlemesine bir kredi reformu ve büyük bankaların devletleştirilmesini içerir olması gerekirdi: 1927'de Feder sadece emisyon bankalarının devletleştirilmesini öngörüyordu.Önce tröstlerin tümünün yok olması gerekiyordu. Çok geçmeden Feder, "Alman sanayisinin yüce yaratıcılarına" saygılarını sundu, özellikle zikrettiği isimler şunlardı: demir kralları (Krupp, Thyssen), Kirdorf (Ruhr madenleri sendikasından), büyük elektrik gereçleri üreticileri (Bosch, Siemens) vs... Sadece sermaye şirketleri ya da sınırlı sorumlu şirketler millileştirileceklerdi bundan böyle, onlar da zaten "anonim" ve "kişiye dayanmayan" girişimlerdi. Elbette bu ayrımın hiçbir anlamı yoktu: Sadece birinci programı yumuşatma isteğini belli ediyordu.

Kâra ortaklık, diye açıklıyordu artık Feder, sadece bir aldatmacadır: Âdil olmak gerekirse, zarara da ortak olunmalı, bunu da hiçbir emekçi istemez.

Kâra katılmanın en iyi biçimi, satış fiyatlarının inmesidir, çünkü bu durum alım gücünü yükseltir.

Ama en karakteristik gelişme tarım politikasında oldu. 1920 programı üstü kapalı bir biçimde Doğu Almanya'nın büyük arazisini tehdit ediyordu. 1928'de Hitler 17. maddenin içeriğini hiçbir anlamı kalmayacak kadar daraltti: "NSDAP özel mülkiyet prensibine dayandığından, ödemesiz istimlâkın sadece yasadışı bir biçimde elde edilmiş gayrımenkullere, ilk elde de gayrımenkul spekülasyonu yapan Yahudi şirketlerine uygulanacağı da apaçıktır..." Parti 6 Mart 1930'da resmen birtakım açıklıklar getirdi. "Tarımsal girişimlerin genişliğine hiçbir şematik mevzuat uygulanamaz. Nüfus yığılması açısından küçük ve orta mülklerin çok sayıda olması önemlidir. Ama büyük girişimlerin de önemli rolleri vardır: Küçük ve orta girişimlerin yanında uygun bir oranda onun varlığına da ihtiyaç vardır." G.Feder Doğu ve Kuzey'deki büyük toprakların daha rasyonel bir şekilde kullanıldığını bildiriyor ve küçük parselleri ancak yerleşim merkezleri çevresine uygun görüyordu.

Nasyonal Sosyalizm'in ekonomik projeleri, siyasal fırsatçılığın isteklerine göre çabucak gelişiyordu. Programın toplumcu karakterindeki ılımlılaşma 1926-27'lere doğru Hitler'le sanayi ve sermaye çevrelerinin yakınlaşması sayesinde olmuştur. Başlangıçta, Nasyonal Sosyalizm küçükburjuvaların bir eylemiydi. 1923'de Münih'te kurşunlanan 16 kurbanın, üçü banka memuru, beşi tüccar, biri garson, biri hizmetçi, biri kilitçi, biri öğrenci, biri subaydı, geri kalan üçü de soyluydu. 1920 programı orta sınıfın korunmasını esas alır: Önce belediyelerin emrine verilen büyük mağazalar, daha sonra az bir para karşılığı küçük esnafa kiralanacaktı; Devlet ve belediyeler, ihalelerde küçük girişimcilerin çıkarlarını

kollamak durumdaydılar (madde 16). Gottfried Feder, kapitalizm ve Marksizm'e karşı "özgür ve bağımsız pek çok sayıda birimi" garanti altına almak istiyordu. "Yüzbin bağımsız kunduracı, ekonomik ve politik açıdan, beş dev boyutlu ayakkabı fabrikasından daha üstündü elbet." Ama kaçınılmaz bir evrim sonucu Nasyonal Sosyalizm başlangıçta sözcüsü olduğu ve çıkarlarını garantilemek istediği bu tehdit altındaki orta sınıfın yok olmasına katkıda bulunacaktır. Sanayiciler ve büyük toprak sahipleri olmasaydı, Hitler iktidara geçemezdi. Program da çok geçmeden tröstlere karşı orta boy girişimleri, büyük toprak sahiplerine karşı küçük köylüleri korumaktan vazgeçti. *Mein Kampf*'ta Alman ruhunun kaybolmasının nedeni olarak burjuvazi suçlanıyordu. "Şunun bilincine vardım ki," diyordu Hitler, "Alman burjuvazisinin misyonu sona ermiştir ve artık ondan hiçbir yeni hizmet bekleyemeyiz."

1920 programında sosyal sorunlar önemli bir yer tutuyordu. Çok geçmeden Gottfried Feder, tüm sosyal sorunların madde 15'le yani ihtiyarlara yardımla çözülebileceğini düşünür oldu.

4. Hukuk Reformu, Eğitim Reformu vs... - Programın bu kısmında genel görüşlerle yetiniliyordu (madde 19'dan 24'e kadar). Basın konusunda öngörülen tek reform, Yahudilerin Alman gazetelerinde çalışmalarının yasaklanmasıydı. Roma Hukuku'nun yerini materyalizme daha az tutsak bir Alman Hukuku almalıydı.

Devlet, halk sağlığıyla ilgilenecek ve gençler beden eğitimi ve spora özendirilecekti. Programa göre okul, her şeyden önce insanı pratik yaşama hazırlamalıydı, en küçük sınıflardan itibaren yurttaşlık bilgisi dersleri verilmeliydi. Hitler, *Mein Kampf*'ta eğitim sorunlarını tekrar uzun uzun ele almıştı. O da beden eğitimi ve kişilik oluşması üzerinde dur-

muştu. "Irk açısından da" diye yazıyordu, "eğitim, askerlik göreviyle en yüksek noktaya ulaştır." Hemen unutuluveren, hiçbir işe yaramayan bilgileri eğitim sisteminden atmak, "örneğin, nedendir bilinmez milyonlarca insan ilerde çok az kullanacakları bir ya da iki yabancı dil öğrenirler." "Irkçı Devlet, genel bilimler öğretisini sadece ana fikri kapsayan kısaltılmış bir biçime sokacaktır. Böylece kazanılan zamandan da teknik formasyon ve kişilik formasyonu için yararlanılacaktı. Ama bir sonraki sayfada Hitler, çok teknik bir öğretim programının çağımızın maddeci eğilimlerine yarayacağını bildiriyor ve "genel kültür" ve "Helenik İdeal"i "kara para kazananların hizmetindeki" teknik uzmanlaşmaya yeğliyordu. En büyük tutarsızlığa okulla ilgili projelerde rastlanıyordu. Ama orada da Hitler'in ilk programının "materyalist" görünüşünden uzaklaşıp, geleneksel tutumla barıştığını görüyoruz.

1920 programının 24. maddesinde din özgürlüğünden söz ediliyor, ama bunun ancak, mezheplerin Cermen ırkının manevi duygularına ters düşmemesi halinde mümkün olabileceği bildiriliyordu. Yine de Parti "bir pozitif Hıristiyanlık görüşünü savunuyordu". Ama programda, her türlü yoruma açık olan bu "pozitif" sözcüğünün ne anlama geldiğine değinilmiyordu.

5. Devletin Biçimi - Almanya'nın güçlü bir merkezî hükümeti olmalıydı. Milliyetçi Almanlarla ortak olduğu dönemde, 1927'deki açıklamasında G. Feder devletin monarşik mi, yoksa cumhuriyetçi bir yapıya mı sahip olacağına sonra karar verileceğini belirtiyordu.

1920 programında bir merkezî Parlamento öngörülüyordu. Ama daha sonra (madde 6) çok partili parlamenter rejimden vazgeçilmesi öneriliyordu. Bu ikilem *Mein Kampf*'ta çözülmüştür. Parlamento-

lar danışma organlarıdır "asla oylama gibi yollara gitmemeleri gerekir". "Bunlar çalışma organlarıdır, oylama makineleri değil." Hitler iki tür meclis öngörüyordu: Bir siyasi meclis ve bir de meslekî ve korporatif meclis. Bu ikisinin işbirliği her iki meclisinde üstünde olan senato tarafından sağlanacaktı. Ama bütün seviyelerde sorumluluk tek bir adama ait olacak ve devletin kesin bir hiyerarşik düzeni olacaktır. Bu *Führerprinzip*'ti.

1920 programı Reich devletlerinin her birinde birer parlamentoyla federatif bir devlet öngörüyordu. G.Feder, merkezî iktidara diplomasiyi, gümrükleri, orduyu ve denizciliği (para ve sermayeden hiç söz yok) bırakıyordu. Hitler, *Mein Kampf*'ta daha karmaşık bir dil kullanır: Bir yandan devletlerin otonomilerini savunur, ama öte yandan da içlerindeki direniş odaklarını söndürmek için federal devletlerin hükümranlık haklarının giderek hızlanan bir biçimde yok olmasına götürecek, karşı konulmaz bir devrimi onaylar. "Gelecekte, politik planda devletlerin önemi kalmayacak, ben bunu daha çok bölgesel gelenekler ve kültür alanında görüyorum." Federalizmin yerini tutucu bir bölgesel yönetim alacaktı.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ATALAR VE KOMŞULAR

I. Nasyonal Sosyalizm ve Alman Tarihi

Almanya'nın evriminde Nasyonal Sosyalizm'in sıradan, küçük bir kaza olmadığı apaçıktır. Fetihler politikasının bir uzantısı olarak 19. yüzyılın sonunda Pancermanist projeler gerçekleşti Hem kendi ülkesindeki ırçılığın mucidi Hitler değildir.

Demek ki Hitlerizm'in yardımına çağırabileceği entelektüel geleneği aramak da tarihçinin hakkıdır. Ama bu araştırmada çok ihtiyatlı hareket etmek gerekir. Her düşünürde Nazizm'in gizli bir müttefikini görmek, her fikirde tarihsel gelişmenin birer birer maskelerini attığı ve sonunda, Hitler'le gün ışığına çıkan gizli "tehlike"leri keşfetmek eğilimi çok büyüktür. Bu sistematik kuşku, sonunda Nazizm'i Almanya'nın fikrî gelişmesinin kaçınılmaz sonucu yapar çıkar. Ve bu görüş, aynen öteki görüş, yani Hitlerizm'in Alman tarihinde bir parantez olduğu görüşü kadar yanlış ve taraflıdır.

Bu araştırmaya girişmeden önce fikrimizi iyi belirtmek gerek. Eğer Nasyonal Sosyalizm'e benzer tipte bir diktatörlük Fransa'va yerleşmiş olsaydı, pek de zorlanmadan bunun fikir babaları olarak Maurras ya da Barrès'in milliyetçiliğini, Gobineau'nun ırkçılığını, Drumont ya da Proudhon'un Yahudi düşmanlığını, Georges Sorel'in şiddet doktrinini ileri sürebilirdik. Üstelik Gobineau ve Sorel Nasyonal Sosyalizm'in teorilerine gerçekten birçok kanıt ge-

tirmişlerdir. Zaten ırkçılık konusundaki tezlerinin büyük bir kısmını da bir başka yabancıdan, Houston Stewart Chamberlain'den almışlardır. Buna karşılık Almanya'da milliyetçiler ve sayacağımız isimlerin yanında, liberal ve kozmopolit bir başka gelenek de vardı.

Nazizm'in ataları arasında her görüşten bir sürü isim sayacağız. Doktrinleri homojen olmaktan uzaktır. Kötü bir biçimde, romantik politika diye adlandırılanın içine, Fichte gibi liberaller, Arnim veya Kleist gibi tutucu taşra soyluları da karışmaktadır. Hegel bir devlet doktrini geliştirmiştir, oysa Nietzsche ve Wagner'e göre Devlet her türlü özgür düşünceyi boğan bir canavardır. Hegel, Napoléon'a büyük bir hayranlık beslerken, Fichte ve Kleist ondan tiksinirlerdi. Treitschke, Bismarck politikasının sözcüsüydü, oysa Paul de Lagarde onun yeminli düşmanıydı. Nazizm'in entelektüel "kökenlerini" arayan tarihçi, yüzeysel bir biçimde, oradan buradan çeşitli düşünürlerden "fikirler" toplar ve bunları ait oldukları çerçeveden ayırır.

Örneğin, Napoléon diktatörlüğüne ve Fransız işgaline zor dayanan, idealist yurtsever Fichte, her türlü müstebit yönetime son derece uzak düşmektedir. Ama şu da var ki fikirler bir kez ileri sürüldükten sonra kendilerine özgü bir yol izlerler ve artık onları üretenin malı olmaktan çıkarlar. Örneğin Fichte'nin "fikirleri" de çok geçmeden en dargörüşlü milliyetçiliğe kanıt olarak kullanıldılar ve bunlar tarihçi için kuşkusuz Fichte'nin yadsıyacağı bir anlam taşıdılar.

Bu durumların altını çizdikten sonra diyebiliriz ki tüm 19. yüzyıl Avrupası'nın karakterini oluşturan milliyetçilik, Almanya'da daha yaygın ve şiddetli bir biçimde ortaya çıkmıştır ve daha sistematik bir biçim almıştır. Kuşkusuz, her türlü yabancı

etki ve istilalara açık, Avrupa'nın tam göbeğinde yer alan Almanya, diğer ülkelerden daha fazla kendini tanımlamak ve kendini haklı çıkarmak gereğini duymuştur. Milliyetçilik uzun süredir bölünmüş olarak var olan ve kötü örgütlenme nedeniyle komşularına nazaran geri kalan bir ülkede daha büyük bir şiddetle gelişmiştir. Fichte ya da Wagner gibi 19. yüzyıl milliyetçi düşünürleri şu soruyu sorarlar: "Bir Alman nedir?" Bu Fransa ve İngiltere gibi çoktan birleşik bir devlet haline gelmiş ülkeler için anlamsız bir sorudur. Almanya'nın pek çok devlete bölünmüş olması 18. yüzyılda düşünce özgürlüğüne yararlı oldu: Ama ülkenin güçlenmesini engelledi. Almanya'da liberal ve sosyalist fikirler diğer ülkelerden çok daha yavaş bir şekilde geliştiler, çünkü ekonomik ve sosyal yapıya uygun değillerdi. 19. yüzyılın ikinci yarısında nüfusun hızlı bir biçimde artışıyla birlikte ekonomik gelişme ortaya çıkınca o güne kadar yayılma yerine, kendi içine kapanma ve birleşme peşinde olan Alman milliyetçiliği, emperyalist ve fetihçi bir biçim aldı. Almanya uzun bir süreyi uyukluyarak geçirmişti, işte bu tehlikeli enerji patlamasını kışkırtan da bu gecikmedir.

II. Atalar

1. Milliyetçilik - Pancermanizm - Her yerde olduğu gibi Almanya'da da 18. yüzyılın sonlarına doğru her ulusun kişiliği olduğunun önemi vurgulanmaya, ulusal erdemler yüceltilmeye başlandı. Ama Napoléon savaşları bu gelişimi hızlandırdı.

Fichte'nin 1807-08'de dile getirdiği *Alman Ulusuna Söylevler*, Alman milliyetçiliğinin ilk bildirisidir. Kuşkusuz Fichte hâlâ kısmen de olsa 18. yüzyılın kozmopolit idealine bağlıydı: Devrimci Fransa'nın tüm Avrupa'ya ilerici fikirler yaymasını beklemiş

ve Napoléon onu düşkırıklığına uğratmıştı. Fransa beceremediğine göre bundan böyle insanlığın öncüsü Almanya olacaktı. İşin doğrusu Fransa, uygarlık, sosyal uzlaşmalar ve mantığın aşırılığı nedeniyle yozlaşmıştı: Oysa Almanya tam tersine, ilkel erdemleri en saf biçimleriyle korumuştu: "İlk halk"tı *(Urvolk.)*

Fichte garip bir biçimde bu inancı filolojiden devşirilen kanıtlarla destekler. Fransızlar, Latince'den yani "ölü ve anlaşılmaz bir dilden" türemiş bir dili konuşurlar, amaç gerçeği süsleyip püslemektir. Almanlarınki ise köklerinden kopmamış genç bir dildir. Daha az uyduruk, dilbilimsel kanıtlar 1848'de büyük dil bilgini Jakob Grimm'e ilham vermiş, o da Alsace'da, İsviçre'de, Belçika'da, Hollanda'da oturan, tüm Almanca konuşan halkların bir araya toplanması gerektiğine inanmıştı. Ona göre sınırları çizip bozmak sorun olmamalıydı. Fichte, Fransızların doğal hudut kavramlarına dilsel hudutla karşı çıkmış ve 1800'deki bir yayınında nüfuz transferlerinden söz etmişti.

Arndt ve Goerres (Fransızları ırsi düşmanlar olarak görür) aynı fikirleri savunuyorlardı. Arndt bunu edepsizce yapıyor ve 1813 kurtuluş savaşlarında "enerjimizi tüketen, gücümüzün ve erdemimizin sabrını taşıran" Fransızlara karşı duyduğu kini püskürüyordu. Yergi yazılarından birine şöyle başlık atmıştı: "Ren Alman nehridir, Almanya'nın sınırı değil." Bir ulus, dışarıdan gelebilecek her türlü etkiye karşı kendi içine kapanıp kendi doğduğu topraklarda kök salmalıydı. Tek gerçek, milli olanıydı: Bilginin görevi objektif bilgileri yaymak değil, kitleleri harekete geçirmekti. "Tek bir gerçek, tek bir erdem, tek bir ruhu aktarmalı." Fichte ve E.M. Arndt'ın yanında onlardan daha kabasaba kafa yapılı biri kuramlarından ziyade pratik girişimleriyle

ün kazandı; bu "peder Jahn" dedikleri, öğrenci grupları ve beden eğitimi örgütlerinin düzenleyicisiydi *(Burschenschaften)*. Yabancıların getireceği ahlâksal bozulmalardan korunmuş, birleşmiş bir Almanya'nın eğitimcisi olmak istiyordu. Hayalindeki ülkede, sıkı bir sansürle yönetilecek, odun ateşleriyle kötülüklerden arınacak bir edebiyat, yalnızca ulusal temaları yayacaktı.

Bu düşünürler liberal eğilimliydiler. *Burschenschaft* ve Jahn'ın yandaşları tutucu Kutsal İttifak'ın kurbanlarıydılar. Liberallerin birlik ve özgürlük düşlerini gerçekleştirmeye çalışan parlamentosu, 1848'de Frankfurt'ta açıldığında ilk girişimi emektar Arndt'a bir mesaj yollamak oldu. Sosyalist Lassalle 1860'larda bile Fichte'nin *Söylevleri*'ne duyduğu hayranlığı yayıyordu etrafına. Bu liberallerin umutlarını Prusya ordusuna bağlamış olmalarına da şaşmamak gerek, çünkü 1813 reformcusu Prusya, Katolik ve tutucu Avusturya karşısında "ilerici" fikirleri savunuyordu.

Ama milliyetçi ideoloji çok geçmeden liberal özlemleri boğuverdi. Daha 1846 Kongresi'nde Grimm yabancı ülkelerdeki Almanların desteklenmesi gerektiğini, oralara yerleşmelerinin, geleceğin sömürgelerine doğru atılmış ilk adımlar olduğunu söylüyordu. Bismarckçı Prusya'nın Alman birliğini gerçekleştirebileceği anlaşılınca liberaller, Berlin'in mutlakiyetine karşı çıkmayı bıraktılar. Lassalle bile Bismarck'la daha dostça ilişkilere girdi.

Büyük tarihçiler, özellikle Treitscke, uysal propagandacılardır: "Alman siyasetinin ufku" diye yazıyordu bu zat "yıldan yıla daha özgür ve geniş olmakta: Ülkemin devletin hayati çıkarlarının, Slav, İskandinav ve Latin ülkelerinin topraklarına kadar uzandığını gördüğü an, bu yüzyılın en büyük devrimini yapacağız." Emperyalizm, başlangıçta sadece

Almanları birleştirmek gibi kesin bir tavrı olan milliyetçiliğe bırakmıştı yerini. Treitschke Fichte'nin yüce manevi ihtirasları yerine artık başka şeyler yazıyordu: "Bir Hırvat'ın kafasına bir dipçik indiren bir dragon suvarisi, Alman davasına, en iyi siyasi yazarın kalemiyle yapabileceklerinin çok daha fazlasını yapmış olur." Dahası da var: "Politikada zaaf gösterme günâhı, akla karşı işlenmiş bir günâhtır."

1890'dan sonra II. Wilhelm döneminde Pancermanizm resmi doktrin sıfatına ulaştı. İşte o dönemde Denizciler Birliği, Koloniler Birliği (600.000 üyesi vardı) ve özellikle Pancermanist Birlik doğdu, bu sonuncusunun kurucuları arasında Alfred Hugenberg'in de adı geçer. Hugenberg'in gazetesi, 1899'da 1950'lerde Avrupa'nın nasıl olacağına dair bir harita yayınladı; buna göre Alsace-Lorraine, Flandres, Dunkerque, Hollanda, Danimarka'nın güneyi, Alman İsviçresi, Kuzeydoğu İtalya, Trieste, Macaristan, Bohemya, Slovakya, Litvanya ve Polonya'nın büyük bir kısmı, Almanya'nın sınırları içine giriyorlardı. O dönem milliyetçilerinin yazıp çizdikleri saymakla bitmez, bunlar romantik idealizmden adamakıllı uzak, ama Hitler'e çok yakındılar.

Cermen Hukuku ve Din - Alman milliyetçilik akımının hemen başlangıcından itibaren hukuk ve din alanında milli bir kendine dönme ideolojisi kendini gösterir. Önce Roma, sonra da Fransa'dan ithal edilmiş yasaların yerini Alman ruhuna ve geleneklerine daha doğru karşılık verebilecek bir hukuk sistemi almalıdır. Arndt ya da Jahn'da örtük bir biçimde bulunan bu fikir, romantik dönem hukukçuları tarafından net bir biçimde dile getirilmişti. Aynı fikir, yarım yüzyıl sonra H.S.Chamberlain'de kendini gösterecektir.

Ama yabancı etkilerin en acı bir biçimde görüldüğü alanın din olduğu söyleniyordu. Uzun bir süre

boyunca, Almanya kendisine hiç de uygun olmayan Roma Katolisizm'ine boyun eğmişti. Luther Reformu ilk açılış oldu. Tutucu Katoliklerin karşısındaki liberal milliyetçilerin pek çoğu Protestan mezhebindendi. Ama çok geçmeden Luther'cilik de bir sorun olup çıktı. Fichte, Luther'i St. Paul'e çok yer verdiği için kınıyordu; ona göre St. Paul Hıristiyanlık'ı "Yahudileştirmiş"ti. Arndt daha cüretkâr davranmış, Batı'yı gerçek yöneliminden saptırdığı için Hıristiyanlık'ı suçlamıştır.

Her iki akım da 19. yüzyılda sürüp gittiler. Fichte'den sonra bazıları bir "Alman Hıristiyanlık'ı" yerleştirmek istedi: Bu eğilimin en belirgin savunucusu oryantalist Paul de Lagarde'dır (1827-91). Hıristiyanlık'taki İbrani unsurlarını yok etmek başlıca amacıydı. Ona göre İsa "Yeni Ahit"deki kutsal kitaplara has efsanenin iddia ettiği gibi Tanrı'nın oğlu değildi artık, çünkü böyle bir yorum onu bir tür "Nazareth Hahamı" yapıyordu. Öte yandan 1835'de Grimm kardeşlerin *Cermen Mitolojisi* adlı kitabı yayınlandığından beri bir tür "yeni-çoktanrıcı" akım belirmişti: Pancermanist birliğin kollarından biri 1899'da *Odin* adını aldı: Tuisco ve Wotan kültlerinin anısı bütün bir yapay edebiyatı harekete geçirmişti.

Yahudi Düşmanlığı, Irkçılık - Yahudi düşmanlığının Alman fikir hayatının hep süregelen bir unsuru olduğunu ileri sürmek doğru olmaz. 18. yüzyıl edebiyatında Yahudilerin savunulması sık rastlanılan bir temadır. Romantik dönemde, büyük edebiyat salonlarının çoğu Yahudi kadınlara aitti. Yine de aristokrat kökenli birtakım romantikler Yahudilere duydukları düşmanlığı ortaya vurmuşlardır. Achim von Arnim ve von der Marwitz "Yahudi, Fransız ve darkafalıların" alınmadığı bir "Hıristiyan Cermen Cemiyeti" kurmuşlardır. Öte yandan

Arndt da Yahudilere düşmanlık dolu sözler sarfetmektedir.

Bu düşmanlık başlangıçta ırkçı bir temele dayanmıyordu: Yahudiler sadece Almanya sınırları içinde yabancı ruh taşıyan bir unsur olduklarından, devlet içinde devlet oluşturduklarından kınanıyorlardı. Yine de 19. yüzyılın ortalarına doğru millet, mânevi birtakım özellikle tanımlanamaz oldu: Milliyetçilik kanıtlarını biyolojiden ediniyordu. Bu bir bakıma Darwinizm'in bir sonucuydu. (*Türlerin Kökeni*, 1859'da yayınlandı). Ama Alman ırkçılığını asıl etkileyen Gobineau'dur. Fransa'da sadece bir edebiyat ucubesi olarak görülen paradoksal düşünür, Wagner ve Chamberlain'in girişimleri sayesinde Almanya'da beklenmedik bir şansa kavuşmuştur. *İnsan Irklarının Eşitsizliği Üzerine Deneme* (1853) adlı eserinde ırklar arasında bir hiyerarşi oluşturur ve ayrı ırktan olanların çiftleşmelerine karşı çıkar: Bütün ırk karışmalarında, der, hep aşağılık ırklar üstün gelir. Dolayısıyla ona göre, çağdaş insanların gerilemesindeki ana neden budur. Irklar hiyerarşisinin en tepesine âri ırkı oturtur, ona göre bunun en kusursuz temsilcisi Almanya'dır.

Gobineau'nun fikirleri Richard Wagner tarafından sıcak bir ilgiyle karşılandı. Wagner'in öyle bir kafa yapısı vardı ki, 19. yüzyıl Alman fikir hayatının ikilem ve karanlıkları orada en ilginç biçimlerde belirirlerdi. Liberal bir dünya görüşüne sahipti (1848 Devrimi'nde Dresden'de ateşi başlattı). Kapitalizme düşmandı (*Nibelungenlerin Yüzüğü*, altının hüküm sürdüğü bir dönemde geçer), bütün bunlarla birlikte, aynı zamanda hem Yahudi düşmanı, hem Fichte usulü milliyetçi, hem barışçı ve hem de Katoliklik'in Schopenhauer'in süzgecinden geçmiş bir Budizm'le karıştığı, dünya nimetlerinden el etek çekmeye dayanan bir tür dinin öncüsüydü. Gobi-

neau gibi "çöküş" fikri onda da bir tutku haline geldiğinden insanlığı "diriltmek" için her türlü çarenin arayışı içerisindeydi: Önce etyemezlik, daha sonra ise Gobineau'yu okuduktan sonra ırk saflığı.

Ama II. Reich boyunca ırkçılığın en temel savunucusu H.S.Chamberlain olmuştur. Bir İngiliz amiralinin oğlu olan Chamberlain, Almanya'ya yerleşmiş, Wagner'e damat olmuş, bu vesileyle II. Wilhelm'in sözü dinlenir danışmanlarından biri olma mertebesine erişmiş, 1923'te Hitler'le temasa geçip, eylemlerini desteklemiştir. 1899'da yayınlandığı *19. Yüzyılın Temelleri*, âri ırk ve Cermenleri yücelten tarihin metafizik gevezelikleriyle dolu bir kitaptır. Çok özel belgelerle İsa'nın Yahudi olmayıp Davud gibi âri soydan geldiğini kanıtlar. Gobineau gibi, Rönesans hayranı olduğundan o dönemin bütün başarılarını Cermenlere mal eder: Luther'in yağlı, şişman yüzüyle, Dante'nin kuru suratında aynı ırkın hatlarını bulur. Roma Hukuku ve Katoliklik düşmanı olarak Cermen istilâları sayesinde Avrupa'nın Roma'nın çöküşünün yarattığı kaostan nasıl kurtulduğunu gösterir: "Töton'ların" hükmetmelerini diler.

Bundan böyle Yahudi düşmanlığı Alman muhafazakâr fikir hayatının temel parçalarından biri olmuştur. Hıristiyan Sosyal Parti'nin kurucusu Adolf Stöcker bunu, propagandasının merkezi yapar. Ve Berlin Üniversitesi'nde Yahudi düşmanlığı Eugen Dühring'in öğretisinin ana maddesidir. *Yahudi Sorunu, Uygarlık, Ahlâk ve Irk Sorunu* adlı kitabında Yahudileri her türlü ahlâksızlık ve sapkınlığın kökeni olarak gösterir. Yahudi düşüncesiyle İncil'lerin niteliklerinin bozulduğunu iddia eder: Yahudiler eğitim ve basın alanlarından temizlenecek, baro ve yüksek memuriyette onlara sayısal bir kısıtlama getirilecek, karışık evlilikler yasaklanacak, Yahudi

sermaye çevrelerinin prenslerinin malları halka dağıtılacaktır.

Kendi Kendine Yeterlilik (Otarsi) - Milliyetçi fikirler Almanya'da ekonomi alanında da çabucak kendini göstermeye ve 19. yüzyıldan itibaren pek çok sistem kendi kendine yeterli, milli bir sosyalizm kurmaya başladı.

1800'de Fichte, *Kapalı Ticaret Devleti*'nde bir ulusun, milli bağımsızlığına ancak ekonomik olarak kendi kendine yeterli olduğu takdirde ulaşılabileceğini söylüyordu. Adam Smith'in serbest mübadeleciliğiyle ipleri koparıp kesin bir korumacılık düşünüyordu. Tüm ekonomi plana bağlanacak ve devletin izni olmadan kimse bir meslek icra edemeyecekti. Özel kesimin yabancı ülkelerle ticareti yasaklanacaktı. Uluslararası işlemler sadece devlet tarafından düzenlenecekti. "Vatandaşların elindeki tüm altın, gümüş ve döviz piyasadan çekilecek ve bunlara sadece ülke sınırları içinde bir değeri olan yeni milli para ödenecekti." Devletin elinde toplanan dövizler, birtakım vazgeçilmez maddelerin ithali ve yabancı patentlerin satın alınmasında kullanılacaktı. Her türlü lüks yasaklanacak, ama ülkenin ortalama yaşam seviyesi daha yükselecekti. Fichte'ye göre bu sistem milletler arası acımasız rekabete bir son verecek ve ekonomiyi temel ihtiyaçlar seviyesine getirecekti. Bu kendine yeterlik durumu gerçekleştiğinde, millet yabancılarla her türlü ittifakı bozacak ve böylece artık savaşlara girme rizikosu kalmayacaktı.

19. yüzyıl başlarında muhafazakârların sözcülerinden biri olan Adam Müller buna paralel bir çalışma yapıyordu. Bir tür feodal bir kuramdan esinlenerek, her tür mülkün devlete ait olması gerektiğini ve fertlerin ancak bunlardan yararlanabileceklerini, üretimle tüketim arasındaki dengeyi sadece

devletin sağlayabileceğini savunmuştu. A.Müller Fichte gibi iç ve dış olmak üzere çifte para sistemi öngörüyordu; içerde kullanılan para kâğıttan olacaktı. Adam Müller politik güçle ekonomik gücün birleştiği devleti "totaliter" diye adlandırıyordu.

1834'de Prusya dahil, 18 Kuzey Alman devleti arasında bir gümrük birliği *(Zollverein)* gerçekleştirildi. Bu anlaşma ekonomist Friedrich List'in çalışmalarının semeresiydi. List de Fichte'nin görüşlerinin izleyicisiydi: Onun gibi hem milliyetçi, hem korumacı hem de barış yanlısıydı. Ona göre *Zollverein* ilk adımdı: Sonuçta, Almanya'nın kendi kendine yeter bir duruma gelmesiydi önemli olan. Bu nedenle *Zollverein* bir gün Belçika ve Hollanda'yı da kapsayacak ve Almanya kendisine "soluduğu hava kadar gerekli", ülkeyi bütünleyici topraklara sahip olacaktı. Güney Amerika ve Tuna havzasına yönelik, akıllıca yönetilmiş bir göçmen gönderme politikası bu vazgeçilmez yayılmayı hazırlamaya yararlı olacaktı.

2. Devlet Kuramı - Kurtarıcı Devlet - Milliyetçi içe kapanış, Devlet'in gücünü ve yetkilerini genişletiyordu. Ne gariptir ki Fichte gibi bir liberal bile amacını gerçekleştirmek için bir tiranın *(Zwingherr)* varlığını geçici olarak kabullenebiliyordu. Romantik çağın milliyetçileri ideal rejimi, yasaların soyut bağından çok, Cermen faziletine ve kişinin şahsen hükümdara bağlanmasına dayanan otoriter bir rejim olarak görüyorlardı. Bu fikirler 18. yüzyılın ikinci yarısında doğdu. Herder ve Justus Möser hükümdarın Devlet'in bir numaralı memuru olduğu "aydın despotizmi"ni eleştiriyor ve buna karşılık olarak feodal biçimli, eski moda despotizmi ortaya atıyorlardı.

Ama yine de, Devlet'in gerekli bir sıkıntı olarak görüldüğü, 18. yüzyılın bireyciliği de epey yaşadı.

Ama milliyetçi içe kapanma ve kendi kendine yeterlilik projeleri yavaş yavaş bireysel yararın karşısına Devlet yararının çıkmasına ve Devlet'in bir kurtuluş aracı olarak görülmesine neden oldular. Çok geçmeden Fichte-Arndt çizgisindeki liberallerle A.-Müller ya da Hegel gibi tutucuların arasındaki sınır giderek yok olmaya başladı. Adam Müller'e göre ulusal devlet bir kez gerçekleştiğinde, vatandaş kendini tümüyle ona vermeli, özel hayatını, hatta dinsel inançlarını bile terketmeliydi. Hegel'e göre Devlet, kişiyi amacına ulaştırmaya, iyiliğe kavuşturmaya götürecek tek koşuldur. Devlet tam anlamıyla "İlâhi İrade"dir.

Bundan şu sonuçlar çıkıyordu; bir yandan Devlet'in ortaya çıkma biçimi olarak Hükümet mutlak iktidarı elinde bulundurmalı, öte yandan da, en yüce merci olan Devlet, kendi üzerinde hiçbir mânevi kural tanımamalı, çünkü bizzat kendisi mâneviyatın tek kaynağı, tek yetkili başvuru mercii olmaktadır. Böylece sadece Devlet çıkarının önderlik ettiği bir "gerçekçi" politika kurulur ve geçerli sayılır.

Savaş - Güç en yüce değer mertebesine yükseltildiğinde şiddet ve savaş artık cezalandırılamaz. 18. yüzyıl savaşın her şeklini kınıyordu. Napoléon'un girişimleri karşısında Fichte, kınanılacak, kısır hanedanlık savaşlarıyla, "haklı savaşlar", yâni savunmaya dayalı, bir ulusun var olma hakkını ilân ettiği savunma savaşları arasında bir fark olduğunu ileri sürüyordu. Arndt daha da ileri gitti: Savaşın bizzat kendi içinde bir mânevi değeri vardır: "Tembelliği sarsmak için gereklidir, dünya üzerinde ebedi barış insanlık için en büyük felâketlerden biri olabilir, savaşın yok ettiklerinin daha fazlasını barış çürüterek bozar." Adam Müller ve dostu Rühle von Lilienstern (*Savaşa Övgü*'nün yazarı)'e göre, savaş

yalnızca aydınlanma çağının iyimser rasyonalistlerinin düşündüğü gibi kötü yöneticilerin kaprislerinden çıkmaz; o, derin bir gereksinime, "hayat ve büyümenin bir iç atılımına" cevap verir. Savaş "devletlere yapılarını, sağlamlıklarını, kişiliklerini, bireyselliklerini" verir.

Hegel de başka kanıtlarla savaşı haklı çıkarır. Bireyin Devlet'e tam olarak bağlanması fedakârlıktır: Savaş bireylerin -ve onunla birlikte Devlet'in- kendilerini kanıtladıkları ve arındıkları bir harekettir. Savaş kusursuz bir mânevi eylemdir. Eski tarih görüşüne göre savaşlar dünyanın gelişmesindeki aralardır. Hegel'e göre aslında huzur ve mutluluk dolu çağlar gerçekte tarihin "boş sayfaları"dır.

Siyasal gerçekçilik, şiddet doktrini, savaşın aklanması, Pancermanist düşüncenin ortak buluşma yerleri oldu. Treitschke "güç ve derinlik kazanmak amacıyla uygarlığın ihtişamını harcayıveren bu uzlaşmaz mizaç"ları över. "Bu adamlar mutlaka ya sevilmek ya da nefret edilmek istiyorlardır." II. Wilhelm dönemindeki en önemli savaş yanlısı eser F. von Bernhardi'ninkidir. O savaşı" uygarlığın vazgeçilmez faktörü, ulusların yaşam ve enerjilerinin en yüce ifadesi" olarak övüyordu. Her ulus kendi eyleminin kurallarını kendi içinden bulduğundan bir Uluslararası Hakem Divanı fikrine karşı çıkıyordu.

3. Nietzsche - Nietzsche'nin adı geçmezse, Hitlerizm'in fikrî kökenlerini kapsayan bu tablo eksiksiz sayılmaz. Nietzsche'nin durumu karmaşıktır. Yukarıda sözünü ettiğimiz tüm düşünürlere düşman olduğunu açıkça ilan etmişti. Kimse onun kadar Almanlar ve onların şovenliğiyle dalga geçmedi: Ama aynı zamanda umutlarını Prusya ordusuna bağlamıştı. Uzun süre, her türlü ırkçı düşünceye uzak durdu: Ama, son eserlerinde, "Üstün İnsan"m biyolojik bir seleksiyonla hazırlanabileceğinden söz

ediyordu. Ancak özellikle, kâhini olduğu "değerlerin alt üst oluşu", içgüdü ve şiddete salt üstünlük tanıyordu. Eskimiş dünyanın Yeni Barbarlar, Cermen "sarı hayvanlar" tarafından gençleştirileceğini umuyordu. Hayalindeki bu belirsiz "üstün insan" fiziki gücün, son derece ince ve uyanık bir zekâyla birleşmesinden meydana geliyor ve zekâsını kokuşmuş bir uygarlığın yıkılması için kullanıyordu. Her türlü vesveseden uzak, sadece iktidar tutkusuyla güdülen bir milis imajıydı kafasındaki. Savaş, yalnızca savunduğu dava açısından değil, ama tehlikeli ve sonuçta yararsız olduğu için iyiydi. Nietzsche, insanı yadsıyıp dünyayı yok etmek isteyen dinsel bir karamsarlığı, büyük felâketleri ve güç gösterilerini seven bir estetizmle birleştiriyordu. Bu tutkulu inkârcının, Hitler Almanyası'nı, nefret ettiği Bismarck Almanyası'ndan daha çok onaylaması pek muhtemel olamaz. Hem üstelik Hitlerciler de onun adını pek az anmışlardır. Ama yine de eserindeki alay, çift anlam, paradoks görmezden gelindiği takdirde, her türlü şiddet ve hayâsızlıkların aklanması görülüyordu. Bu "nihilizm"e giriş olmadan Hitler anlaşılamaz.

III. Komşular

1933'den önce gerçek bir Nasyonal Sosyalist edebiyattan söz etmek zordur; kuramsal bir eser olmaktan çok bir tarih kitabı ve siyasal bir yergi olan *Mein Kampf* dışında, Parti ideolojisinin özetlendiği Alfred Rosenberg'in (1931), *20. Yüzyılın Mitosu*'nu sayabiliriz.

Bir milyondan fazla basılan bu kitap, tarihi, "felsefi", mitolojik zırvalar dizisidir; H.S. Chamberlain'in düşüncesini daha da amatörce yayar. Bütün Batı dünyası tarihi, âri ırkla, sâmi ırk arasındaki

bir mücadeleden ibarettir. En iyi döneminde, Yunanistan kuzey ruhunu canlandırır ama Dionysos kültü ârilerin soylu Pantheon'unu yıktığı sırada, devreye yabancı bir unsur olarak Sokrates girer. Tüm Roma tarihi de sâmilere karşı yürütülen bir mücadeledir: Etrüskler ve Kartacalılar. St. Paul ve St. Mathieu'nün Yahudileştirdikleri Hıristiyanlık İsa'nın saf doktrini çarpıtır: Yehova'nın "materyalist" dini, Batı'ya çeşitli kisveler altında sızar: Hümanitarizm, liberalizm, sınıf bilinci. Âriler için en yüce mânevi prensip, kanın şeref ve gururudur: Oysa Hıristiyanlık bunun yerine iyilikseverlik prensibini getirmeye çalışır ki bu sadece köleliği içerir. Ama Cermen halkları bu yabancı unsurun içeri süzülmesine direnirler. Alman tarihinin büyük figürlerinde hep Odin yaşar: J.S. Bach, Goethe, Piskopos Ulfilas ve nihayet "Kuzeybatı uygarlığının ruhunu" ifade eden Wagner. Luther reformu, Cermenlerin Yahudi-Roma tiranlığına başkaldırmalarının bir ifadesidir. Fransa, Huguenotları kovmakla son kurtuluş şansını yitirmiştir. Bugün sadece melezlerden oluşmuş bir halktırlar, hatta kafa biçimleri bile brakisefale dönüşmüştür. Avrupa'yı bugün yalnızca Almanya, eskiden Cermenler tarafından yenilgiye uğratılmış olup, bugün bunun öcünü almak peşindeki aşağı ırkların ürünleri olan aklın tiranlığından ve demokrasiden kurtarabilir. Ne mutlak gerçek vardır, ne de evrensel haklar. "Hak, âri adamın doğru bulduğudur." Geleceğin misyonu yeni bir insan "tipi" oluşturmaktır. Bu tip, sadece Prusya ordusunun modelini sunduğu "erkek" tol lulukların oluşmasıyla ortaya çıkabilir. Hıristiyanlığı bir 5. İncil'le sürdürmeli. Büyük savaşın kahramanları yeni imanın kurbanları olacaklardır: "Üstat Eckart" (19. yüzyıl mistiği) ve çelik miğferli kahramanlar tek ve aynı kişilerdir."

İşte bu inanılmaz safsatalar Nasyonal Sosyalizm'in dekorunu teşkil ediyor ve kimse de bunları ciddiye almıyordu. Ama bu saçma "mitos"ların hangi gelenekten kaynaklandığı görülüyordu.

Başka düşünce sistemleri tarafından da hazırlanmış ve desteklenmiş olmasaydı, bu sözde "ideoloji" doğamazdı. Sayacağımız yazarlar elbet bir başka seviyedeydiler: Hiçbiri Hitlerci değildi: Hatta pek çoğu yeni rejimle mücadele etti. Ama yine de çağdaş uygarlık ve toplumu eleştirmeleri ve olumsuz düşüncelerinin ağır basması sonucu, bu ideolojiye zemin hazırlamış oldular. Bunlar Nazilerin müttefikleri değil, komşularıydı.

1. Ludwig Klages ya da Alfred Schuler gibi bazı düşünürler "aklın" üstünlüğüne savaş açıp onun yerine "kana tapma"yı geçirmekle çok geçmeden ırkçı kuramlarla buluşuverdiler. Büyük ozan Stefan George ve özellikle eğittiği yandaşlarından bazıları yıkıcı bir tutuculuk peşindeydiler: Çürümüş bir toplum zor kullanarak yok edilmeliydi; uygarlık ancak ateşle terbiye edilirse kurtulabilir, bir "kutsal savaş" erdemsizleri yok edecektir.

Giriştikleri Batı savunmasında Almanya rehber olacaktı: Yıpranmış bir Hıristiyanlık'ın yerini almaya hazırlanmış geleceğin imamı oradan doğacaktı. Gelecekteki mücadelelere hazırlık için yeni bir aristokrasi oluşturulmalıydı: Yeniden canlanma, ancak, dostluğun birleştirdiği erkek grupları ve kısıtlı sayıda üyesi olan gizli dernekler yoluyla gerçekleştirilebilirdi. 1914 savaşından sonra George kurtuluşun ancak Almanların "esaret zincirlerini kıracakları" ve "utançtan kurtulabilecekleri", "üçüncü bir saldırı" ile mümkün olabileceğine inanmaya başlamıştı.

Ama yine de George'un müritlerinin çoğunun II. Reich'a düşman olduklarını da ekleyelim: 20 Temmuz 1944 suikastinin mimarı Claus von Stauffen-

berg de onların safından çıkmıştır.

Delikanlıların oluşturdukları birlikler vasıtasıyla toplumu yenileştirmek fikri 1914 savaşından önce de Almanya'da büyük bir rol oynamıştı. Bu toplulukların amacı burjuvazinin sosyal ve ahlâki prensiplerini yok etmekti: Genellikle eşcinsel eğilimliydiler. Bunların en önemlileri *Wandervögel* ve *Freideutsche Jugendbewegung* olup bellibaşlı kuramcıları da Hans Blüher idi. Önceleri siyasal ve yarı askeri gruplarla sıkı bağlantıları olan bu hareketler sonunda Nazilerin zulmüyle karşı karşıya kaldılar.

2. İkinci grup değişik "uzmanlar"dan oluşuyordu; bunların çalışmaları Hitlerciler tarafından kullanılıyordu, ya da bunlar kendi alanlarında Nasyonal Sosyalist fikir hareketlerine katılıyorlardı. Önce "yeni-çoktanrıcı" hareketleri sayalım; bunlar Hitlerciliğin kıyısında ya da onunla anlaşmış olarak gelişmişlerdi. Örneğin Ludendorff, örneğin kont Ernst zu Reventlow. Daha sonra ırk kuramcısı, biyolojist Hans F.K. Günther (*Alman Halkının Irk Kuramı* adlı kitabı 250.000'den fazla basılmıştı.) Ya da "jeopolitik"in yaratıcısı Karl Haushofer, milliyetçi eğilimli coğrafyacının, çalışmaları da fetih ruhunun elkitabı olmuştur. Bu grup içinde korporatif devlet kuramcısı, hukukçu Carl Schmitt'i de sayabiliriz: Plüralist Devlet devri bitmiştir artık, diye düşünüyordu; Almanya'da, Devlet'in birliği ilkesinin önüne çıkan engeller yok edilmeliydi. Bunlar arasında: *Länder* federalizmi, parti sayısının çoğalması, büyük çıkar koalisyonları (tröstler ve sendikalar) sayılıyordu.

Bütün bunlara *Eylem (Die Tat)* dergisini de katmalı; 1909'dan beri yayınlanan bu dergi, özellikle Hitler diktatoryasının arifesinde önemli bir rol oynadı. Bu dergi çalışanları Nasyonal Sosyalizm'e karşı çıkıyor, ama ordu ve Reich başkanına güveni-

yorlardı. Onların kurmak istedikleri Devlet de totaliter, otoriter ve kendi kendine yeterli olacaktı. F.Fried'in hayalindeki "Alman usulü sosyalizm"e göre, rantabilite kaygısından vazgeçilecek, kapalı bir ticareti olan Devlet tipi sayesinde Almanya Güneydoğu Avrupa'yı fethedecekti. Zehrer, gençlik hareketleri, eski muharipler ve milislerle, komünistlerle Hitlerciler arasında, milliyetçi ve sosyalist bir "üçüncü güç" kurmak peşindeydi. *Eylem* grubuyla Strasser kardeşlerin eylemleri arasındaki fark çok fazla sayılmazdı.

3. 20. Yüzyılın Mitosu adlı kitap, tüm bir tarihi-metafizik sistemler dizisine son katılan oldu. Bazıları geleceğin Hitler ideolojisinden çok uzaktılar: Ama liberalizm, kapitalizm ve çağdaş uygarlığı eleştirmeleri açısından, onlara kapıyı açanlar arasında adları okundu.

Nasyonal Sosyalizm'e en uzak düşen Walter Rathenau idi. Elektrik tröstlerinden birinin (AEG) yöneticisi, bu büyük işadamı, Weimar Cumhuriyeti'nin kurucularından biri olan bu politikacı, aynı zamanda makine uygarlığına düşman bir kuramcıydı: Çağdaş dünya makineleşmekle yavaş yavaş "cermenlikten uzaklaşıyordu". Zekâ, duygu ve usdışı üstünde gücünü kötüye kullanan bir iktidar oluşturuyordu. Milliyetçi, barışçı, demokrat ve antiparlamenter olan Rathenau, romantik geleneğe uygun olarak, korporasyonlara (sendikalar, sermaye şirketleri) dayanan ve halkçı bir "elit", kişiliksiz bir bürokrasi yerine canlı bir topluluk tarafından yönetilen otoriter bir rejim düşlüyordu.

Thomas Mann *Bir Apolitik'in Düşünceleri'nde* (1918) geliştirdiği milliyetçi kuramları daha sonra yadsımıştır. 1914 savaşından sonra çıkan bu kitapta "burjuvazi" ve demokrasinin ürünü olan batı uygarlığına karşıt olarak, kökten farklı bir Cermen

"kültürünü" sunuyordu: Alman halkı kendine yabancı olan bu düşünüşü özümseyemez ve özümsememeliydi. Batı usulü "devrim" yerine, Thomas Mann, gelecekte büyük bir "tepki", ilksel güçlere bir geri dönüş, "zekâdan kurtulmuş doğa, halk ruhu, nefret, savaş," görüyordu.

Bu her iki düşününde de yukarıda betimlediğimiz ütopyacı ve "tutucu" romantik geleneğin izlerini görmek mümkündür. Onların karşısındaki Oswald Spengler "Prusyalı" çizgisini sürdürüyordu: Güç politikasını, itaatin erdemini, Devlet'i, yüceltip, duruyordu. Son derece karmaşık, dev boyutlu bir tarih metafiziği olan *Batı'nın Çöküşü* (1920)'nde dejenere olup uygarlıklara dönüşen büyük "kültürlerin" aşınması konusuna rastlanır. Ama Avrupa'yı kemirmeye başlamış olan bu çöküşten kurtarmak ve onu Doğu tehlikesinden (Sarı halklar ve Ruslar) korumak için O. Spengler yeni bir otoriter yönetim öneriyor.

Almanya, Avrupa'da, Spengler'in Faustvâri diye tanımladığı çağdaş kültürün tamamen bozulmadığı tek ülkedir. Tabii bu hesaba Katoliklik'in yabancı bir unsur soktuğu Güney Almanya girmiyor; söz konusu olan Hohenzollernlerin Prusyası ve Lutherci Kuzey Almanya. "Güç isteği, birey için değil toplum için mutluluk", gerçek sosyalizmi icat edenler Karl Marx değil, Prusyalı hükümdarlardı. Almanya, hizmet etme ve saygı gösterme gereksinimini hep içinde taptaze muhafaza etmiştir. Büyük Frederick'in hayranı O. Spengler propagandayı da küçümsemeyen, çağdaş modaya uygun, aydın bir despotizm düşünüyordu. Gerçek neydi zaten? "Kitle için gerçek, sürekli okuyup duyduklarıdır." Nietzsche'den sonra Spengler de "İnsan," diyordu, "bir av hayvanıdır" ve tüm politikaların amacı olan iktidar, ancak "Yeni Barbarlar" tarafından ele geçirilecektir. "Savaş, her

türlü üst düzey yaşamın ebedi biçimidir ve Devletler savaş için vardırlar." Bu "ulusal sosyalizm" Hitler'in Nasyonal Sosyalizm'inden ırkçılığın yokluğu bakımından ayrılıyordu. Irk konusundaki her türlü biyolojik tanımlamayı, kendi deyimiyle her türlü "zoolojiyi" reddediyordu.

Oswald Spengler'in gerçekçiliğinin karşısında Moeller van den Bruck'un siyasi "mistisizmi" yer alıyordu. Moeller II. Frederick'in ihtiraslarından çok List ve Fichte'nin görüşlerini sürdürüyordu. Ama o da, Spengler gibi ağırlığı Prusya'ya ve Lutherci geleneğe veriyordu. Moeller bütün bu tür düşünürlerin ortak noktası olan Batı demokrasisi düşmanlığına demografik birtakım düşünceler de katıyordu: Almanya'da dışarı doğru bir çıkış yolu bulma peşinde olan 20 milyon fazla adam vardı: Avrupa'nın banliyösüne sürülmüş Fransa, ikinci bir Portekiz olurken Almanya Doğu'ya doğru yayılacaktı. Amerika'nın "iradesi" ve Rus "ruhuna" karşı "felsefeyle" *(Weltanschauung)* çıkan anti-liberal Almanya bu sayede bütün Avrupa'yı etrafında birleştirecekti. Merkezde "III. Reich" olacaktı. Yazılı anayasası olmayan, büyük siyasi topluluklar ve ekonomik korporasyonlara dayanan, korporatif, federal ve muhafazakâr bir Devlet. Bu tutucu ütopya Hitler'den önceki son siyasal yapıydı, Moeller başarılı olamadı: 1925'de kendini öldürdü.

4. "Muhafazakâr devrim" dediğimizin kuramcılarının yanında, halkın üzerinde daha derin ve daha doğrudan etki yapan yazarlardan da söz etmek gerek. Pek çok yazardan sadece dördünün adını zikredeceğiz. Hans Grimm'in romanı *Alansız Halk* (1926) 200.000 adet basılmıştı. Sonra E.E. Dwinger ve onun Rus Devrimi ve savaş üzerine olan üçlüsü (1929-32) *Tel Örgüler Ardında Ordu, Beyazlarla Kızıllar Arasında, Almanya, Seni Çağırıyoruz.* Ernst

von Salomon çok gençken bağımsız birliklere katılmıştı. *Dışlanmışlar* (1929)'da kendinin de katılmış olduğu Rathenau'nun öldürülmesini, *Harb Okulu Öğrencileri*'nde (1933) bozgundan sonraki işsiz, ülküsüz genç subayların öyküsünü anlatır. Ernst Jünger ilk eserlerinde (*Çelik Fırtınalar* 1920, *Anamız Savaş* 1922) savaş deneyimlerini yüceltir. 1932'de yayınladığı *İşçi*'de tıpkı Spengler ve Moeller van den Bruck gibi, işçiyi, Batı ülkelerindeki modası geçmiş demokratik ideali silip süpürecek, geleceğin otoriter rejiminin bir askeri olarak betimler.

İKİNCİ KISIM
HİTLERİZM İKTİDARDA (1934-1945)

BİRİNCİ BÖLÜM
HİTLER DEVLETİNİN YAPISI

I. Merkezi İktidar

1. Devletler - Wilhelm İmparatorluğu'ndan daha az federalist olan Weimar Cumhuriyeti yine de eyaletlere belli bir miktar özerklik tanımıştı. 17 Devleti *(Länder)* elde tutmuştu, bunların her birinin kendi anayasaları, kendi Parlamentoları *(Landtag)*, kendi hükümetleri vardı. Seçimle gelen Reichstag'ın yanında değişik federe hükümetler tarafından yetkilendirilmiş bir *Reichsrat*, Danışma Meclisi görevini yapıyor ve veto yetkisini kullanabiliyordu. Bir Yüksek Adalet Divanı İmparatorluk'la Devletler arasında çıkan uyuşmazlıklara bakıyordu.

Hitler rejimi Weimar Cumhuriyeti'nin merkezileştirici eğilimlerini daha da belirginleştirdi. Ocak 1933 seçimlerinden hemen sonra eyalet hükümetlerinin pek çoğu istifa etmişti ve yerlerini Reich kabinesine uygun düşen, milliyetçi koalisyon kabineleri almıştı. Bavyera direnmeye kalkıştığında Hitler "İmparatorluk komiseri" sıfatıyla ve tam yetkiyle General von Epp'i oraya gönderiverdi.

Sonra Eyalet Parlamentoları tamamen kaldırıldılar ve hükümetler Reich hükümetinin buyruğuna girdiler. *Reichsrat* dağıtıldı. 31 Mart'ta "yola getirme" yasası *(Gleichshaltung)* adlı bir yasa Devletler'in yasalarını Reich yasalarıyla uyumlu hale getirme zorunluluğunu getirdi, bundan böyle eyalet anayasaları dikkate alınmayacaktı. 7 Nisan'da İmpara-

torluk'un yeniden kurulması adlı bir yasa Eyaletlerin başına her türlü yetkiye sahip valiler olan *Statthalter*lerin getirilmesini sağladı. Bunların bakanları ve memurları, adalet mekanizması ve silahlı kuvvetler yöneticilerini atama hakları vardı. Bu güvenilir Naziler arasından bizzat Hitler tarafından seçilmiş 11 *Statthalter* göreve başladı. Prusya'da Konsey Başkanı, yani Goering, *Statthalter*lik görevini sürdürüyordu. Eyaletlerin özerkliği sona ermişti.

Kentler de aynı şekilde özgürlüklerini yitirdiler: Belediye seçimleri kaldırıldı, bundan böyle Bourgmestrler merkezî iktidar tarafından atanıyordu.

Bu merkezî hükümet 24 Mart 1933'den beri tamamen Führer'in avuçları arasındaydı. Reichstag'da anayasal çoğunluk olan üçte iki çoğunlukla oylanmış tam yetki yasası, şansölyeye, anayasayı hiç dikkate almadan dört yıllık bir süre için tam yasama yetkisi veriyordu. 30 Ocak 1937'de bu yetkiler oybirliği ile yenilenmişti. Ve 26 Nisan 1942'de Hitler Reichstag'da kendini "ulusun Führer'i, ordunun başkomutanı, hükümetin başı, yürütme gücünün sahibi ve en yüce yargıç" olarak ilan ettiğinde, ne yazılı yasalar, ne de kazanılmış haklara uymak zorunda değildi, uygun gördüğü cezaları kararnamelerle yürürlüğe koyabilir, yargıçları keyfince yerinden alabilirdi. Bakanlar Konseyi'nin toplanması bile bir istisna sayılıyor (son kez 4 Şubat 1938'de toplanmıştı) ve Hitler her zaman çalışma arkadaşlarını politikasından haberdar etmiyordu. 16 Ekim 1934'de çıkan bir yasa, bakanları Führer'e sadakat ve itaat yemini etmek zorunda bırakıyordu. Olağanüstü merkezileştirilmiş bu rejimde tek çatlak, klanlar arası rekabet ve kişisel entrikalardan oluşuyordu.

2. Parti - Nasyonal Sosyalist Parti'nin yapısıyla Almanya'daki bu merkezileşme daha da arttı. Parti

görevlileri, eyaletlere göre ayrılmayıp yeni bir bölgelere ayırma, *Gaue* sistemine göre dağılıyorlardı. 32 adet olan "gau"ların başına bir *Gauleiter* getiriliyor, bunlar "daire"lere bölünüyor ve dairelerin içindeki her bölümde bir parti "grubu" bulunuyor, bunlar da "hücre"lere ve "blok"lara bölünüyorlardı.

Demek ki yönetimi de kontrol eden bir ek yönetim daha devreye giriyordu.

Parti bir azınlık olarak kalıyordu. Ne kadar önemli olursa olsun, bir göreve getirilmek için Parti'ye üye olma koşulu aranmıyordu. Reich bakanlarından biri von Eltz, hiçbir zaman parti üyesi olmamıştır. Parti üyeleri en inanmış ve en fanatiklerden oluşuyordu. Ama zaten bir süre merkez komisyonlarıyla (siyasi, hukuki, tarım vs...) Parti organizasyonu, Führer'in vekili Rudolf Hess, daha sonra da Martin Bormann'in yönettiği çok hantal bir bütünü oluşturuyordu.

Ama bunun yanında sayısız Nasyonal Sosyalist topluluklar vardı: Milisler, motorize birlikler,Hitlerci gençlik, öğrenci, öğretmen, hukukçu vs. korporasyonları. İnsan ancak bunların herhangi birinde militan olarak çalıştığı takdirde Almanya'da rahat yaşayabilirdi. Her yıl, Eylül ayında, Nurenberg'de, bu çeşitli grupların mensupları, birkaç milyon kişi bir Kongre'de toplanırlardı.

3. Polisler ve Milisler - Hitler diktatoryası eşi görülmemiş bir polis ve milis sistemi geliştirdi.

Birinci yıl rejimin efendileri olan SA'lar 30 Haziran 1934'de kırıldılar. Defterden silinmediler ama silik Lutze'nin komutası altında son derece pasif bir rol oynadılar. Temizlikten sonra bir süre, SA'lar bir tür iç muhalefet oluşturdular: "Roehm'ün İntikamcıları" adlı bir organizasyon 1934-35 arası epey SS subayı öldürdü.

SA'ların yerlerini SS'ler aldı. Bunlar başlangıçta,

1929'da, Führer'in şahsi muhafızlarıydı ve 250 kişiden ibarettiler. 1931'de 10.000 kişi oldular. Roehm'ün tasfiyesinden sonra SS'lerin şefi Himmler doğrudan Hitler'e bağlanmıştı. Sonunda SS'ler çok çeşitli faaliyetleri olan dev bir organizasyona dönüştüler.

Öncelikle bir SS ordusu vardı ki bunlar 1936'da 210.000 kişiden, savaşın sonuna doğru ise aşağı yukarı 1 milyon kişiden oluşuyordu. Bu orduda bir yanda "kurukafa birlikleri" (aşağı yukarı 30.000 kişi) vardı, bunlar yurt içi görevlerde kullanılıyorlardı (özellikle Eicke'nin yönetiminde temerküz kamplarının korunmasında), öte yandan da orduda elit birlikler olarak görev yapan *Waffen SS*'ler vardı.

SS'ler tüm polis sistemine de hakimdiler. 1936'da bütün polis örgütleri Güvenlik Merkez Ofisi'nde (RSHA) toplandı. Artık İçişleri Bakanlığı'na değil, Himmler'e bağlıydılar. Buna bir de karşı casusluk askeri polisi ve *Abwehr*'i katabiliriz; bunlar da Amiral Canaris'in emrindeydiler ve kısa bir süre sonra RSHA'ya ters düştüler. Merkezî Ofis'in üç ana bölümü vardı: Daluege'nin başkanlığındaki düzeni korumakla yükümlü polis, Nebe'nin emrindeki cinayet masası ve nihayet Devlet Gizli Polisi veya *Gestapo* ve bunların Merkez Ofisi veya *Gestapa*.

SS'ler bu organizasyona, polisi kontrol altına almak amacıyla verdikleri uzun bir mücadelenin sonunda ulaşabilmişlerdir. Aslında 1931'den beri SS'lere has bir polis vardı (SD), başlangıçta bunun amacı hareketin içerdeki temizliğini sağlamaktı. SD (güvenlik servisi) başından beri eski deniz subayı Reinhold Heydrich tarafından yönetilmişti. Hitler iktidara geçtiğinde Himmler, SD'nin Devlet Polisi'nin çekirdeğini oluşturacağını ve kendisinin de bu kurumun başına getirileceğini ummuştu. Aslında bu tahmin gerçekleşti, ama ancak 1936'da. O güne dek, hep rejimin son saatlerine kadar kendisine

rakip olarak kalan Goering tarafından engellenmişti. Prusya İçişleri Bakanı Goering, başına güvendiği adamlarından birini, Rudolf Diels'i geçirmiş olduğu Gestapo'nun hep kendi avcunda olmasını isterdi. Himmler önce Bavyera polis şefi olmakla yetindi. Ama Heydrich 1934'de Berlin Gestapa'sına sızdı; birkaç ay sonra Himmler de örgüte müfettiş sıfatıyla girdi ve nihayet 1936'da Reich İçişleri Bakanı Frick'in gayretlerine rağmen tüm Alman polisinin başına geçti. SD ve Gestapo, Heydrich'in komutasına verildi, Heydrich 1942'de Çekoslovakya'da öldürülünce de yerini Kaltenbrunner aldı. SD'nin 120.000'e yakın görevliyi kapsadığı tahmin edilmektedir.

Acımasız, hayasız polis ve savaş birlikleri olan SS'ler, giderek ilk kuruluştaki yapılarını yitirdiler. Özellikle savaş sırasında zorla adam bulmak yoluna gidildi. Yine de Himmler bir "SS mistiği" geliştirdi ve örgütüne Quedlinburg Katedrali'nde örgüte giriş törenleri *(Fahmenjunker-Weihen)* tertipleyerek organizasyonuna gizli örgüt havası vermekte ısrarlı davrandı. Üç enstitü (Bavyera'da Sonthofen, Rhein yakınında Vogelsang, Pomeranya'da Krössinsee) geleceğin Almanyası'nın seçkin yöneticilerini hazırlamakla görevlendirilmişlerdi.

4. Temerküz Kampları - Tarihte Nazizm'in iğrençliğinin tanığı olarak yer alan bu kurum hemen ilk günlerden itibaren mevcuttu. SA'ların yönetimi altında elliye yakın kamp açıldı. Kahverengi milislerin gücünden huylanan Goering ikisi üçü dışında hepsini kapattırdı. Ama özellikle 1936'dan sonra SS'ler yine kamplar kurdular. 1939'a kadar üç ana kamp, Münih yakınındaki Dachau, Weimar'ın yanındaki Buchenwald ve Berlin'in banliyösündeki Sachsenhausen idi. Savaşın ilanı kampların sayısını da çoğaltıverdi, 1939'da yüz kadar oldular.

Siyasi sürgünleri, Yahudileri, eşcinselleri, kamu hukukundan hüküm giyenleri, topluma ayak uyduramayanları ve hatta *Bibelforscher* mezhebinin zararsız müritlerini içeren bu kampların organizasyonu biliniyordu. Mahkumları içlerinden seçtikleri kişilerle *(Kapo)* yönetme sistemi, kıskançlık ve jurnalciliği harekete geçirmek için hesaplanmıştı. Kamplardan ucuz el emeği elde edebilmek için de yararlanılıyordu. İmha kampları diye adlandırılanları hariç tutarsak, buradaki gıda rejimi, mahkûmları ortalama dokuz ay yaşatmak üzere ayarlanmıştı. 0,70 marklık gündelik masrafa karşılık, mahkûm 6 marklık iş çıkarıyordu. Biz burada bugün herkesin bildiği gaz odaları, fırınlar ve bu düzenin diğer iğrenç kurumlarından söz edecek değiliz. Ama bu cinayetlerle ilgili sırlar öylesine ustaca saklandı ki Alman ulusu, kampların varlığını bilmekle beraber, bu dehşet verici uygulamaları ve kurban sayısını tahminden çok uzaktı. Yabancı ülkelerde bile gerçeğin tümü ancak Almanya'nın yenilmesinden sonra öğrenildi.

1939'dan sonra tüm kamplarda bir milyona yakın mahkûm tutulduğu sanılmaktadır. Bütün bu istatistikler çok yaklaşık olmakla birlikte kurban sayısının 7 ile 9 milyon arasında olabileceği sanılmaktadır.

II. Büyük Devlet Hizmetleri

1. Adalet - Hitler doktrini, Cermenlere has kavramlar yönünde bir hukuk reformundan yanaydı. Aslında yasaların temel ilkelerine pek dokunulmadı. Ama yargı bağımsızlığı tamamen yok oldu. 1942'de Bakan Gürtner'in yerine geçen Adalet Bakanı Thierack yargıçların yasaların bekçisi değil, hükümetin yardımcısı olduklarını ileri sürüyordu.

Siyasi ve ekonomik suçları yargılayabilmek için olağanüstü mahkemeler kuruldu. Reichstag yangınıyla ilgili davaya bakan Devlet Mahkemesi, dört zanlıdan üçünü serbest bıraktığından, vatana ihanetle ilgili davalar bu mahkemenin yetkisi dışında bırakıldı ve bundan böyle iki hakim ve beş parti memurundan oluşan "Halk Mahkemesi" bu konulara bakar oldu. Bu mahkemenin başkanı Yargıç Freisler kötü bir şöhret kazanmıştı.

Ama Hitler diktatörlüğünde adaletin rolü zaten aksesuar mahiyetindedir. Dava filan olmuyordu, "önleyici tutukluluk"un uygulanması sayesinde polis rejim düşmanlarından çabucak kurtuluveriyordu. İşgal edilen topraklarda zaten her şeyi polis yürütüyordu.

2. Propaganda - Nasyonal Sosyalist yönetim propaganda için bakanlık kuran ilk rejimdir. Goebbels, basın, radyo, sinema ve yayını keyfince yönetebiliyordu. Bir "Ulusal Kültür Odası" tüm entelektüel hayatı kontrol ediyordu.

Naziler iktidara gelir gelmez büyük gazeteler elden geçti, bazıları kapandı: Nazi müdürler yerleştirildi. 1933'ün Nisan ve Ekim aylarında basına yeni bir statü getirildi. Gazeteci olabilmek için Gazetecilik Odası'nın vereceği bir lisansa sahip olmak gerekiyordu. Gazeteciler bir ön sansüre tabi olmaksızın yazılarını yazıyorlar ama bundan sorumlu oluyorlardı. Korporatif bir yargı mercii ve polisiye ceza tehditleri her türlü kalem sürçmesini önlüyordu. Gazetecilerin sayısında belirli bir azalma oldu.

Bir kamu kuruluşu radyoyu yönetiyor, Sinema Odası film endüstrisini yönlendiriyordu. Devlet verici istasyonların hem sayısını artırıyor, hem de gücünü yükseltiyordu. Özel bir banka vasıtasıyla propaganda filmlerine parasal destek sağlandı. Nazizm'den önce dünyanın başta gelen sinemaların-

dan olan Alman sineması çabucak yozlaştı. Hitler döneminin tek kayda değer prodüksiyonu Leni Riefenstahl'in 1936 Olimpiyatları üzerine yaptığı *Stad Tanrıları*'dır.

Edebiyat alanı da, basın ve sinemaya uygulanan prensiplere uygun olarak düzenlenmişti. Yani bir kitabın basılabilmesi için Yazarlar Odası'na üye olmak gerekiyordu. Bu Odada eseri iyice kontrol edip kuşkulu eserleri derhal Propaganda Bakanlığı'na ihbar ediyordu. Halk kütüphaneleri taranmış, istenmeyen kitaplar meydanlarda düzenlenen törenlerle yakılmıştı. 10 Mayıs 1933'de Berlin'de Goebbels'in nezaretinde 20.000 kitap yakılmıştı.

Hitler diktatörlüğü çok geçmeden Alman Edebiyatını da yok etti. Çapsız birkaç yazar H.F. Blunck, Kolbenheyer, H. Johst bu konjonktürden yararlandılar. Önemli yazarlardan sadece Gerhard Hauptmann, içinden pek razı olmasa da adının Naziler'ce kullanılmasına ses çıkarmadı. Acınacak bir edebiyat, toprak ve kanın erdemlerini sayıp döküyordu: Hitlerci argoda buna *Blubo (Blut und Boden)* deniliyordu. Pek çok yazar Almanya'yı terk etti, Franz Werfel ya da Stefan Zweig (Güney Amerika'da intihar etti) gibileri Yahudi olduklarından, Thomas Mann gibilerinden oluşan bir başka grup da siyasal inançlarından dolayı ülkelerinden ayrıldılar. Hermann Hesse zaten uzun süredir tek başına İsviçre'de yaşıyordu. Rejimin ilk yıllarında Martin Heidegger, Gottfried Benn, Konrad Weiss gibi bazı önemli yazar ve düşünürler Yeni Devlet'ten yana çıktılar. Pek çoğu çabucak koptu. Almanya'da kalan yazarların bir kısmı sustu, diğerleri her türlü siyasi faaliyetin dışında kalıp ucuz edebiyata sığındı. Sadece Hans Carossa aşırı hoşgörüsünden, gidip Uluslararası Yazarlar Odasına başkanlık etti. Alman aydınlarının hakkını vermek gerek, bunlar büyük ölçüde

Hitler diktatörlüğüne haraç ödemeyi reddetmişlerdir.

3. Gençlerin Yetişmesi - Bakan Rust'un yönettiği eğitim de siyasal ve ırksal ayıklamalar sonucu kıyıma uğramış, yönetmeliklerce fanatik bir biçime sokulan okul kitapları, rejimin ihtiyaç ve zevklerine göre değiştirilmişti. Profesörler kendi korporatif kuruluşlarınca kontrol ediliyor, öğrenciler *Studentenschaft*'da gruplaşıyorlardı.

Ama Hitlerizm'e göre gençliğin yetişmesinde en önemli husus, öğretim değildi. Önce, "ırkla ilgili" yasalar, "saf olmayanları" zaten devre dışı bırakıyordu. Özel bir mahkemece uygulanan 14 Temmuz 1933 yasası, ırsi hastalıklara tutulmuş bireylerin kısırlaştırılmasına karar veriyordu. Evlilik yardımı -daha sonra başka ülkelerce de benimsenmiştir- doğumların hızlanmasını sağlamış ve bu ritm çabucak yükselmişti. "Anne ve Çocuk" gibi eserlerin amacı, evlilikdışı doğmuş çocukların eğitimini kolaylaştırmaktı. Anayı yuvasına bağlayan ve ailenin erdemini öven Nasyonal Sosyalizm tutucu bir ideolojiden kaynaklanmış olmasına rağmen, çocuğu bir an önce ailesinden koparıp, onu Devlet'in yönetimine bırakmak peşindeydi.

Baldur von Schirach'ın başkanlığındaki gençlik grupları, ki bunlar izcilik dahil tüm dernekleri kapsıyordu, sekiz yaşından itibaren çocukları Nasyonal Sosyalist ruhla yetiştiriyordu: Önce *Jungvolk* geliyordu, sonra oğlanlar için *Hitlerjugend*, kızlar için *Bund deutscher Mädchen*, yine de bu gruplara katılmanın zorunlu olmadığını anımsatalım. Buna karşılık Nasyonal Sosyalist eğitimin son noktası olan İş Hizmeti sonunda herkese mecburi kılındı.

4. Çalışmanın Organizasyonu. Nasyonal Sosyalizm'in Sosyal Politikası - *Tek Sendika* - 3 Mayıs 1933'de SA'lar ve SS'ler büyük Alman sendi-

kalarının binalarını işgal ettiler: "Özgür sendika" (sosyalist) ve Hıristiyan sendika. Mallarına (184 milyon mark) el konuldu ve mallar Robert Ley'in yönettiği tek bir organa "İş Cephesi"ne transfer edildi. İş Cephesi zorunlu olarak işveren ve işçilerin tümünü, yani 20 milyondan fazla kişiyi kapsıyordu. El emekçilerini 14, memurları 8 grupta topladılar. Bu grupların her biri Ley'in atadığı bir görevli tarafından yönetiliyordu. İş Cephesi sadece tek bir sendikadan ibaret değildi. İşçi kredi bankalarını, kooperatifleri, sosyal sigortaları da o yönetiyordu. Üstelik rejimin sosyal politikasının aracı olmak durumundaydı, sınıf kavgası fikrini yok ederek, işçilerle patronları müşterek bir örgütte birleştirmek zorundaydı.

İşte bu nedenle Ocak 1934'de çıkan "Milli Çalışmayı Düzenleyen Yasa" işçi haklarını ve girişimlerin statülerini tanımlar. Personel, yönetim katında "güvenilir adamlar"la temsil edilir, bunların görevi, müessesenin ekonomik yönetimine katılmak değil, sadece birtakım sosyal yasalara (ücretler, sağlık koşulları, izinler vs...) uyulup uyulmadığını kontrol etmektir. Ama bu delegeler müdüriyetin hazırladığı bir listeden, personel tarafından seçilir. Ayrıca, "çalışma onuru" işçilere grevi ve her türlü disiplinsizliği yasaklamıştır. Aykırı davranış durumunda "iş mahkemelerine" gidiliyordu, bunlarda suçlu patronsa işi yönetmesini yasaklıyorlar, işçilerse onlara cezalar veriliyor, hatta işten atılabiliyorlardı. İşçilerin yönetimin haklarını çiğnememesine de göz kulak oluyorlardı. "İşçi Mutemetleri" *(Treuhänder)* yönetmeliklere uyulup uyulmadığını izliyorlardı.

Tek sendikanın baskısı altında, yüzeysel bir sosyal barış elde edilir gibi olmuştu. Rejim, çalışmayı büyük bir tantanayla övüyordu. 1 Mayıs bayramı parti kongresiyle birlikte yılın en büyük şenliğiydi.

Çalışma Bölümü - 1 Mayıs 1934'de kurulmuş olan Çalışma Bölümü'nden yararlanmak önceleri isteğe bağlı idi. 25 Haziran 1935'de her iki cinsten gençler için mecburi oldu. Gençler bir yıl süreyle tarla açma, yol yapma gibi çalışmalara katıldılar. Orada da kesin bir hiyerarşi hüküm sürmekteydi: Almanya 30 bölgeye ayrılmıştı, bu bölgeler gruplara bölünmüştü ve her grupta birçok "çalışma kampı" vardı.

Zorunlu çalışmanın amaçlarından biri de toplu-luk ruhunu geliştirmek ve gençliğe, ordudan çok daha iyi bir biçimde, saf Nasyonal Sosyalist doktrini öğretmekti. Üstelik fazla işsizler de ortadan kalkıyordu. İşte işsizliğe karşı elde edilen bu zafer, Hitler rejiminin en büyük zaferi olmuş olup, Alman halkının nazarındaki başarısının da ana nedenidir. Çalışma Bölümü dışında işsizler, büyük bayındırlık çalışmalarında ve silah sanayinde kullanıldılar: Ama hiç de üretken olmayan bir biçimde, dev boyutlu Parti teşkilâtı tarafından da eritildiler. (İş Cephesi'nin kaynaklarının dörtte biri idari giderlere harcanıyordu.)

Sosyal Faaliyetler - Tek sendika işçi özgürlüğünü kısıtlıyor, işçilerin elinden her türlü etkin protesto aracını çekiyordu. Ama aynı zamanda katılabilecek faaliyetlerin sayısını artırıyor ve işçilerin boş vakitlerini organize ediyordu. Kasım 1933'den itibaren İş Cephesi'nin bir dalı "Neşeyle Güçlenme" (KDF) işçiler için tiyatro gösterileri, ucuz tatiller, yabancı ülkelere deniz yolculukları tertipliyordu, (bunlar aynı zamanda Hitler propagandasına da yarıyorlardı). Spor dalları sistemli bir biçimde geliştirilmiş ve herkesin faydalanması sağlanmıştı: 1936 Berlin Olimpiyat Oyunları Alman sporunun başı von Tschammer und Osten'i ödüllendirdiği gibi, rejimin reklamını yapmaya da yaramıştır.

Bu organizasyonun masrafları tamamen İş Cephesi tarafından karşılanmıştı, ama onlar zaten önemli aidatlar topluyorlardı (ortalama yılda 20 mark), üstelik sendikaların muazzam servetine de el koymuşlardı.

İş Cephesi dışında, özellikle "Kış Yardımı" (WHW) toplanan paralarla besleniyordu, ama bu para toplamadan kimse kaçınamıyor, bu, bir tür zorunlu vergiye dönüşüyordu. "Kış Yardımı" yılda milyarlarca markı götürüyordu.

İKİNCİ BÖLÜM
EKONOMİK POLİTİKA

I. Rejimin Finansmanı

1932'de Almanya'da altı milyon işsiz olup, ekonomisi tamamen felce uğramıştı. Nasyonal Sosyalizm işsizliği yok etti, Alman ekonomisini harekete geçirdi ve kısa zamanda Almanya'yı tüm komşularının önüne geçirecek bir silahlanma gayretinin finansmanını sağladı. Bu "mucize" nasıl olmuştu?

Mucizenin ustasının Dr.Hjalmar Schacht olduğunu biliyoruz. Schacht 1929'da Reichsbank başkanlığı görevinden istifa ettikten sonra, anımsanacağı gibi, Hitler'in yükselişini hazırlayanlardan biri olmuştu. 2 Ağustos 1934'de terkettiği görevleri tekrar üstlendiği gibi, Ekonomi Bakanlığı'nda da Bakan Schmitt'in yerini aldı. Kasım 1937'e kadar görevde kaldı, sonra yerini Funck'a devretti, ama Ocak 1943'e kadar sandalyesiz bakan olarak görevi sürdürdü.

Cumhuriyet'in yıkılmasına neden olan ekonomik krizin temel nedenlerinden biri pazar eksikliği idi: Almanya yeterince ihracat yapamıyordu. Öte yandan, savaştan sonra özel borçlar şeklinde Almanya'ya çok önemli bir yabancı sermaye kitlesi akmıştı. Schacht'ın projesi ticari dengeyi düzeltmek ve bunun için de Almanya'da yatırım yapan yabancı sermayeyi kullanmaktı. Dolayısıyla şu üç tedbire başvurdu:

1. Yabancı sermaye transferini yasakladı. Para,

Registermark, ya da *Kreditsperrmark* adı altında Almanya'da bloke olup kaldı. Ama yabancı alacaklılar bu parayı Alman mallarını satın almak amacıyla kullanabiliyorlardı. Kısacası bedelini Almanya'nın alacaklılarının ödedikleri, zoraki bir ihracat yaratılıyordu.

2. Ticaret sadece bir dengeye kavuşturulmakla kalmayıp, Almanya, mümkün olduğunca dış dünyadan bağımsız bir duruma getirilmeye çalışılıyordu. Tarımın ve sentetik ürünlerin (sentetik kauçuk, sentetik benzin, tekstil vs.) gelişmesiyle Almanya kapalı bir ekonomiyle yaşatılmaya çalışılıyordu. Sanayinin vazgeçemeyeceği ürünlerin dışardan alınması için kliringe başvuruluyordu: Her ülkeye ithalat miktarında ihracat yapma zorunluluğu vardı. Her iki ülkede de takas odaları kurulmuştu: Alıcı bu odalara aldığının bedelini kendi milli parasıyla ödüyordu: Böylelikle para sınırlardan dışarı çıkmıyor ve Almanya yoksulluğunu yabancı dövizlerle örtmeye çalışıyordu.

3. Ama ihraç edebilmek için önce üretmek gerekir. Alman ekonomisini harekete geçirmek amacıyla çok kısa vadeli senetlere başvuruldu (prensip olarak üç aylık, ama bu beş yıla kadar uzatılabiliyordu). Bayındırlık işleriyle ilgilenen müteahhitler özel kamu kuruluşlarına poliçeler çekiyorlardı (Deutsche Bank, und Bodenbank, Deutsche Verkehrskreditbank, Bank der deutschen Arbeit vs...), bunları Reich garanti ediyordu. Silah siparişlerinde de fabrikalar bir "Maden Araştırmaları Şirketi"nin *(Metallforschungengsgesellschaft*, kısacası *Mefo)* bonolarını kullanıyorlar ve Reichsbank bu bonolara ödeme güvencesi veriyordu.

Etkin olduğu ortaya çıkan bu sisteme niye daha önce başvurulmadığını soruyor insan kendi kendine. Aslında küçük bir boyutta da olsa daha önce de

buna benzer bir uygulamaya başvurulmuştu: Uluslararası transferlerin yasaklanması 1931'lere kadar uzanır, bu kısa vadeli poliçeleri icat edenler Papen'le Schleicher'dir. Ama temel neden, böyle organize edilmiş bir kendi kendine yeterlilikle Almanya'nın normal uluslararası mübadeleler devresinden çıkıp, Avrupa'da dışlanmış bir duruma düşmesiydi: İşte şansölye Bruning, özellikle böyle bir duruma düşmekten kaçınmıştı. Yabancı sermaye transferinin yasaklanması Almanya'nın tek yanlı bir kararıydı ve ilk kez, yabancı ülkeler bir oldubittiye gelmişlerdi. Böylece zora başvurma politikası başlamış oldu. Öte yandan müteahhitlerin kısa vadeli bonolar vermeleri için güvenin sağlanmış olması gerekirdi: Sermaye, aşırı sağ bir muhalefetin tehdidi altındaki oynak merkez hükümetlere hiç güvenemezdi. Hitler, gördüğümüz gibi, iktidara ancak sermaye çevreleriyle anlaşarak geçebilmiştir: Güçlü ve sürekli bir hükümet garantisi verdi ve sermaye de saklanmaktan vazgeçti.

Ama bu sistem de büsbütün tehlikesiz değildi. "Sperrmarks"ın çıkarılması bir devalüasyonu gösteriyordu. Ellerinde sperrmarks bulunan yabancılar bunları Alman malı almak isteyen kişilere verebilirlerdi. Ama bunlar resmi değerinin çok altında, Almanya'dan çıkamayan sakat bir paradan satılıyordu. Paris'te resmi mark değerinin yüzde 20'sine sperrmark satın alınabiliyordu. Pazarlığa tâbi kısa vadeli bonolar da çoğaldıkça enflasyon tehlikesi yaratıyorlardı. Schacht, bu tedbirleri hep geçici olarak düşünmüştü, amaç ekonominin yoluna girmesiydi. Aslında Alman ekonomisi asla "normal" olmadı. Bunun baş nedenlerinden biri, iç pazarın çok geniş olmasına rağmen, Alman üretiminin büyük bir kısmının hiç de üretici olmayan bir biçimde savaş ve silahlanmaya gitmesiydi. İç borç durmadan yükseli-

yordu: 1933'de 10 milyarken, 1939'da 25 milyara, 1943'de 110 milyara çıktı. Kâğıt paranın sürümü 1932'de 3.560 milyondan 1939'da 11.000 milyona ve 1943'de de 33.683 milyona çıktı. Bruning'in deflasyon politikasının yerine geçen "güdümlü enflasyon" büyük engelleri aşamadı. "Bu politikanın 'başarısının' sırrı, Alman ekonomisinin durumunun kaçınılmaz bir hale getirdiği ekonomik krizin tarihini uzatmasıdır." (Bettelheim).

Öte yandan, eğer savaş ve silahlanmanın yükü omuzlarında olmasa, bu kendi kendine yeterlik politikası başarıya ulaşabilirdi denilemez. Kendi kendine yeterliğin bir kavga politikasına eşlik ediyor olması rastlantı değildir. 19 Haziran 1932'de, Hanover'deki bir konuşmasında Schacht, "otarsi"yi bir "mücadele aracı" olarak nitelemektedir. "Otarsi," diyor, "değişik ülkeler arasında öylesine büyük bir ekonomik standart farkına neden oluyor ki, bunun sonucu olarak siyasal ve kültürel tehlikeler kaçınılmaz oluyor." "Elbette" diye ekliyor, "zenginlik bir güçtür, ama, avutucu bir doğa yasasına göre umutsuzluk da güç kazandırıyor. Almanya'da öylesine bir çöküş dönemi yaşıyoruz ve borçlar da öylesine büyük ki, bundan daha beteri başımıza gelemez artık. Bundan böyle dışardan bize yapılacak herhangi bir baskı, hasımlarımızın durumunu düzeltemez." 1933'de başlatılan otarsi politikası, bilinçli bir umutsuzluk politikasıydı. Savaş tehlikesini de kapsıyordu. Almanya'yı yalnızlık ve yoksulluğa mahkûm etti. Böylece bütün gayret, güç yoluyla zengin ülkelere yayılıp "kapalı ticareti olan Devlet'in" sınırlarını genişletmekti.

II. Tarım Politikası

Kendi kendine yeterlilik ekonomisinin ilk şartı

sıkı bir tarım politikasıydı. Bakan Walter Darré de buna başvurdu. Şehirlere göçün önünü kesmek, köylüyü toprağa bağlamak ve tarım ürünlerinin verimini artırmaktı amaç. İki tedbire başvuruldu: "Çiftlik Veraset Yasası" *(Erbhof)*, "Beslenme Korporasyonları" Organizasyonu *(Reichnährstand)*.

1. *Erbhof* 29 Eylül 1933 yasasıyla kuruldu, 21 Aralık 1936 kararnamesiyle tamamlandı. 14 Temmuz 1933'de çıkan, büyük toprakların parçalanması ile ilgili yasa hemen hiç uygulanmadı. Buna karşılık 125 hektardan küçük köylü arazisi bölünemez, başkasına devredilemez, haczedilemez ilan edildi. Bu sadece bir bütün olarak miras yoluyla, babanın tayin edeceği çocuklardan birine verilebiliyordu. Bu tedbir başlangıçta iyi karşılandı. Ama arazisi haczedilemediğinden köylü borç alamıyordu ve sonunda geliri çok düşük dahi olsa toprağına bağlı kalmak zorunda kaldı.

2. *Reichnährstand* - 15 Temmuz, 13 ve 26 Eylül ve 9 Aralık 1933 tarihli yasalarla kuruldu. Tarımsal üretime katılan (toprak sahipleri, tarım işçileri, tarım kredi müesseseleri, kooperatifler, transformasyon sanayii vs...) tüm unsurlar, her dairede, dairenin "köylü işleri" olarak gruplandırıldılar. Bunlar da kendi aralarında, Reich Devletleri'yle bağlantılı olarak 19 bölüm oluşturdular. Yöneticiler dışardan atanıyordu. *Reichnährstand* üç kısımdan oluşuyordu: 1. "Çiftlik kısmı"nın amacı üretimin teknik şartlarının iyileştirilmesiydi. 2. "İnsan kısmı" personel, ücret vs... ile ilgili sorunları hallediyordu. Mart 1934'te tarım sendikaları lağvedilmişti. Toprak sahipleri çalıştırdıklarına her türlü cezayı hatta dayak cezasını bile tatbik edebiliyorlardı. *Heuerlinge* ya da aynî ödeme sistemi yaygınlaştırıldı, buna göre küçük bir toprak parçacağını devretme karşılığı tarım işçisi belli bir süre bedava çalış-

mayı kabul ediyordu. 15 Mayıs 1934'de çıkan bir yasa geçmiş üç yıl içinde tarım alanında çalışmış işçilerin kentte çalışmalarını yasaklıyordu. Ama bu tedbirler de kentlere akını önleyemediğinden *Landhilfe* ve *Landjahr* servisleri kuruldu, bunlar köylülere bedava el emeği sağlıyorlardı. 4 Ocak 1939 tarihli bir kararname 25 yaşından küçük bütün genç kadınlara ticaret ya da devlet memurluğuna girmeden önce çiftlikte bir yıl bedava hizmet zorunluluğu getiriyordu. 3. "Pazar kısmı" parayla ilgileniyordu. Her tarım ürünü grubu için (tahıllar, süt ürünleri vs...) başkanı tayinle gelen bölgesel "uzlaşma" kurulları vardı. Her ürün için birleşen bu kurullar, ulusal planda "merkezî birlikleri" oluşturuyorlardı. Uzlaşma kurulları teslim edilecek ve stoklanacak miktarları saptıyorlar, fiyatları kararlaştırıyorlardı. Bu bürokratik örgüt başlangıçta köylülerin direnci ile karşılaştı: Polis zoruyla bu direniş kırıldı, dikkafalılar yüksek para cezaları ve hatta tutuklanmakla tehdit edildi.

Bu tarım örgütü oldukça iyi sonuçlar verdi. Ama başka gıda maddelerinin ithali için gereken dövizin yokluğuyla, kötü tarım rekolteleri aynı zamana denk düşünce 1936'da zor durumda kalındı ve yiyeceği karneye bağlamak zorunda kaldılar. İşte kısmen bu krizin sonunda Schacht, Goering'le anlaşmazlığa düşerek 1937'de Ekonomi Bakanlığı'nı bıraktı. 1932'deki nutkunda, tarım alanında Almanya'nın kendine yetebileceği prensibini ileri sürmüştü. Yaşanılan durum bu teoriyi yalancı çıkarmış, savaş olasılığıyla, gıda maddeleri stoklamasına gidilmesi hayal olmuştu.

III. Sanayinin Organizasyonu: 4 Yıllık Planlar

Nasyonal Sosyalizm iktidara gelir gelmez büyük

çalışmaları kapsayan bir program tezgâhladı. Bruning'in bayındırlık işlerine komiser olarak atadığı Dr. Gereke'nin projeleri esası teşkil ediyordu: Yol, kanal, lojman inşası, tarla açılması, bataklıkların kurutulması vs... 1932'de kesintiye uğrayan bu program yukarıda açıkladığımız finansman olanağı sayesinde tekrar ele alındı. Mühendis Todt'un yönetiminde geniş bir düzenleme planı gerçekleştirildi: En gösterişli kısım muhteşem bir otoyol ağının yapımı idi, sadece bunun için 200.000 işçi çalışmaya başladı.

1936'da, Schacht'ın 1934'de yaptığı "yeni Plan"ın, ticari dengeyi sağlamaya yeterli olamayacağı ortaya çıktı. Eylül 1936'da Nuremberg Kongresi'nde Hitler yeni bir "4 Yıllık Plan"ın başlangıcını ilan etti. Başına General Goering'in getirilmesi bu planda ağırlığın silahlanmaya verileceğini gösteriyordu.

Planda altı bölüm yer alıyordu; İkame ürünleri, hammaddeler, el emeği, tarım, fiyatlar, dövizler. Hammadde ve döviz tahsisi ve henüz az kâr getiren (sentetik kauçuk ve benzin, örneğin) yeni sanayilerin sübvansiyonuyla, Devlet, ekonomiyi yönlendiriyordu. *Hermann Goering-Werke*'nin teşkili ile Devlet, Temmuz 1937'de daha doğrudan müdahaleye girişti: Bunlar demir madenleri ve metalurjiyle sınırlı, silah endüstrisinin özellikle önemli bir sektörüne yönelik, özel girişimin yerini alan devletleştirilmiş kuruluşlardı. Zaten çok düşük maden oranı kapsayan Alman maden filizlerini işlemek, sermaye için hiç de çekici görünmüyordu. Alman sanayisi çabucak gelişti. 100 bazı olarak 1932'yi alırsak Haziran 1939'da gösterge 225'e çıkar. Savaş arifesinde üretim, 1928'dekini yüzde 33 aşmıştı, dünya üretimin yüzde 11'ini teşkil ediyordu ve Almanya, ABD'den hemen sonra ikinci sırada yer alıyordu. Ama sanayinin gelişmesinde tüketim maddelerinin payı

pek azdır: 1939'da 1932'deki en düşük seviyenin ancak yüzde 45 üzerine çıkmıştı, bunun anlamı, Avusturya ve Bohemya-Moravya'nın ilhakına rağmen bu durumun ortaya çıkması hemen hemen tam bir durgunluğu gösteriyordu.

IV. Sosyalizm mi, Kapitalizm mi ?

İthalat için döviz tahsisi, tarım pazarının organizasyonu, 4 yıllık planlar, bunlar Hitler ekonomisinin planlı bir ekonomi olduğunu göstermektedir. İşte uzun bir süre Hitlerizm'in otoriter bir sosyalizm sanılması buradan kaynaklanmaktadır. Ama bu görüş çok yanlıştır.

Önce 4 yıllık planın Alman ekonomisinin tümünü planlamadığını belirtelim: Sanayinin çok kısıtlı bir sektörüne uygulanıyordu. Buna karşılık Hitler rejimi özel girişimi korumak için çok gayret sarfetmiştir: Mümkün olduğunca devletleştirilmiş bir ekonomiden uzak kalınmıştır.

1933'de, büyük bankaların hemen çoğunda Devlet, hisselerin çoğunluğuna sahipti: Bu hisseleri, daha önceki yıllarda bu bankaları iflastan kurtarmak için satın almıştı. Hitler rejiminin ilk görevlerinden biri banka sistemini "tekrar özelleştirmek" oldu. 1937'de Devlet, büyük bankalara olan bütün iştiraklerini elden çıkardı. 4 Aralık 1934 tarihli yasa bankalara el konulmasını bir kenara itip sadece "esnek bir kontrol" getiriyordu. Daha önceki eğilim tamamen tersine dönmüştü: Devletin ekonomik hamlesi, geniş çapta büyük bankalarca finanse ediliyordu, bankalar böylelikle Devlet'in bellibaşlı alacaklıları arasına girmişlerdi. 1932'de sabit gelirli tahvillerin yüzde 27'si banka ve sigortaların elindeydi (yüzde 63'ü halktaydı); 1940'daysa bankalar yüzde 57'ye, halksa sadece yüzde 43'e sahipti.

Hitler rejiminin on iki yılı boyunca sanayi giderek daha çok kartel ve tröstlere dönüştü. Anımsayacağınız gibi parti programı tröstlere karşı olup, orta sınıfın durumunu korumak amacındaydı. Gerçekten de rejimin ilk haftalarında büyük mağazalar ve tüketici şirketleri boykot edildi. Ama bu sürmedi, sonunda küçük burjuvazi büyük sermayenin çıkarı için yok edildi. 15 Temmuz 1933 tarihli bir yasa Devlet'e zorunlu karteller kurmak izni veriyordu. 1932'de hisseli şirketlerin sermayelerinin yüzde 84'ü tröstlere bağlanmıştı: Üç yıl sonra bu yüzde 90'a çıktı. Hisse senedi şirketleriyle ilgili bir yasa hemen tüm imtiyazları Meclis'ten alıp Yönetim Kurulu'na devrediyordu.

Temelde, Nasyonal Sosyalist planlama, kapitalist konsantrasyonun hızlanmasına yarıyordu. Hitler ekonomisinin sosyalizmden ne kadar uzak olduğunu anlamak için ticaret ve sanayiden elde edilen kârların rakamlarının ne kadar yüksek olduğunu görmek yeter: 1933'de 6,6 milyar mark olan bu rakam, 1938'de 15 milyarı buluyordu.

V. Fiyatlar ve Ücretler

1923 enflasyonunun anısından kurtulamamış olan Nasyonal Sosyalizm, fiyat ve ücretlerin sabit kalmasına çok büyük önem verdi. Ve savaş döneminde bile bunu becerebildi. 1939'da hafif bir yükselme eğilimi görüldü, toptan fiyatlar 1933 tarifelerinin aşağı yukarı yüzde 25'ine vardı. Ticarî kâr marjları sınarlandırılarak bu fiyat yükselmesinin perakende satışlara yansıması engellendi. Perakende fiyatlar yüzde 10 ilâ 15 arası arttı.

1936'da çıkan bir kararname işçi mutemetlerine "dört yıllık planın gerçekleştirilmesini engelleyebileceği kuşkusu" doğduğu takdirde ücretleri indirme

yetkisi tanıyordu. Fiyatlar kadar hızlı olmamakla birlikte, yine de, 1938'den sonra ücretler de hafifçe yükseldiler. 1933'deki çok düşük seviyeyi aştılar ama 1928'lerin seviyesine de asla ulaşamadılar. Ama işsizlik diye bir şey kalmadı.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İÇ POLİTİKA: ZULÜM VE KRİZLER

I. Yahudi Düşmanlığı Politikası

Yahudi düşmanlığı Hitler diktatörlüğünün değişmez çizgisi oldu. Ama Yahudilere yapılan zulüm peşpeşe gelen dalgalar gibiydi.

İlk zulüm dalgası Nisan 1933'de geldi. Hitlerciler ilk Yahudi göçmenleri, yabancı ülkelerde Yeni Almanya'ya karşı takınılan önyargılı tutumun sorumluları olarak görüyorlardı. "Haydutluk öyküleri" *(Greuqelmärchen)* bu dedikoduları susturmak amacıyla Streicher, Hitler'in emriyle 1 Nisan'da bir günlük boykot ilan etti. "Ruh yüceliği" diye yazıyordu Goebbels, "Yahudileri etkilemez. Onlara her şeye kararlı olduğumuzu göstermeliyiz... Bazıları boykot savaşa kadar götürür, diye düşünüyor, eğer kendimizi savunmasını bilirsek, tam tersi, çok daha saygınlık kazanırız." 1 Nisan'da Yahudi dükkânlarını SA'lar istila etti, Yahudiler dövüldü, dükkânlar yağmalandı: Kapılara yaftalar asıldı "Yahudi dükkânı! Almanlar buradan alışveriş etmeyin!" Üç gün sonra eylem tekrarlanacaktı, ama yabancı ülkelerde öylesine bir hoşnutsuzluk uyandırılmıştı ki, henüz o dönemde uluslararası kamuoyundan etkilenen Naziler şimdilik bu tek gösteriyle yetinmeye karar verdiler.

Ama yine aynı Nisan 1933'de, peşpeşe 4 yasa çıkarıldı, buna göre Yahudiler devlet memuru olamıyor, baroya üye yazılamıyorlardı ve öğrencilere de bir tahdit (yüzde 1,5) kondu. Âri olmayanlar usul

usul bankacılık, yayıncılık, ticaret gibi alanlardan da çekilmek zorunda kaldılar. Başlangıçta, söylentiye göre, Hindenburg'un isteğiyle bu tedbirler I. Dünya Savaşı'nda çarpışanlara, oğlu ya da babası vatan uğruna ölmüş olanlara uygulanmadı. Ama çok geçmeden, dört dedesinden biri Yahudi olan, âri değil nazarıyla bakılmaya başlandı. Aynı şekilde siyonist harekete önce hoşgörü gösterildi, ama sonra o da asimilasyonist eylemlerden kabul edilerek, onunla da mücadeleye başlandı.

İkinci dalga, 1935'de, Nuremberg yasalarıyla çıkageldi. Alman vatandaşı olmak için âri kan taşımak gerekiyordu. Yahudiler yurttaşlık haklarını kaybettiler: Bundan böyle Alman topraklarında müsamaha gören yabancılara dönüşmüşlerdi. Halka açık yerlerde (tiyatrolar, yüzme havuzları, bahçeler vs...) bulunmaları yasaktı. Eski Yahudi muhariplerden hâlâ devlet memuru olanlar işlerinden atıldılar. Yahudilerle âriler arasındaki cinsel ilişki "ırka hakaret" suçu *(Rassenschande)* olarak görülüyor ve bu suçu işleyenler cezaya çarptırılıyorlardı.

Yine de başlangıçta, tutuklanan Yahudi sayısı oldukça düşüktü: 1938'e kadar 20.000'i geçmedi. Yahudilerin yurdu terketmeleri hoşgörüyle karşılanıyor, hatta teşvik ediliyordu. Ama Almanya'dan çıkarken servetlerinin büyük bir kısmını da bırakmak zorundaydılar. Yabancılarla pazarlıklara girişildi: Zengin göçmenlerden alınan bir "vergi" sayesinde bir muhaceret fonu oluşturuldu. Ama 1938'de hükümetin tutumu değişti. Almanya, Alman Yahudilerinin sorununu halletmek üzere Roosevelt tarafından harekete geçirilen "Evian Komitesi"yle görüşmeyi reddetti.

Kasım 1938'de, Paris'te Büyükelçilik danışmanı von Rath'ın Grünspan adlı bir Yahudi genci tarafından öldürülmesi üçüncü zulüm dalgasının başlama-

sına vesile oldu. Bu kez "Kristal Hafta" boyunca durum gerçek pogromlara dönüştü; Yahudilerin evleri ve sinagogları yakıldı. Yahudilere bir milyar markhk "cezalar" verildi, sarı yıldız takmak zorunda bırakıldılar vs... Üstüne üstlük 1939'da savaş yaklaşırken Yahudiledin Almanya'dan çıkması yasaklandı.

İşte sistemli imha böyle başladı, 1941'den itibaren de işgal edilen ülkelerdeki Yahudilere aynı uygulama tatbik edildi. Bu işle SS şefi Adolf Eichmann görevlendirildi. Yahudiler kitleler halinde kamplara götürülüp, öteki tutuklulardan çok daha sert ve acımasız bir muameleye tâbi tutuldular. Üç milyondan fazla Yahudinin gaz odalarında öldüğü sanılmaktadır. Polonya ve Macaristan'daki Yahudiler gettolarda toplandı ve sistemli bir biçimde yok edildiler. Varşova'da 500.000'den fazla Yahudi kamplara gönderildikten sonra gettoda son kalanlar Nisan 1943'de SS'lere karşı umutsuzca bir mücadeleye giriştiler; bu yaptıkları tarihin en büyük kahramanlıklarından biriydi.

II. Kiliselerle Mücadele

Nasyonal Sosyalizm hep kiliseye karşı olmuştur. Rosenberg, Martin Bormann gibiler için Hıristiyanlıkla mücadele rejimin temel unsurlarından biridir. Yine de 1 Şubat 1933'de Hitler kamuoyunu yatıştırmak amacıyla Alman halkına verdiği bir söylevde, rejimin, "manevi yaşamın temeli olan Hıristiyanlık'ı koruması altına alacağını" bildiriyordu. 23 Mart'ta, tam yetki isterken yine bu sözleri tekrarladı. Ama bu uzlaşmacı tutum fazla sürmedi.

1. Katolikler - Piskoposluk kurulu üyesi Kaas'ın başkanlığındaki Katolik Merkezi 23 Mart'ta Hitler'e tam yetki verenlerdendi. Bu zayıflık asla ödül-

lendirilmedi: 14 Temmuz 1933'de NSDAP'ı tek parti olarak belirleyen yasa çıkmazdan önce Merkez Parti "yeni bir siyasal düzenin oluşumuna katılmak ve ulusal, sosyal, ekonomik ve kültürel durumu güçlendirmek amacıyla, üyeleri, hiçbir çekince olmadan güçlerini ve tecrübelerini Milli Cephe'nin emrine verebilsinler ve İmparatorluk Şansölyesi'nin yönetimi altında bir işbirliğine gidilebilsin diye" kendini feshe karar vermişti.

Aynı anda şansölye yardımcısı von Papen, Nasyonal Sosyalizm'e olumlu bakan "Kartal ve Haç" adlı bir Katolikler derneği kurduktan sonra, Roma'da Kardinal Pacelli (geleceğin XII. Pius'u) ile 20 Temmuz 1933'de imzalanacak olan bir Konkordato'nun görüşmelerine başlamıştı. Von Papen, anılarında Papa XI. Pius'un "Alman hükümetinin başında Hitler'i görmekten duyduğu memnuniyeti, onun komünizm ve nihilizmle tavizsiz mücadele eden, kararlı bir kişi olduğunu" söylediğini belirtir. Mussolini bakana, Vatikan'la bu Konkordato'nun imzalanması sayesinde Alman hükümetinin henüz alamadığı dış krediyi alabileceğini söylemişti. Ve doğrusu, bu anlaşma yeni rejimin henüz belirsiz bir durumda olan prestijinin oturmasını sağladı. Kilise, Katoliklerin Nazi partisine üye olmaları yasağını kaldırıyordu. Buna karşılık, Devlet, klasik okullar prensibini kabulleniyor ve eğitim ağırlıklı tarikatlere hoşgörüyle yaklaşıyordu.

Yine de Konkordato'yu imzalayanlar, Nasyonal Sosyalizm'in o andan itibaren Katolik Kilisesi'yle mücadeleye girmiş olduğunun da farkındaydılar. Çok geçmeden, Goebbels ve Heydrich genel adaba aykırı davrandıkları bahanesiyle birtakım rahipler hakkında davalar açtırdılar: Döviz kaçakçılığı yaptıkları ileri sürülerek rahibeler tutuklanıyordu. Hitler verdiği sözlerin hiçbirini tutmayacaktı. Pa-

pazlara eğitim yapma hakkı vermeyecek, Genç Katolikler Örgütleri'ni feshedecek, Katolik Eylem (şefi Erich Klausener 30 Haziran 1944'de öldürüldü) yasaklanacaktı. Konkordato ağır bir hata olmuştu.

Katoliklerin tek kazancı hükümetin yüksek ruhban sınıfına nispeten hoşgörü göstermesiydi. Viyana Başpiskoposu Kardinal İnnitzer gibi yüksek rütbeli papazlar rejime hoşgörülü davranmakla büyük suç işlemişlerdir. Ama başkaları, Münster piskoposu Kont Galen gibileri, kısmî özgürlüklerinden yararlanarak, vaazlarında hükümeti eleştirmişler ve bunlar yasak yazılar halinde elden ele gezmiştir.

2. Protestanlar - Hitlerizm bir yandan Katolikleri safdışı etmeye çalışırken, öte yandan da Protestanları bir ulusal Kilise'de toplama peşindeydi. Lutherci gelenek kiliselerin siyasal yönetimine karşı olmayıp, rahiplerin pek çoğu da Hitlerciler safında militanlık ediyorlardı. Ama rejim, iman konularına el atmaya kalkıştı, Hıristiyan dogmasını Nasyonal Sosyalist kılıfa uydurmaya çalıştı, Kutsal kitaplardan Yahudilikle ilgili bütün kısımların çıkarılmasına uğraştı, ırkçılığı bir iman mertebesine çıkartmak istedi. Protestanlar böylesi istekleri kabul edemezlerdi. Parti bir "Hıristiyan Almanlar" derneği kurulmasını destekledi, bunun başına Protestan papazı Hossenfelder'le eski bir askerî din adamı olan Papaz Müller geçti. Hıristiyan Almanlar birtakım kiliseleri ele geçirdiler, ama papazların çoğu bu eğilime karşı çıkarak bir "İnanç Kilisesi"nde *(Bekenntniskirche)* birleştiler. Başlarına da Papaz von Bodelschwingh geçmişti. Bu din adamı Reich piskoposu seçildi, ama hükümet bu seçimi tanımak istemedi ve baskı yaparak onun yerine Muller'i seçtirdi. Hindenburg bu uygulamaları Hitler'e şikâyet etti. Hitler her iki eğilimin de şeflerini kabul edeceğine söz verdi ama birkaç gün sonra mareşale, iki ta-

rafın da "teolojik dogmatizm ve hoşgörüsüzlükleri" karşısında çabalarının sonuçsuz kaldığını bildirdi. Papazların çoğunluğu Piskopos Müller'i tanımak istemedi. Ve böylece, aslında dinsel planda kalması gereken ama kısa zamanda siyasal alana da dökülen gizli bir direniş başladı. Bu direnişin ruhu, eski deniz subayı (daha sonra Alman tarafsızlığının en aktif savunucularından biri olan) Berlinli bir papaz, Martin Niemöller idi. 1937'de suçlandı, mahkemede aklandı, ama polis tedbiri olarak temerküz kampına gönderildi ve savaşın sonuna dek orada kaldı.

Bu arada Dinişleri Bakanı Rust, Protestan Kilisesi'ndeki gizli bölünmeyi bir türlü sona erdiremiyordu. Prusyalı Adalet Bakanı Kerrl, düzenin sağlamlaştırılmasıyla görevli bir dinişleri kurulunun toplanması için çağrıda bulundu, amaç, manevi sorunlarla pratik ve finansal sorunları birbirinden ayırıp, sadece bu sonuncuları devletin kontroluna bırakmaktı. Protestan direnişi karşısında Hitlerizm boyun eğmişti.

Ama bu yatıştırıcı tedbirler de Protestan ruhban takımını rejimle bir araya getirmeye yaramadı. Wurtemberg piskopusu Wurm, 1940'da, tedavi edilemeyen akıl hastalarının yasal biçimde yok edilmesine karşı çıktı. 1943'de işgal edilen ülkelerdeki Alman zulmünü protesto etti. Pek çok papaz bu direniş hareketine katıldı. Aralarında Berlin Üniversitesi profesörü Dietrich Bonhoeffer de vardı.

III. 1938 Krizi

Rejimin ilk günlerinde partiler ve sendikalar zararsız duruma getirilmişlerdi. Kiliselerle çatışma hiç durmadı ama özellikle ilk yıllarda çok şiddetli bir biçimde sürüyordu. Nasyonal Sosyalist Parti'de iç çatışmalar, geçimsizlikler her vardı ama ancak

son aylarda, çözülmeden hemen önce gün ışığına çıktılar.

Nasyonal Sosyalizm'i için için kaynatacak tek unsur Wehrmacht idi. Hitler, rejimini iki sütun üzerine, parti ve ordu üzerine bina etmişti. Ama dengeyi sağlamak çok zor oluyordu: Bu iki kurum arasındaki çatışma, aynı zamanda hem tutuculuğa, hem de devrimciliğe soyunan Nasyonal Sosyalizm'-in çifte karakterini gösteriyordu. Çatışma kaçınılmaz bir duruma gelmişti. 30 Haziran 1934'de ordu SA'lara üstün gelmişti. Ama o tarihten sonra SS'lerin gücü gelişti ve aynı problem yine ortaya çıktı.

Hitlerizm'in kendi içinde bir kopukluk olmadı, politikası değişmedi. İktidarda olduğu sürece baştan seçtiği hedefe doğru hep ilerledi. Yine de öyle bir an geldi ki, başlangıçta Hitler'le yolbirliği eden muhafazakârlar, rejimin aşırılıklarından ve sürdürülen tedbirsiz politikadan korkuya kapıldılar. Hitler de kendi açısından, danışmanlarının duraksamalarına giderek zor sabreder olmuştu: Sonunda sadece her yaptığını izlemekte kararlı, fanatik yandaşlarla doldurdu çevresini. Üstelik muhafazakâr aristokrasiye karşı sosyal nedenlerden dolayı bir hınç duyuyordu, kendisi için tehlikeli olamayacaklarına karar verdiği anda onlarla olan ittifakını sona erdirdi. Bu kriz 1938'de patlak verdi.

Rejimin ilk günlerinden itibaren Almanya silahlanmaya başlamıştı. Ama 1937-38 arası, ekonominin enflasyon tehlikesiyle karşı karşıya olmasına rağmen, silahlanma çok hızlanmıştı. 5 Kasım 1937 tarihli "Hossbach protokolu" adı verilen bir gizli protokol da o tarihte Hitler'in savaşa karar verip buna göre hazırlanmaya başladığını gösterir. 4 Şubat 1938'de Dışişleri Bakanı Baron von Neurath'ın yerine von Ribbentrop'u getirdi. Neurath, asla faaliyete geçemeyen bir "gizli kabine konseyi"nin baş-

kanlığına getirildi. Aynı anda diplomatlar arasında da hızlı değişiklikler gerçekleştirildi: Von Papen Viyana'dan çağrıldı, von Hassel ve von Dirksen Roma ve Tokyo'dan alındılar. Ulaştırma Bakanı Baron Eltz von Rubenach daha önce görevini bırakmıştı. Yine aynı dönemde, artık SS'lerle karıştırılan Gestapo tutuklamalarını çoğaltmış ve Yahudilere karşı sistemli zulüm uygulamaları başlatılmıştı.

Bu genel gelişmeden ordu da kendini kurtaramadı.

IV. Fritsch ve Blomberg Olayları

30 Haziran 1934 "temizliği" Hitler'in ordudan bulduğu destek sayesinde başarıldı. Bu destek, özellikle Savaş Bakanı von Blomberg ve General von Reichenau'dan geliyordu. Yeni rejime en çok karşı çıkan General von Schleicher de temizlenmiş oldu. Ama Haziran 1934 olaylarından sonra Wehrmacht başkomutanı von Fritsch ve kurmay başkanı, General Beck, Blomberg'den Schleicher'e yüklenilen suçların araştırılması için bir soruşturma komisyonu oluşturmasını istediler. Blomberg reddetti.

1938 başında, Blomberg ve Fritsch çok geçmeden sahneden çekildiler. 12 Ocak'ta Mareşal von Blomberg, Eva Gruhn adlı bir genç kızla evlendi; Hitler ve Goering şahitleri oldular. Bu genç kadının karanlık bir geçmişi olup, polis kayıtlarında adı vardı. İki hafta sonra, 25 Haziran'da Hitler, Mareşal Blomberg'e böylesine rezil bir evlilik nedeniyle görevinde kalamayacağını bildirdi ve onu Savaş Bakanlığı'ndan aldı.

Aynı gün, von Fritschde huzura çağrılmıştı. Ona da 1935'de Gestapo'nun hazırladığı bir dosya sunuldu; bir eşcinsellik olayına karışmıştı: Hapisten çıkarılan bir genç onu açıkça tanımıştı.

3 Şubat'ta da Fritsch görevinden alındı.General von Brauchitsch, Amiral Raeder ve iki askeri yargıçtan oluşan ve Mareşal Goering'in başkanlık ettiği bir savaş konseyi 10 Mart'ta dosyayı ele aldı. Ve gerçek ortaya çıktı. Söz konusu olan kişi, meçhul bir yüzbaşı von Fritsch idi ve, generalle hiçbir ilgisi yoktu. İtibarı iade edildi, ama eski görevine getirilmedi. İşe karışan öteki kişiler de birtakım cinayetlere kurban gittiler. Von Fritsch boş yere, bu sahtekârlığın tertipçisi olan Himmler'in cezalandırılması için uğraştı ve sonunda 21 Eylül 1939'da, Varşova önünde, kuşkusuz kendi isteğiyle ölüme gitti.

Fritsch ve Blomberg olayları arasındaki bağlar tam olarak ortaya çıkarılamamıştır. Bazılarına göre bu iki skandalın tertipçisi Goering'dir, Savaş Bakanı olmak istediğinden rakiplerini böyle bertaraf etmiştir. Kimilerine göre ise ordu Hitler'e karşı çıkıp, Blomberg'in görevinden alınmasını istemiş, Fritsch olayı ise Parti'nin Wehrmacht'tan aldığı intikam olmuştur. Bu ikinci yorum daha akla yakın: Hitler de, Blomberg de Eva Gruhn'un evlenmeden önceki geçmişini çok iyi biliyorlardı: Hitler'in kendisine sadık olan Blomberg'i elimine etmekte hiçbir çıkarı yoktu, oysa Wehrmacht tamamen rejime teslim olmuş bu subayı hiç tutmuyordu. Goering hırsla istediği söylenen mevkiye gelemedi, Blomberg görevden ayrıldıktan sonra horlanmadı ve bütün bu hareketten yararlanan, Blomberg'e çok bağlı olan Keitel (oğlu Blomberg'in kızıyla evliydi) oldu. Fritsch ise Hitler'e hiçbir zaman tam bağlı olmayıp, gözükara politikasını eleştirirdi.

Yine de, Hitler, von Blomberg skandalını Wehrmacht'ı adamakıllı avcuna alabilmek için kullandı. Von Fritsch'in yerine von Brauchitsch getirildi, (1941'e kadar bu görevde kaldı). Savaş Bakanlığı kaldırıldı, bundan böyle Kara Kuvvetleri Yüksek

Komutanlığı (OKH)'nın üzerinde bir "Silahlı Kuvvetler Komutanlığı" (*Oberkommando der Wehrmacht*: OKW) yer alacaktı. Bir tür Hitler'in kendi genelkurmayı olan bu gücün başına General Keitel getirildi. Giderek Parti ve bilhassa Hitler, orduya daha çok karışır olmuşlardı. Generaller bu yeni düzenlemeleri ses çıkarmadan kabullendiler. İçlerinden en bağımsız olanı kurmay başkanı Beck, ilerde de görüleceği gibi, aynı yılın Eylül ayında istifasını verecek ve yerine General Halder getirilecekti.

Bundan böyle fetihlerinin silahı Hitler'in elindeydi artık: 3 Şubat 1938'de Fritsch'in işine son verildi, 12 Mart'ta Hitler Avusturya'yı istila etti.

V. Direniş Hareketlerinin Doğuşu (1938-1942)

1. Direnişin Cinsi - 1938'e kadar Almanya'da organize bir direnişten söz edilemez. Muhalifler önce, harekete geçmeyi düşünmeksizin suçlamalarda bulunmakla yetindiler. Ordu rejimi kabullenmişti. "1938-39'dan önce" demişti Mareşal von Blomberg, Nuremberg duruşmasındaki ifadesinde, "Alman generalleri Hitler'in metoduna karşı çıkmamışlardı. Elde edilen sonuçlar istekleri doğrultusunda olduğu sürece direnişe geçmelerine hiçbir neden yoktu."

1938'de hükümet ve ordu içindeki yeni düzenlemeler ve fetih politikasının başlamasından sonra durum değişti. Ama Alman "direnişi" dediğimizde, asla savaş sırasında Fransa'da böyle adlandırılan eylemler akla gelmemeli. Muhalifler küçük gruplar oluşturdular; amaçları sabotajlar düzenlemek, yabancı ülkelerin gizli servisleriyle temaslar kurmak ve özellikle de rejimi devirmeye yönelik komplolar düzenlemekti. Ama kısa sürede bu muhalifler arasına Almanya'nın en önemli şahsiyetlerinden birkaçı da katıldı.

Yine de 1942'deki büyük bozguna kadar "komplo"dan söz etmek zor olur. Bir polis devletinde altı yıl boyunca bir fesat şebekesinin varlığını sürdürmesi mümkün değildir. Alman direnişi konusunda edinilen bilgiler, yaşayan suikastçilerin Nuremberg duruşmasında verdikleri ifadelere dayanmaktadır. Kuşkusuz bu tanıklar, mahkemede temize çıkmak amacıyla rejime karşı yaptıklarını abartmışlardır. 1942'den önce muhalif grupların birbirleriyle pek temasları yoktu: Hiçbir eyleme girişilmemişti, zaten girişilmiş olsa da başarı olasılığı çok az olurdu.

2. Muhalifler - Tutucu Çevreler - Direnişin iki temel kişisi 1938'e kadar kurmay başkanı olan General Beck ile 1933'den 1936'ya kadar fiyat kontrol komiserliği yapan Leipzig Bourgmester'i C.F. Goerdeler'dir. 1932'de Bruning'in, yerine geçmesi için Hindenburg'a tavsiyede bulunduğu Goerdeler, muhafazakâr bir kafa yapısına sahipti. Direniş hareketi de ilk olarak işte bu çevrelerde başladı ve ilk katılanlar muhafazakârlar oldu.

Beck'le Goerdeler'in etrafında diplomatlar gruplaştılar (eski Roma Büyükelçisi Ulrich von Hassel gibi, 1941'e kadar Moskova Büyükelçiliği görevini sürdüren Werner von der Schulenburg gibi). Diğer katılanlar arasında Prusya Maliye Bakanı Johannes Popitiz, Berlin Üniversitesi Siyasal Bilimler Profesörü J.P. Jessen, bir jeopolitisyenin oğlu Albrecht Haushofer vardı.

Orduda, başlangıçta en aktif muhalifler General von Hammerstein, General Halder ve Mareşal von Witzleben'diler. Öte yandan karşı casusluk örgütü *(Abwehr)* de rejimin hızlı muhaliflerindendi.

Kreisau grubu diye adlandırılan bir başka grupta da Helmut von Moltke, Peter Yorck von Wartenburg, Adam von Trott zu Solz (İsveçte, Sovyetler'in Büyükelçisi Kollontay'la temas kurmuştu) vs... top-

lanmışlardı. Açıkça rejime karşı eylemlerde bulunan bu insanların yanında bir de iktidarda olup da fiilen muhalefet yapamayan ama bu insanlara yakınlık gösteren kişiler vardı: Örneğin Dr. Schacht, başkomutan von Brauchitsch, Wilhelmstrasse'de siyasal işler direktörü von Weiszäcker vs... "Direnişçiler" bazı Nazileri etkileme girişimlerinde bulunuyorlardı, özellikle saf görünüşü yüzünden, nedense dengeli ve sakin sanılan Goering bazılarında yaklaşma isteği doğuruyordu.

Bu muhalifler arasında bazıları, örneğin Kreisau grubu üyeleri, aynı zamanda ideologdular. Almanya için çok dereceli seçimlerle, muhafazakâr demokrasi rejimi, kiliselerin yönettiği federal yapılı bir Devlet modeli düşünüyorlardı. Ötekiler, örneğin, "Çarşamba Topluluğu"nu oluşturanlar (Beck, von Hassell vs..) böylesine ütopik yaklaşımlardan uzak duruyorlardı. Program günün şartlarına göre değişiyordu, ama hep muhafazakâr görüşlü idi. Böylece Şubat 1940'da İsviçre'de von Hassel ile İngiliz bakan Lord Halifax'ın özel olarak gönderdiği görevli arasında bir temas kuruldu. Von Hassell konuştuğu kişiye "monarşinin çok arzu edildiğini" bildirdi, ama elbet bu "ikinci perdenin problemi" olacaktı. Hitlerci olmayan yeni Almanya'yla imzalanacak bir barış anlaşması her ne olursa olsun "Südetlerle Avusturya'nın Almanya'ya bağlanmasını her türlü münakaşanın dışında bırakması gerektiğini, Polonya-Almanya sınırının 1914'deki sınır gibi olması gerektiğini" içeriyordu. 1942'deki bozgunlardan sonra bu isteklerden vazgeçilmesi doğaldır! İç politika konusundaysa, Hitler'in düşüşünden sonra iktidarın geçici olarak bir "naiplik konseyi"ne bırakılması, bu konseyin bir anayasa hazırlaması ama bunun için plebisite gidilmemesi düşünülüyor, mecburi hizmet aynen muhafaza ediliyordu.

Sol Direniş - Hitler yönetiminin ilk yıllarındaki sadece komünistlerin örgütlediği direniş hakkında pek bilgi yoktur. Sadece birkaç hücre ele geçmemeyi başarabilmiş, Parti'nin önde gelen yöneticileri (Thaelmann, Toergler) tutuklanmış, bazıları da SSCB'ye sığınmışlardı. 1939-41 arasında Alman-Rus anlaşması hüküm sürdüğü sürece hiçbir komünist direnişe rastlanmamıştır.

Bazı sosyal demokrat liderler sürülmüşlerdi: Breitscheid ya da Hilferding gibi bazıları Alman fetihlerinden sonra Gestapo tarafından bulundular ve gönderildikleri kamplarda öldüler. Severing ya da Paul Loebe gibi polisin gözaltında tuttuğu yöneticiler, direniş hareketlerine geç katılabildiler. Ama ilk yıllarda, Prag'a sığınmış olan sosyal demokrasi yürütme komitesi "Sopade" *(Sozialistische Partei Deutschlands)* adı altında yeniden örgütlendi, bu örgüt yasak yazıların bastırılıp dağıtılması için fonlar buldu, çoğunluğu Yahudi olan tehdit altındaki kişilerin kaçmalarına yardım etti ve bir bilgi toplama dağıtma hizmeti geliştirdi; öyle ki "yeşil bültenler" çeşitli ülkelere, hatta Dışişleri Bakanlıkları'na bile ulaşıyordu. 1938'den sonra "Sopade" Paris'e sığındı ve 1940'da ortadan yok oldu. Onun yerine sosyalist eğilimli birçok grup oluştu. O dönemin en çok iz bırakmış iki kişisi eski milletvekili Mierendorff ve Weimar Cumhuriyeti'nin son dönemlerinde sosyalist milis örgütü *Reichsbanner*'in kurucularından olan Theodor Haubach'tır.

Sendikacılar da direnişe katkılarda bulundular. Hür sendikalar eski başkan yardımcısı Wilhelm Leuschner en aktif direnişçilerden biriydi. Hıristiyan sendikalardan gelen Jakob Kaiserde yeraltı faaliyetlerine katıldı.

3. Başarısızlığa Uğrayan Projeler - Gizli sendikalar işi bırakma eylemleri düzenlemeye çalıştı-

lar. Leuschner 1938'de bir demiryolu grevi düzenlemeye girişti. Ama İş Cephesi böylesi projelere şans tanımayacak kadar sağlamdı.

Gerek devlet kademelerinde, gerekse orduda bağlantıları olan muhafazakâr direniş, kendi cephesinde, Hitler'in savaşçı girişimlerini, frenlemeye çalıştı; aynı zamanda, söylentiye göre, 1938'den itibaren, Hitler yönetimini güç kullanarak yok etmek peşindeydiler.

Bugün şunu kesinlikle söyleyebiliriz: Hitler'in savaşçı politikası hep bizzat Führer tarafından, çekimser ve çekinceli genelkurmaya zorla kabul ettirilmiştir. Sadece, Keitel ve Jodl'la OKW talimatları körükörüne izliyorlardı.

1938 ilkbaharındaki Blomberg-Fritsch krizini Avusturya'nın fethi izledi. Birkaç ay sonra Çekoslovakya'yla ilgili projeler kesinleştiğinde, General Beck genelkurmaya bu girişime karşı olduğunu belirten bir muhtıra sundu. Ona göre bu girişim sonucu, Almanya'nın altından kalkamayacağı bir genel savaş çıkacaktı. Söylentiye göre Beck, Hitler'in projelerini İngiltere'ye bildirmiş ve onlardan kararlı bir tutum izlemelerini istemişti. Ama Hitler katı tutumunu değiştirmediğinden Beck kurmay başkanlığı görevinden istifa etti.

Yerine gelen General Halder, Nuremberg Duruşması'nda, Mareşal von Witzleben'le birlikte hemen bir askeri darbe planı hazırladıklarını anlatmıştı. Çekoslovakya'ya saldırı emri verilir verilmez, Hitler öldürülecek, cinayete kaza süsü verilecek, von Brauchitsch'in başkanlığında bir askeri cunta geçici olarak yönetimi ele geçirecekti. Chamberlain'la Hitler arasındaki Berchtesgaden görüşmesi, Almanya'nın savaş hazırlıklarını sürdürmesini engellemediğinden, komplocular hareketi başlatmak için bir tarih bile saptamışlardı: 29 Eylül Perşembe. Ama 28

Eylül Çarşamba günü Chamberlain ve Daladier'in bir anlaşma yapmaya yönelik görüşmelerde bulunmak üzere Münih'e gelecekleri duyuldu. Savaş tehlikesi ortadan kalkmıştı, darbeden vazgeçildi. Bu projelerden haberdar edilmiş bulunan İngiltere, kuşkusuz böylesi bir girişimin başarılı olabileceğine pek güvenmemişti.

Yine aynı General Halder tarafından benzeri projelere, Prag'ın fethine hazırlanılırken, yani 1939 ilkbaharında tekrar başvurulmuştu. Ama tahminlerin tersine dünya savaşının çıkması birkaç ay daha gecikti ve Hitler'in rahatı bozulmadı.

Yine de bu genelkurmay planlarına pek fazla kulak asmamalı. Çünkü Eylül 1939'da dünya savaşı gerçekten başladığında, hiçbir komplo Hitler'i yönetimden uzaklaştırmadı. Alman-Rus paktı tüm projeleri yarım bıraktı. Kriz sırasında muhalifler İngiltere'yle temaslarını sıklaştırmışlardı. Ama Polonya istila edilip, Polonyalılar SS'lerce inanılmaz işkencelere uğratıldıklarında genelkurmay, hiçbir girişimde bulunmadı. Zaten U. von Hassel de günlüğünde kararsızlık ve dargörüşlülüklerinden dolayı askerî şefleri bol bol suçlamaktadır.

Savaş başladıktan sonra da başarısız komplolar serisi sürüp gitti. Rhein'de bir komutanlığa atanan von Hammerstein, Eylül 1939'da, Hitler, genel karargâhı ziyarete geldiğinde onu tutuklamayı tasarladı, ama Hitler gelmedi. Kasım 1939 başında, Berlin'de bir askeri darbe düzenlenmişti: Son anda komplonun öğrenildiği sanılıp vazgeçildi. Buna paralel olarak "fesatçılar" hep boş yere, ordu komutanlarını itaatsizlik etmeye kışkırtıyorlardı. Bazıları isyanı imkânsız görüyor, bazılarının Hitler'in zaferlerinden gözleri kamaşıyor, kimileriyse uzlaşmaya dayanan bir barışı bundan böyle mümkün görmüyordu. Muhalefet, Nisan 1940'dan önce Dani-

marka ve Norveç'i, Mayıs 1940'dan önce de Belçika ve Hollanda'yı kendilerini bekleyen gelecek konusunda uyarmakla yetindi. 1941'de Rusya seferinin başlaması genelkurmayda derin çalkantılara neden oldu; ama, Aralık 1941'de Moskova yenilgisinden sonra von Brauchitsch'in komutanlıktan alınması bile birtakım kararlara varılmasını sağlayamadı.

Yine de bir suikast girişiminde bulunuldu, ama anlaşıldığı üzere bunun "fesatçıların" planlarıyla hiçbir ilgisi yoktu. 9 Kasım 1939'da, Hitler, her yıl olduğu gibi, 1923 darbesinin anısına Münih'teki Bürgerbräu'da düzenlenen törene katıldı. O gittikten 10 dakika sonra bir bomba patladı. Bu suikast girişiminin suçlusu olarak Georg Elser adlı bir marangoz yakalandı. Bu olay hâlâ esrarını korumaktadır. Hitler hiç kanıt olmamasına rağmen Haberalma Servisi ve Otto Strasser'i suçladı. Kimileri bunun gizli bir sosyalist örgütün eseri olduğunu düşünüyorlardı. Bazılarıysa, bunu, yapılan baskılara bir neden olarak bizzat partinin düzenlediği fikrindeydiler. Ama bunu yeni baskılar izlemedi. En akla yakın olasılık, kendi ifade ettiği gibi, tek başına bir anarşist olan Elser'in bunu hiçbir yerden emir almaksızın yapmış olabileceği idi.

VI. Partideki İç Gelişmeler

1938'deki düzenlemeler sonucu Naziler iktidarın tek hâkimi olmuşlardı. Bundan böyle rekabete dayanan entrikalar Parti içinde cereyan edecekti.

Savaş patladığında Hitler kendinden sonrakilerin konumlarını düzenlemeye girişti. 1 Eylül 1939'daki bir kararnameyle Hitler ilk isim olarak Hermann Goering, onun ardından da Rudolf Hess'i bildirmişti. Ama çeşitli unvan ve servete sahip Goering çok geçmeden gerçek gücünün azalmakta oldu-

ğunu gördü. Sorumlu olduğu Luftwaffe (Hava Kuvvetleri) son derece yetersiz çıkmıştı. Goering, hep kendisine güven duyan, geleneksel muhafazakârlara yakın davranmıştı; oysa Parti her gecen gün bu çevrelerden biraz daha uzaklaşıyordu. Goering'in her alandaki yetersizliği herkesin gözüne batıyordu. Sonunda kimse onu ciddiye almamaya başladı.

Rudolf Hess'e gelince, 10 Mayıs 1941'de uçağa atlayıp İngiltere'ye gitti (Rusya seferinden bir ay önce), amacı 1936 Olimpiyat oyunlarında tanışmış olduğu Lord Halifax'la barış görüşmelerinde bulunmaktı. Bugün Hess'in bu yolculuğu Hitler'den habersiz yapmış olduğu bilinmektedir. Bu sıradan adam, Parti içindeki etkisinin giderek zayıfladığını görüyordu, Ribbentrop'la açık açık çatışma halindeydi. Dostu Albrecht Haushofer aracılığıyla Beck-Goerdeler taraftarlarıyla temasını sürdürüyor ve onların savaş konusundaki kötümserliklerini paylaşıyordu. Parti içindeki önemli bir adın yurt dışına kaçmış olduğu söylentisinin çıkması rejime kötü bir darbe indirmişti.

İktidarın gerçek sahipleri Hitler'le birlikte, Goering ve Hess değil, Himmler ve Bormann'dılar. Martin Bormann önceleri Hitler'in işadamıydı ama yavaş yavaş Hess'in yerini alarak Führer'le daha da yakınlaştı. Hess gidince NSDAP'daki yerini Bormann aldı. Bundan böyle Schwerin von Krosigk'in de yazdığı gibi "Kahverengi danışman", "Hitler'in Mefistofeles'i" oldu.

Efendinin lütfuna sahip tek rakibi Himmler idi. Savaş sırasında Waffen SS'lerin rolü çok büyümüştü. 37 tümene kadar çıktılar. Bu birlikler taktik konusunda Wehrmacht'a, ama disiplin ve yönetim konusunda SS'lerin yönetimine bağlıydılar. Sonunda Parti amacına ulaşmıştı: Düzenli ordunun yanında bir de kendilerine bağlı bir orduları vardı. Ve bu or-

dunun başı Himmler sınırsız bir güce sahipti. Himmler Eylül 1943'de yine İçişleri Bakanı oldu. Bormann onu Führer'den uzaklaştırmak amacıyla, aynı yılın sonunda, Vistül ordular grubu başkanlığına atadı. Ama, 20 Temmuz 1944'deki suikast girişiminden sonra, pek güvenilemeyen General Fromm'un yerine yurt içindeki ordunun başına getirildi.

1943 sonunda *Abwehr*'in yok olmasıyla SS'lerin gücü daha da artmıştı. Bilindiği gibi, karşı casusluk örgütünün başındaki kişiler çoktandır rejim alayhinde dolap çeviriyorlardı. 1943'de *Abwehr* üyelerinden biri, bir döviz kaçakçılığı olayına karıştı: İki ajan Türkiye'de Müttefiklerin safına geçtiler. Gestapo bu fırsattan yararlanarak *Abwehr*'in şefleri Canaris ve Oster'in ayaklarını kaydırdı. Yerlerine geçen Albay Hansen'de onlar kadar direniş hareketlerine bulaşmıştı. Ama SS'lerin de, başında SS General Schellenberg'in bulunduğu bir haberalma örgütü vardı. Nasıl ki Heydrich'in SD'si tüm Reich polisini içinde eritmişse, Schellenberg de tüm karşı casusluk faaliyetlerini bir merkeze bağladı. *Abwehr* ordunun kontrolundan çıkmış, SS'lerin eline geçmişti. Waffen SS'lerin tuğgenerali ve güvenlik servisinin şefi Schellenberg, Hitlerizm'in son aylarında rejimin en önemli kişilerinden biri olmuştu.

VII. Bozgunlardan Sonra Muhalefet (1942-1944)

1. Eylemden Önce - 1941'den sonra Rus cephesi savaşın merkezi oldu. Rejim karşıtları, Merkezi Ordular Grubu Başkanı von Kluge'yi kendi saflarına çekmeye çalıştılar: Von Kluge orduya yönelik bir bildirisinde Hitler'in emirlerini, tehlikeli ve kabul edilemez olarak niteleyecekti. Mareşal von Witzle-

ben de Batı cephesinde buna benzer bir bildiri yayınlatacaktı. O sırada Beck ve General Olbricht, Berlin'i işgal edip Parti yöneticilerini tutuklayacaklardı. Ama yüksek komuta kademesi hep ağırdan alıyordu. General Paulus bile isyan işareti vermektense Stalingrad'da ablukaya alınmayı yeğ tuttu.

Direniş hareketi, bütünlüğü sağlayacak bir plandan yoksun, gelişigüzel sürüyordu. Moskova'da bir "Özgür Almanya Komitesi" kurulmuştu; bunun başında komünist şefler, Wilhelm Pieck ve Walter Ulbricht (ilerde Birleşik Sosyalist Parti, "SED" Başkanı ve Demokratik Alman Cumhuriyeti Devlet Başkanı olacaktır), vardı. Almanya'ya gizli bildiriler sokuyor, cephaneliklere sabotajlar düzenliyorlardı. Üsteğmen Schulze-Boysen başkanlığındaki bir direniş grubu *Rote Kapelle*'de Ruslarla yakın ilişkide çalışıyordu, bu durum Gestapo tarafından yok edilene kadar sürdü.

Bir kısım kişiler de vicdanlara seslenerek cesurca bir direniş sürdürüyorlardı. Münihli genç öğrenci Hans Scholl ve kızkardeşi Sophie, Almanya'daki aydınlara imzasız mektuplar göndererek Nazizm'le savaşmalarını istiyorlardı. 19 Şubat 1943'de Münih Üniversitesi'nin balkonundan yönetime karşı yazılar içeren bildiriler attılar. Bu eylemlerini destekleyen filozof Karl Huber'le birlikte öldürüldüler.

1942 sonunda, Stalingrad, El-Alamein ve Müttefikler'in Kuzey Afrika çıkartmasından sonra savaşın kaybedildiği belirginleşmişti. Direniş hareketinin, şartsız bir teslim sağlamak ve Almanya'nın bir felâkete uğramasını önlemek için, derhal harekete geçmesi gerekiyordu. Değişik gruplar arasında temaslar sağlandı. Kreisau grubu Goerdeler ve Beck'le işbirliğine girdi. Tasarlanan geçici hükümette Leuschner ve Julius Leber gibi sosyalistlere de yer ayrılmıştı. Yeniden düzenlenen Komünist Merkez

Komitesi'yle bile görüşmeler yapıldı.

13 Mart 1943'de Üsteğmen von Schlabrendorff, Hitler'in uçağına bomba yerleştirdi, ama bomba patlamadı. Ocak 1944'de yeni bir teçhizat çantasının avantajlarını Führer'e tanıtmak amacıyla yapılacak gösteride, üç genç subay bu çantanın içine gizlenecek, bombayı patlatacak ve Hitler'le birlikte kendileri de öleceklerdi, ama bu gösteri de gerçekleşmedi.

2. 20 Temmuz 1944'deki Başarısız Hükümet Darbesi - Sonunda uzun süredir tasarlanan suikasti, yurt içi savunmasıyla görevli ordunun kurmay başkanı Albay Claus von Stauffenberg gerçekleştirdi. Rus birliklerinin hızlı ilerlemesinden kaygılanan direniş hareketi mensupları Hitler'in öldürülmesinin uygun olup olmamasından kuşkulanmaya başlamışlardı. Üyelerin bazıları, Batı cephesi komutanlarının silahlarını bırakıp, Batı'yla ayrı bir barış görüşmesine girmelerini yeğliyorlardı. Von Kluge ve Rommel bu fikre yanaşır gibiydiler. Ama Beck ilk projeye taraftardı.

Afrika'da ağır yaralanmış olmasına rağmen -sol kolunu ve bir gözünü kaybetmişti- Stauffenberg harekete geçmeye karar verdi. 11 Temmuz'da Berchtesgaden'e bir bomba götürdü. Himmler ve Goering orada olmadıklarından bombayı bırakmadı. 16 Temmuz'da genel karargâha gitti, ama bu kez de Hitler gelmedi. Nihayet 20 Temmuz'da Hitler'in savaş üzerine bir konuşma yapacağı Doğu Prusya'daki Wolfsschanze'ye gitti. Bombayı masanın altına bıraktı, bir bahaneyle dışarı çıktı, patlamayı duydu ve Hitler'in öldüğünden emin olarak uçağa binip Berlin'e gitti. Bu olayda dört subay ölmüş, ama Hitler hafif yaralarla kurtulmuştu.

Bu arada Berlin'de darbeciler gereken tedbirleri uygulamaktaydılar. Ordudaki konumları sayesinde

iç karışıklık durumunda öngörülen âcil durum ilanıyla ilgili bir bildiri yayınladılar. General Fromm isyancılara katılmayı reddettiğinden General Olbricht tarafından tutaklandı. Ama çok geçmeden, karargâhla yapılan telefon görüşmeleri sonucu Hitler'in ölmediği öğrenildi.

Yine de her şey kaybedilmemişti. İsyancılar Berlin'e hâkim olabildikleri ve kararlaştırıldığı gibi Batı cephesindeki generaller de silahlarını bıraktıkları takdirde yönetim devrilebilirdi. Ama Paris'te, suikastin başarısızlığını duyan Mareşal von Kluge, sözünden dönüp, kentin garnizon komutanı General von Stulpnagel'in birliklerini Nazilere saldırtmak teklifini reddetti. Berlin'de bir garnizon taburunun komutanı Binbaşı Remer, Goebbels'in emrine girdi ve isyancıları çembere aldı (Remer neo-Nazizm'in şeflerinden biri oldu) ve zırhlıları Berlin'i kurtarabilecek durumda olan General Guderian da bu araçları SS'lerin üzerine sürmeyi reddetti. Kurtarılan General Fromm kendisini tutuklayan isyancılara yönelerek, aralarında Stauffenberg ve Olbricht de bulunmak üzere dördünü hemen idam ettirtti. Bu olayların hemen peşinden General Beck intihar etti.

Başarısız suikast girişimini korkunç bir misilleme dalgası izledi. Darbecilerin bir kısmı intihar edip işkence ve yargılanmaktan kurtuldular. Örneğin rejime sadık olmasına rağmen görevinden alınan Kluge ve son anda darbecilere katılan ve Hitler'in kendisini zehirlemeye davet ettiği Rommel. Ötekiler vahşi Freisler'in başkanlık ettiği Halk Mahkemesi'ne çıkarıldılar. Doğu Prusya'da saklanmakta olan Goerdeler'i tanıyanlar çıktı, bir ay sonra tutuklandı ve idam edildi. Bu bastırma harekâtının öteki kurbanları arasında şu isimler de vardı: Mareşal von Witzleben, General Stulpnagel, Gene-

ral Oster, General Hoepner, General von Rabenau vs... Amiral Canaris, Kont Helldorf (Berlin Polis Örgütü Başkanı), Büyükelçi U.von Hassel ve Büyükelçi F.W. von der Schulenburg, A.Trott zu Zolz, Yorck von Wartenburg, Poritz, Jessen, Leuschner, A. Haushofer vs.. Ama bu misillemeler sadece darbecileri değil tüm muhalif ve şüphelileri de içerdi. Kamplardan sağ kurtulabilenler pek azdı, örneğin General von Falkenhausen ve General Speidel.

20 Temmuz komplocuları dünyaya bir kahramanlık ve özgürlük örneği verdiler. Almanya'da, Hitler'in çılgınlıklarına direnen kararlı bir azınlığın olduğunu kanıtladılar. Ama yine de bu komplo, Nasyonal Sosyalizm'in düşmanları dahil, evrensel bir onay görmedi. Bazıları, savaş sırasında askerî itaatsizliği uygun görmeyip bunu kınıyor, bazıları da bu girişimi boş bir düş olarak değerlendiriyordu. Hitler ölse bile, rejimin kadroları ve 600.000 Waffen SS dağılmayacak kadar güçlüydüler, üstelik, Müttefikler Ekim 1943'de Almanya'nın geleceğini kararlaştırmışlardı ve komplo büyük bozgunu zaten önleyemezdi. Kimileri -özellikle sol çevreler- yeni bir "sırta vurulan hançer" efsanesinden çekiniyor ve madem Almanya zaten kaybetti, pazarlığa bağlı bir ateşkes yerine savaş alanında hezimete uğramak yeğdir, diyorlardı. Bunların dışında, yeni bir "baronlar hükümeti"nin Almanya'nın isteklerine ne derece cevap verebileceği ve ne kadar sağlam olabileceği de ayrı bir konuydu. Herhalde, komploculların projelerinden haberdar olan Müttefikler, onlara yardımcı olmak amacıyla hiçbir girişimde bulunmamışlardı: Görünüşe göre başarılı olmalarını pek dilemiyorlardı.

VIII. Rejimin Son Ayları (Temmuz 1944-Mayıs 1945)

Hitler rejiminin son aylarının tarihi, askeri bozgununkiyle çakışır. Hitler sonuna kadar fanatik bir biçimde savunduğu davanın haklılığına inandı: Nasyonal Sosyalizm yenilirse Almanya'yı felâket ve utanç bekleyecekti. Dolayısıyla bedeli ne olursa olsun sonuna kadar mücadele edilmeliydi. Bozgunlara rağmen, ilâhi görevine sıkı sıkıya bağlı kalan Hitler Almanya'nın kaderinin kendisininkiyle bağlantılı olduğuna inanıyordu. Zaten gerek aşırı yorgunluk, gerekse doktorunun tehlikeli dozlarda verdiği ilaçlar nedeniyle fiziki açıdan çökmüştü. Sinir krizlerini çılgınca öfkeler izliyordu: 1944-45 boyunca Almanya'yı bir sinir hastası yönetmişti.

Temmuz 1944 suikast girişiminden sonra Goebbels'e "topyekûn savaş genel delegeliği" verildi. Savaş fabrikalarında çalışan işe yarayabilecek adamlar cepheye gönderildi, yerlerine kadınlar alındı. 14 Ekim 1944'de bir halk milisi kuruldu: *Volkssturm*. Bormann'ın emri altındaki bu kuruluşta son çarpışmalarda kullanılacak onaltıyla yirmi yaş arasındaki erkek çocuklarla, altmış yaşma kadar olan işe yarar erkekler örgütleniyorlardı. 20 Kasım'dan itibaren Hitler Berlin'de yaşamaya başladı, Reich şansölyeliğinin beton sığınağını sadece bir ay için terketti (11 Aralık - 15 Ocak arası). Von Rundstedt'in yönettiği Ardenne'lerdeki son saldırıya komuta etmek üzere Taunus dağlarına gitti. Hitler son ana dek emir verdi, atama yaptı, insanları görevden aldı.

Durum iyice umutsuzlaşmıştı. 20 Nisan 1945'de, Hitler 56. doğum yıldönümünü kutlarken, Amerikalılarla Ruslar arasında çok az bir mesafe kalmıştı ve Sovyet birlikleri Berlin'e saldırmaya başlamış-

lardı.

Hitler Almanya'nın ikiye bölünmesi olasılığını düşünerek iki ayrı komutanlık öngörüyordu: Kuzey bölgesini Amiral Doenitz'e emanet etmiş, Güney konusunda Mareşal Kesselring'le Goering arasında tereddüde düşmüştü. 20 Nisan'dan sonra Goering, Führer'in onayıyla Berchtesgaden'e doğru yola çıktı, Himmler ise bellibaşlı bakanlıkların organlarının yerleşmeye başladığı Schleswig'e gitti. Sadık yandaşlarının "Alplerdeki ine" çekilmesi konusunda yalvarmalarına rağmen, durumu umutsuz olarak değerlendiren Hitler, 22 Nisan'da Berlin'de ölmeye karar verdi. Bavyera'ya dönmeden önce kendisinden talimat isteyen Keitel ve Jodl'a İmparatorluk Mareşali'ne (Goering'e) başvurmaları gerektiği biçiminde karşılık verdi, çünkü, diye ekledi, "eğer iş pazarlığı gerektirirse, Goering bunu benden çok daha iyi becerir."

Goering'e aktarılan bu cümle, ölmekte olan rejimin son krizlerinden birine neden oldu. Goering, kendisini Führer'in halefi olarak gösteren 1939 ve 1941 metinleri iptal edilmediğinden, kendisini Hitler'in veliahtı olarak görüyordu. 23 Nisan'da Hitler'e telgraf çekti: "29 Haziran 1941 tarihli kararnamenize uygun olarak Reich yönetimine derhal el koymamı onaylar mısınız? Eğer bu akşam saat 10'a kadar bir cevap gelmezse hareket özgürlüğünüzü yitirdiğinize hükmedeceğim." Goering aleyhine, Bormann tarafından kışkırtılan Hitler ihanete uğradığına inandı ve bu yazıyı bir ültimatom gibi görerek öfkeye kapıldı. Reich mareşalinin hayatını bağışladı, ama onu bütün görevlerinden alarak tutuklattı. Bu emir 23 Nisan geceyarısı Berchtesgaden'de, SS'ler tarafından yerine getirildi.

Kuzey'de de buna benzer olaylar cereyan ediyordu. SS generali Schellenberger aylardır, Hitler'e

açıkça isyan etmesi için Himmler'i kışkırtıyordu. Himmler bu isteklere direniyordu. Ama o da kendini Führer'in muhtemel halefleri arasında gördüğünden ve savaşa son vermenin zamanı geldiğine inandığından, Batılı Müttefikler'le barış görüşmelerine başlayabilmek amacıyla İsveç Kızıl Haçı yöneticisi Kont Bernadotte'la temasa geçmişti. Her türlü sağduyuya ters bir biçimde, Müttefikler'e kendi yönetimindeki bir Nazizm'in varlığını sürdürmesini kabul ettirebileceğini umuyordu. Elbette bu müzakereler hiçbir işe yaramadı, ama 28 Nisan'da bu olup bitenler Hitler'e yetiştirildi. Führer için, en sadık hizmetkârının "ihaneti" en son ve en acı darbe oldu. Ani bir öfkeye kapılarak, derhal, Himmler'i bulamadığından, onun Berlin'deki yardımcısı Fegelein'i kurşuna dizdiriverdi.

Bir üçüncü sadık, Silahlanma Bakanı Albert Speer, "ihanetini" Hitler'e bizzat açıkladı. Gereksiz bir son kıyımı önlemek ve hiç değilse Alman vatanının işe yarayabilecek bir kısmını kurtarmak amacıyla -Hamburg Radyosu'na bir bant doldurmuştu; burada Alman milletine savaşın kaybedildiğini bildiriyor ve zarara uğratılmadan fabrikaların ve içindekiler öldürülmeden kamp ve tutukevlerinin Müttefikler'e tesliminin her vatandaşın başlıca görevi olduğunu açıklıyordu. Bu kez Speer'in içtenliği ve Hitler'in ona duyduğu yakınlık intikam duygularından daha ağır bastı ve Speer tutuklanmadı.

29 Nisan'da Hitler metresi Eva Braun'la evlendi. Sonra siyasi vasiyetini düzenledi.Birinci kısımda savaşın tüm sorumluluğunu yabancı siyaset adamlarına ve Yahudilere yüklüyor, uğradığı ihanetlerden, özellikle yüksek komuta kademelerindekilerden yakınıyordu. İkinci kısımda ise, Goering ve Himmler'i tüm görevlerinden azledip, onları Parti'den kovuyordu. Halefi olarak Amiral Doenitz'i gös-

teriyor ve yeni hükümetin kimlerden oluşacağını saptıyordu: Goebbels şansölye, Seyss-İnquart (önce Hollanda sonra da Danimarka'daki Reich komiseri) Dışişleri Bakanı; Kont Schwerin von Krosigk Maliye Bakanı, Mareşal Schoerner başkomutan, Bormann vasiyet uygulayıcısı olacaktı. Bunlardan sadece Goebbels, artık Hitler'i izlememeye karar verdiğinden teklif edilen görevleri kabul etmedi.

30 Nisan günü saat 3.30'da Eva Braun zehir içti ve Hitler de ağzına kurşun sıkarak intihar etti. Cesatleri Reich şansölyeliğinin avlusunda yakıldı. 1 Mayıs'ta Goebbels altı çocuğunu zehirledi ve emir subayı da kendini ve karısını öldürdü. Sağ kalanlar, ki bunların arasında Martin Bormann da vardı, Rus zırhlı araçlarının arasından süzülerek kaçmaya çalıştılar; ama büyük bir olasılıkla hepsi Berlin dışına çıkamadan öldürüldüler. Propaganda Bakanlığı'nda, Goebbels'in yardımcısı olan Werner Naumann kaçabildi. Naumann ilerde neo-Nazizmin şeflerinden biri olacaktır.

Himmler karargâhını Danimarka sınırındaki Flensburg'a taşıdı, Doenitz de oraya yerleşmişti. Boş yere yeni devlet başkanına bağlılığını açıkladı. 15 günlük bir duraksama döneminden sonra, bir İngiliz karakoluna teslim oldu ve zehir içti.

2 Mayıs 1945'de Amiral Doenitz, Hitler'in son atamalarını dikkate almaksızın hükümeti kurdu. Nazileri kabineye almadı, başkanlığa Hitler'in Maliye Bakanı, Kont Schwerin von Krosigk'i getirdi. Kont von Krosigk, von Papen'in 1932'deki hükümetinden arta kalmış ve her türlü fırtınaya direnerek hep iktidarda kalmış tek "baron"du.

Doenitz boş yere, Doğu'daki savaşı sürdürebilmek için Batı'yla barış yapmanın yollarını arıyordu. 4 Mayıs'ta Luneburg, Mareşal Montgomery'nin huzurunda, teslim anlaşmasını imzaladı. Anlaşma 6

Mayıs'ı 7'sine bağlayan gece de, Reims'de Eisenhoover'in karargâhında imzalandı. Teslim anlaşması 8 Mayıs'ta da Berlin'de Mareşal Jukov'un önünde tekrarlandı. Müttefikler,Almanya'da kendilerinin hükümet edeceklerini bildirerek Doenitz hükümetini tanımadılar. 23 Mayıs'ta kabine üyeleri, Mareşal Keitel ve genelkurmayı tutuklandılar.

SONUÇ

SON SÖZ: NUREMBERG DURUŞMASI

Müttefiklerin güvenlik güçleri tarafından yakalanabilen Nasyonal Sosyalist rejimin sorumluları mahkemeye sevkedildiler. Çok sayıdaki davanın en önemlisi Nuremberg duruşması oldu. Çünkü burada en önemli sanıklar yargılandılar.

Sanıklar savaş kışkırtıcılığı yapmak ve savaşa neden olmakla suçlanıyorlardı: "İnsanlığa karşı işlenmiş suçlar" bile ancak savaşla ilişkili oldukları ölçüde Nuremberg'de incelenebilecekti. Bu davanın ilkesi bile eleştiriden kaçamadı: Sanıkların yargılanabileceği hiçbir uluslararası yazılı yasa yoktu. 5 Ağustos 1945 Londra statüsünde birtakım düzenlemelere gidildi. Müttefik yargıçlarının, savaş sonrasının ateşli atmosferinde, Almanya'da sağlam kafayla karar veremeyecekleri söylendi. Öte yanda, sanıklar, istedikleri avukatı seçebiliyor ve savunmalarını yapabilmek için her türlü haktan yararlanabiliyorlardı: Goering gibi bazıları bundan yararlanıp, etrafa çalım satarak Nasyonal Sosyalizm'in övgüsünü yapmaya kadar vardırdılar işi. Ama Hitler döneminde işlenen suçlara öyle büyük bir öfke duyuluyordu ki bunların adamakıllı günışığına çıkması gerekiyordu ve kestirmeden infazlar yerine bir dava yeğleniyordu. Ve birtakım sanıkların yapmaya kalkıştıkları küstahça rejim savunmasının da kimseye bir zararı dokunacağı yoktu: Uğradığı felâketten yıkılmış Almanya'nın, yıllarca beynini yıkayan propagandaya hâlâ duyarlı kalacak hâli kalma-

mıştı.

Dava halka açık, 403 celseden oluştu. 1 Ekim 1946'da karar okundu. Uluslararası Adalet Divanı 24 sanık ve 8 Hitlerci örgütü yargılamak durumundaydı. Sanıklardan biri, Bormann, gıyaben ölüme mahkûm edildi. Bir başkası, Ley, soruşturma sırasında canına kıydı. Sanayici Krupp von Bohlen'in durumu ayrı ele alındı. Kalan 21 sanıktan 11'i idama mahkûm edildi: Goering (infazdan önce zehir içti), von Ribbentrop, Kaltenbrunner (Gestapo ve SD'nin başı), Alfred Rosenberg (Doğu İşgal Bölgeleri Bakanı), Hans Frank (Polonya Genel Valisi), Wilhelm Frick (Bohemya Moravya sorumlusu), Seyss-İnquart (önce Avusturya şansölyesi, daha sonra Hollanda'da Reich komiseri), Streicher (Nuremberg *gauleiter*'i ve Yahudi düşmanı gazete *Der Stürmer*'in editörü), Sauckel (Yabancılar Zorunlu Çalışma Servisi yöneticisi), Mareşal Keitel, General Jodl. Yedi sanık muhtelif hapis cezalarına çarptırıldı; Amiral Doenitz ve Amiral Raeder, Baron von Neurath, Funk (Ekonomi Bakanı ve Reichsbank müdürü), Speer (Silahlanma Bakanı), Baldur von Schirach (Viyana Statthalter'i) ve Rudolf Hess. Üç sanık beraat etti: Von Papen, Schacht ve Fritzsche (Propaganda Bakanlığı radyo müdürü).

Suçlanan sekiz "örgütten" dördü suç örgütü olarak nitelendirildiler; karara göre sadece bu örgüte katıldıkları için üyelerin her biri tek tek cezalandırıldı. Bunlar NSDAP siyasi şefleri birliği, Gestapo, SD, SS'lerdi. Suçlanan diğer dört örgüt ise (Reich hükümeti, Genelkurmay, OKW, ve SA'lar) suç örgütü olarak vasıflandırılmadılar.

Sonuç

Hitler diktatörlüğü on iki yıl sürdü. Sonunda

Doğu'da yarısı uçmuş, bombardımanlardan harap olmuş, dört milyon kayıp vermiş bir Almanya kaldı geriye. Tarihte belki aynı derecede acımasız yönetimlere rastlanabilir, ama hiçbiri bunun kadar kan dökülmesine neden olmamıştır.

Olayların gidişi anlatılabilir, nedenleri tahmine çalışılabilir. Ama yine de sonunda her şey birbirine karışmış olarak kalır. Irkçılık gibi, saçmalığı apaçık bir doktrin, nasıl olur da yıllarca büyük bir halkın siyasetini yönlendirebilir? Nasıl olur da bunca yıl, böylesine kısır özverilere rıza gösterilir? Bunca alçaklığa neden olan ve bütün bir ulusu mahfa sürükleyen bu toplu çılgınlık nasıl açıklanabilir?

Bir filozoflar zinciri Almanya'yı otoriter milliyetçi bir rejime hazırlamıştı: Ama Nasyonal Sosyalizm onların düşüncelerini kanlı bir maskaralığa çevirdi. Almanya'nın iç evrimi, uluslararası konjonktür ve hatta, istenirse, kapitalizmin belirli bir biçimi, 1933'de "faşizm"in yerleşmesini açıklar. Ama Avrupa'da başka "faşizm"lere de rastlanıldı: Roma'da, Madrid'de, hatta Lizbon'da. Ama bunların hiçbiri Hitler diktatörlüğüne benzemedi: Hiçbiri ırkçı olmadı, hiçbirinde milyonlarca insan gaz odalarında can vermedi.

Tarihi zorunluluk -genellikle baştan savılabilir ya da yanından dolaşılabilir- neden Almanya'da bir diktatörlüğün yerleştiğini açıklar. Hitlerizm'i anlamak için, rastlantıyı da işin içine karıştırmak gerekir. Rastlantı, Adolf Hitler denen kişiydi. Von Schleicher ya da Gregor Strasser'le savaşçı ve küstah bir Almanya düşünülebilirdi: Ama bunca fanatizm ve zulüm gösterisi, asla. Gerçekçilik Hitler'in politikasını haklı göstermeye yetmez: Hep işin içine akıldışı bir unsur da sızar. Yahudi sorunu bile, Hitler böyle bir sorun olduğunu düşünseydi, uyumlu bir göç politikasıyla çözülebilirdi: Ama Hitler dün-

yadaki tüm Yahudileri yok etmek istedi. Ekonomik zorunluluk Alman temerküz kamplarının varlığını açıklamaz: Hitler'e göre bunlar yok etme fabrikalarıydı. Bir Devlet Adamı savaş yoluyla birtakım kesin amaçlara varmayı hedefleyebilir: Hitler'e göre savaşın kendisi tek amaçtı: Her fetih onu yeni bir fethe götürüyordu ve artık bozgun kaçınılmaz olduğunda, buna kendisi de inandığında, tüm Almanya'yı yakıp yok etmeyi düşlemeye başladı. İşte Hitler diktatörlüğünü diğerlerinden ayıran husus bu yıkmak ihtiyacı, bu Mefistofeles'liktir. Kararların her biri ilhamını temelsiz, boş bir zulümden alır ve sonlara doğru öylesine saçma bir biçimde abartır ki, başlangıçta korumaya yemin etmiş olduğu şeyi yok etmek ister.

Kısmen bezmiş, kısmen bu fanatik iradeye boyun eğmiş Almanya, zorbaya teslim olur. Bu tek adamın kafası tüm ulusa damgasını vurur. Etrafındakiler yalnızca, Speer gibi, politik düşüncesi olmayan teknisyenler, Himmler gibi vicdansız uygulayıcılar, Goering gibi iktidar âşığı budalalardı. Kararları sadece Hitler verirdi. Eğer Almanya'da bir parçacık yetki sahibi olanlar, suç ortağı sayıldıkları cinayetlerin sorumluluklarını taşıyorlarsa, bütün bunlara esin veren Hitler'in düşüncesi ya da onun "dehâ"sıdır.

Oysa Hitler ne kendi çıkarının, ne de zaferin peşindeydi. Durmaksızın akıldışı bir tutkunun peşindeydi. Daha önce de söylediğimiz gibi bu tür politik "koku" alma ustalığı sayesinde uzun yıllar hasımlarının zayıf yanlarını keşfetti ve o noktalardan vurdu. Ama, ayrıntıda ustalıklı olan bu politika, erekleri açısından anlamsızdı. Bazılarına göre başarısının nedeni olan, Hitler'in insanları büyülemesi, ancak tutkunlarda görülebilir. İşte ona ancak bu anlamda deli diyebiliriz; yoksa sinir krizleri ya da o

çok korkulan öfkelerinden değil; ama eyleminin sonuçta saçma olan karakterinden dolayı ona deli diyebiliriz. Eğer etrafında, çoğu zaman titreyerek, en tehlikeli projelerine bir anlam vermeye çırpınan iyi generalleri, usta memurları olmasaydı çöküşü çok daha erken olurdu. Ar. ı 12 yıl iktidarda kaldı: Savaş kurbanlarına kamplarda ölenleri de eklersek, tek bir adamın iradesiyle 20 milyon insanın can verdiğini söyleyebiliriz.

BİBLİYOGRAFYA

A. Bullock, *Hitler ou les mécanismes de la tyrannie,* 2 cilt, Paris, Marabout Université, 1963.

A. François-Poncet, *Souvenir d'une ambassade à Berlin,* Paris, Flammarion, 1946.

A. Grosser, *Dix leçons sur le nazisme,* Paris, Fayard, 1976.

A. Hitler, *Mon combat,* Paris, Nouvelles Editions Latines, 1934 ve 1977.

A. Speer, *Au coeur du III. Reich,* Paris, Fayard, 1971.

Ch. Bettelhelm, *L'économie allemande sous le nazisme (un aspect de la décadence du capitalisme),* 2 cilt, Paris, Maspero, 1971.

D. Schoenbaum, *La révolution brune: une histoire sociale du III. Reich (1933-1935),* Paris, Laffont, 1979.

E. Jäckel, *Hitler idéologue,* Paris, Calmann-Lévy, 1973.

E. Kogon, *L'Etat S.S.,* Paris, Seuil, 1971.

E. Vermeil, *Doctrinaires de la révolution allemande (1918-1937),* Paris, Nouvelles Editions Latine, 1948.

J. Bariéty ve J. Droz, *République de Weimar et Régime hitlérien (1918-1945),* Paris, Hatier, 1973.

J. Fest, *Hitler,* 2 cilt, Paris, Gallimard, 1973.

J. W. Wheeler-Bennett, *Le drame de l'armée allemande,* Paris, Gallimard, 1955.

G. Castellan, *La République de Weimar (1918-1933),* Paris, A. Colin, 1969.

M.-G. Steinert, *L'Allemagne nationale-socialiste (1933-1945),* Paris, Ed. Richelieu, 1972.

O. Wormser-Migot, *Le système concentrationnaire national-socialiste (1933-1945),* Paris, PUF, 1968.

P. Ayçoberry, *La question nazie (Essai sur les interprétations du national-socialisme (1933-1975),* Paris, Seuil, 1979.

S. Friedländer, *L'antisémitisme nazi (Histoire d'une psychose collective),* Paris, Seuil, 197.

W. Hofer, *Le national-socialisme par les textes,* Paris, Plon, 1963.

W. Maser, *Prénom: Adolf. Nom: Hitler,* Paris, Plon, 1973.

İletişim Yayınları • *PRESSES UNIVERSITAIRES DE FRANCE*

CEP ÜNİVERSİTESİ

P.BURNEY
Aşk ÇIKTI

G.BETTON
Sinema Tarihi ÇIKTI

H.MICHEL
Faşizmler ÇIKTI

M.SÖNMEZ
Gelir Eşitsizliği ÇIKTI

J.MORGEON
İnsan Hakları ÇIKTI

D.SIMONNET
Çevrecilik ÇIKTI

M.TUBIANA
Kanser ÇIKTI

N.BENSADON
Kadın Hakları ÇIKTI

J.F.DRUESNE
Ortak Pazar ÇIKTI

T. TİMUR
Çok Partili Hayata Geçiş ÇIKTI

B. ROSIER
İktisadî Kriz Kuramları ÇIKTI

R. PERNOUD
Burjuvazi ÇIKTI

H.ARVON
Özyönetim ÇIKTI

C.DAVID
Hitler ve Nazizm ÇIKTI

J. CORRAZE
Eşcinsellik

D.BUICAN
Darwin ve Darwinizm

L.GALLEN
Cinsellik

H.ARVON
Anarşizm

P.BENETON
Muhafazakârlık

D.L.SEILER
Avrupa'da Siyasal Partiler

L.DOLLOT
Bireysel Kültür ve Kitle Kültürü

P. GAILLARD
Gazetecilik

H.LEVY-BRUHL
Hukuk Sosyolojisi

A.DECOUFLE
Devrimler Sosyolojisi

P.LEPINE
Virüsler

J.P.HATON
Yapay Zekâ

M.OFFERLE
Siyasal Partiler

ISBN 975-470-098-2